

Slovenske

Večernice

za

pouk in kratek čas.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

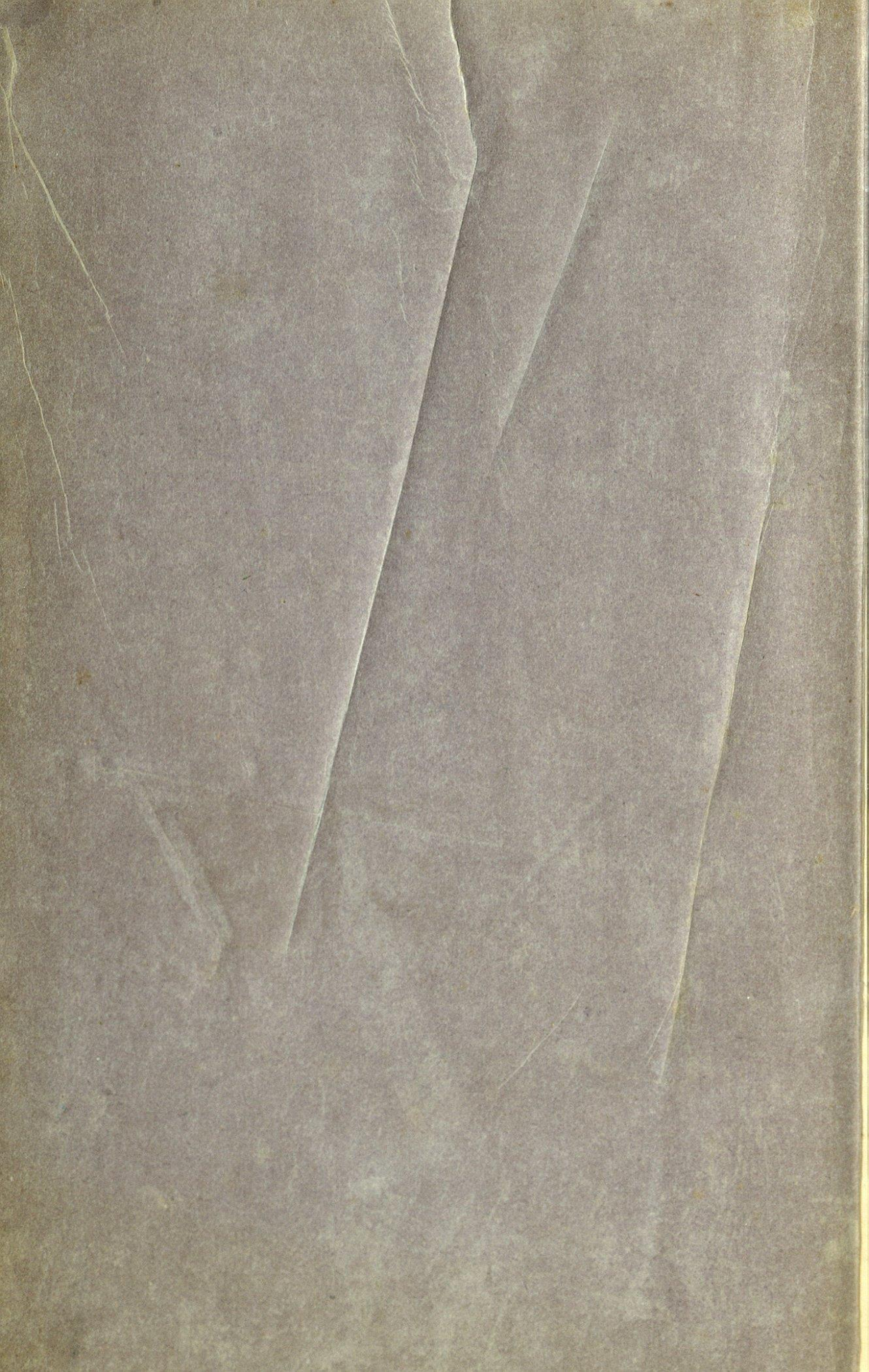

53. zvezek.

1901.

Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Slovenske
Večernice

za pouk in kratek čas.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

—° 53. zvezek. °—

V Celovcu.

Natisnila tiskarnica Družbe sv. Mohorja.

1901.

II, C 26085 d₁
53

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

Q 914 / 1957

Bog ga je uslišal.

(Resnična dogodba. — Spisal Fr. J. Milovršnik.)

I.

Ivan Legat je imel veliko posestvo in lepo premoženje. Porodil se ni v vasi, kjer je bival sedaj, ampak daleč v strani odtod. Oče mu je bil ubožen kočar, ki je imel celo kopo otrok. Kjer imajo stariši dosti sinov in hčerá, pa malo kruha, gledajo, da se jih kmalu iznebijo. Komaj so odrastli otroškim letom, morajo k tujim ljudem in po svetu s trebuhom za kruhom. Tudi našemu Ivanu se je taka godila. Ni bil še dopolnil petnajstega leta, pa ga je izročil oče nekemu mesarju v bližnjem trgu, da bi se pri njem izučil mesarskega rokodelstva.

»Kjer koljejo vole, ne manjka mesá!« mu je rekel oče, ko ga je odslovil od doma in ga poslal v trg. O resničnosti tega izreka se je mladi Ivan sicer kmalu prepričal, kajti v mesnici je bilo zmeraj dosti mesá; če pa je hotel oče z onimi besedami povedati, da se bo sinu pri mesarju posebno dobro godilo, in da bo pri njem zmeraj sit mesá, se je dobri mož zeló motil. Ivan je jedel isto, kakor vsi drugi posli, ako-ravno je imel delo tudi v mesnici. In kako ga je njegov gospodar izkoriščal! Nalagal mu je dela, ki nikakor niso bila primerna njegovim letom. Ivanu se je vsled tega pogosto tožilo po domu, kjer sicer ni imel nikoli dosti jesti, pa tudi toliko truda ne. Neko nedeljo popoldne jo je zato udaril proti domu, da očetu potoži svoje križe in težave. Toda domá ga niso posebno veselo sprejeli. Dobil je bil v tem, odkar je bil v trgu, še jednega bratca, in zdaj res zanj domá ni bilo več prostora. To mu je oče tudi naravnost povedal, ko je začel tožiti, kako hudo mu je, ter razkril željo, da bi se rad vrnil pod domačo streho.

»Le vesel bodi, da si z doma,« mu je rekel oče, »in kar nič se ne vračaj! Domá bi te ne čakalo drugega nego stradanje.«

In ko mu je sin namignil, da ga mesarija ne veseli, vzrojil je oče nad njim, in ni dosti manjkalo, da ni zgrabil za palico in ga izpodil iz hiše.

Takrat se je Ivanu zdelo jako milo, da je bil oče tako neprijazen z njim, in nekaj časa mu tega ni mogel odpustiti; pozneje pa mu je bil le hvaležen za to, ker je spoznal, da mu je bilo to v srečo. Vrnil se je namreč k svojemu gospodarju, in ker je videl, da drugače ne gre, vdal se je v voljo božjo in si izkušal s pridnostjo pridobiti naklonjenost svojega mojstra. Posrečilo se mu je. Ko je gospodar videl, kako se trudi, in kako je priden, je postal mehkejši z njim in uredil vedno tako, da je imel po napornem delu tudi kak oddihljaj. Jemal ga je odslej pogosto s sabo, kadar je šel po kupčiji. To je dečka, ki je rad videl nove kraje, zelo veselilo, pa tudi na hasen mu je bilo, ker se je pri takih prilikah učil, kako treba živino izbirati in kupovati.

Tako je prestal tri leta kot učenec, in njegov mojster ga je sprejel na to za pomočnika. Toda kot tak ni ostal dolgo pri njem. Razumeti se namreč ni mogel s sinom svojega gospodarja, kateri je bil velik nepridiprav. Ko je bilo nekdanj v mesnici zmanjkalo celó nekaj denarja in je domači sin, ki ga je bil najbrž izmaknil sam, dolžil tatvine Ivana, poslovil se je od svojega mojstra in se podal v svet. Služil je potém še pri nekaterih gospodarjih, naposled pa prišel za pomočnika k nekemu mesarju v zelo prijazni vasici lepe gorenjske strani. Ta je bil vdovec in že precej v letih. Imel je samo dve hčeri, od katerih se je starejša bila že omožila v sosednjo vas na bogato kmetijo, mlajša pa je gospodinjala domá.

Ivan se je v novi službi kmalu udomačil. Njegov gospodar je bil zelo zaupljiv proti njemu in je malo ne vso kupčijo za mesnico prepuščal njemu, deloma, ker je bil nekoliko bolehen in se ni mogel več dosti truditi, deloma pa, ker se je že prve dni prepričal, da ima spretnega, zvedenega in pridnega pomočnika. Ivanu pa je delala ta samostojnost veliko veselje, in mislil je noč in dan, kako bi se izkazal vrednega tega zaupanja.

Imeli so ondi poleg mesarije tudi gostilno. Tisti čas so ravno začeli tujci obiskovati naše lepe gorenjske kraje, in Ivan, ki je bil pogledal že nekoliko po svetu ter je bil bistra glava, je kmalu uvidel, da je v tem lepa prilika, pomnožiti

svojemu gospodarju premoženje. Svetoval mu je, naj kolikor mogoče izboljša prostore, in ko mu je gospodar, ki je bil tudi razumen mož in je njegov načrt odobral, rekel, da naj on le vse tako uredi, kakor se mu prav vidi, je prizidal stari hiši celó prostorno sobano, katero je potém jako okusno uredil. Dalje je del prostora med hišo in gospodarskimi poslopji izpremenil v vrt ter poskrbel za to, da je bilo na njem kmalu dosti sence. Kmetje so se takemu početju od začetka smejali, a kmalu so izprevideli, kako modro je bilo vse to. Od dne do dne je prihajalo več tujcev, in nova gostilna je hitro zaslovela daleč na okoli, tako da nikdar ni manjkalo gostov v njej.

Seveda je imelo to tudi svoje posledice. Gospodar je čim dalje pogosteje tožil, da delo presega njegove moči, in skoro vsak dan je prigovarjal hčeri, da naj si izbere ženina in potém pomnoži posle. Lepa Anica pa je na tihem že davno rada videla čvrstega, postavnega in pridnega mesarskega pomočnika, ki je bil že zdaj prav za prav gospodar v hiši, samo upala si ni odkriti očetu svojega srca, ker se je bala, da ne bi privolil v to, da hči vzame njegovega hlapca. Ko pa ji je oče nekega večera, ko je ves dan skrbel za to, da so bili številni gostje dobro postreženi, in je bil vsled tega ves izmučen, rekel nekoliko razjarjen, da naj se skoro omoži, če ne, da izroči Ivanu vse ter pusti njega, da se oženi, ohrabrila se je in odgovorila:

»Pa mu izročite! Nič nimam zoper to, če se on oženi!«

»Kaj pa bo s teboj?« vpraša oče, začudivši se.

»Tu ostanem!«

»Za deklo?«

»Kdo vé? Morda pa vzame Ivan mene?«

»A tako!« reče oče in pomolči nekoliko časa. Potém pa zopet izpregovori: »Saj boljšega moža si ne moreš izbrati! Premoženja res ni prinesel s seboj, a njega imamo zahvaliti, da nam gre zdaj vse tako lepo izpod rok. Grdo bi bilo, če bi ga odrivali. Samo če je za te?«

»On je že záme, samo ne vem, če sem jaz zanj!« odgovori hčerka nekoliko plaho.

»No, no!« odvrne oče, ki je bil zlasti na svojo mlajšo hčer zmeraj jako ponosen. »Saj jedna najgrših ravno nisi, in naše posestvo — tvoja dota — tudi nekaj velja. Ne verjamem, da bi se te posebno branil. Sicer pa me veseli, da nista imela ničesar za mojim hrbtom! Stvar že jaz uravnam!«

Ko je bil Ivan drugi dan s svojim gospodarjem v mesnici, začne ta:

»Jaz se ne bom več ubijal! Zadosti sem se že! Mislím, da sem zaslužil na stara leta nekoliko počitka. Človek samo enkrat živi!«

»Saj vas nihče ne sili k delu,« odvrne Ivan. »Vi zapovedujete, mi drugi bomo pa delali. Saj za to nas imate!«

»Tudi ukazovati sem se že naveličal,« odgovori gospodar. »Kadar je človek star, naj se umakne mlajšim. Res je sicer, da ima starost izkušnje, zato ima mladina pa bolj bistro glavo. Glej, če bi tebe ne bilo, bi bilo pri nas marsikaj drugače. Jaz bi sam nikdar ne bil tako podjeten, da bi bil prezidal hišo in napravil to in ono, kar nam nosi zdaj lepe obresti.«

»E kaj bi se tako nazaj devali!« ugovarja Ivan, katerega je gospodarjeva hvala spravila nekoliko v zadrego. »Vi le mislite, da bi ne bili tega storili, v resnici pa bi bili napravili še vse kaj lepšega, nego sem jaz!«

»Mogoče, toda zdaj čutim, da mi pešajo moči. Opomnil sem torej sinoči hčeri, da bi bilo dobro, ko bi dobili zeta v hišo.«

Ivan je hudo zardel, ko je slišal te besede. Da bi skrnil svojo zadrego, reče kolikor mogoče z mirnim glasom:

»No, ni se vam treba bati, da bi ne dobili zeta. Saj se jih dovolj oglašá, če si tudi morda ne upa vsak povedati naravnost, po kaj hodi. Jaz se le čudim, da že davno ni bilo svatovanjal!«

»Doslej se ni tako mudilo,« pripomni gospodar, kateremu Ivanov odgovor ni bil prav po godu. »Sicer pa tisto tudi jaz vem, da bi moja hči lahko dobila moža, če bi ne bila malo preveč izbirčna, in če ne bi čakala baš na tistega, ki se ji noče približati.«

Ivan znova zardi.

»Tedaj ga ima že izbranega?« reče z nekoliko tresočim glasom.

»Ima ga izbranega, imá, ali boji se, da bi je ne hotel!«

»Kaj?« zavzame se Ivan. »No, tistega bi hotel poznati, ki bi se branil takega dekleta, kakoršna je vaša Anica!«

»Torej misliš, da njena bojazen ni opravičena?«

»Glavo stavim, da ne!« se razvname Ivan. Spoštoval in čislal je hčer svojega gospodarja tako, da si niti misliti ni mogel, da bi bil mož na svetu, ki bi si ne bil želel dobiti je za ženo. Kam pa merijo besede njegovega gospodarja,

tega ni slutil. Preponižen in preskromen je bil, da bi bil povzdignil oči do lepe in pridne hčere svojega gospodarja. Tem bolj se je torej začudil, ko mu ta na njegove zadnje besede odgovori:

»Če je to tako gotovo, potem pa stopi k njej, in dogovorita se! Izbrala si je tebe, in jaz nimam nič zoper to. Priden in pošten si, drugega pa ne zahtevam od svojega zeta!«

Imeli so še tisto jesen poroko, in Ivan je bil najsrečnejši človek. Kot beraškega dečka ga je bil poslal oče z doma, zdaj pa je imel lepo premoženje, zraven tega pa še ženo, da si boljše želeti ni mogel. Tudi v drugem oziru je imel srečo. Mesarija se mu je vseskoz dobro ponašala, polje mu je večjidel dobro rodilo, in gostilna njegova je slovela čim dalje bolj. Po letu je imel včasi toliko gostov, da bi jih bil prav rad odstopil nekoliko komu drugemu, že zaradi tega, ker se mu je smilila žena, ki je imela v kuhinji ves dan črez glavo opraviti.

Največje veselje pa so mu delali zdravi in krepki otroci, ki mu jih je bil Bog sčasoma dal. Skratka, bil je srečen in zadovoljen človek in tega tudi nikdar ni skrival in tajil. On ni bil jeden tistih, ki v jednomer tarnajo, tudi če za to nimajo povoda, in ne da bi se hvalisal ali bahal, se je vendar kazal vedno takega, kakoršen je bil. Na njegovih ustnah se je zibal vedno zadovoljen smehljaj, in če ga je kdo vprašal, kako mu gre, je odgovoril: »Bo že, hvala Bogu, da bi le nikdar ne bilo hujšega!«

Ljudje so ga imenovali vsled tega »zadovoljnega Janeza ali Ivana«. Tudi če ga je zadela sem ter tja kaka mala nezgoda, se ni držal precej kislo. Tolažil se je s tem, da bode že zopet bolje. Ljudje so bili zato navajeni, videti ga vedno veselega in smejočega. Tem bolj se jim je torej čudno zdelo, ko so nekega dne opazili, da hodi jako zamišljen in s povešeno glavo okrog. Sklepali so iz tega, da se mu je moralo pripetiti nekaj zelo neprijetnega. Pozvedovali so drug od drugega, kaj je pregnalo Ivanu njegovo zadovoljnost, a ni se jim posrečilo, kaj pozvedeti.

II.

Najbolj pa se je čudila žena Ivanova, ko je videla svojega moža hkratu izpremenjenega. Nekoliko dnij je molčala, češ, da mu ali čemernost že preide, ali pa da ji sam pové, kaj mu je. Ko pa je bilo preteklo že več ko teden dnij, pa je še vedno hodil s povešeno glavo in tako zamišljen,

ne da bi bil kaj zinil, bilo ji je preveč. Bila je tako navajena, videti svojega moža zadovoljnega in veselega, da ga je zdaj komaj spoznala. Ko stopi torej nekega popoldne k njej v kuhinjo v takem trenutku, ko ni bilo ravno nobenega drugega človeka zraven, ga nagovori:

»I kaj pa ti je vendar, da se tako kislo držiš? Si li bolan?«

On se vsede na stol in nekaj časa nič ne reče. Bilo je videti, kakor bi premišljal, ali ji naj izdá svojo skrivnost ali ne. Nato pa odvrne nekako v zadregi:

»Zvečer ti povem, kaj mi je; zdaj bi naju znal kdo čuti.«

»Sama sva!« reče ona začudena. Bila je zelo radovedna, kaj bi ji imel mož povedati.

»Če sva tudi!« reče on. »Pa bi znal kdo nenadoma vstopiti, in jaz ne bi rad, da bi naju kdo slišal. Potrpi torej do večera!«

»Pa koliko časa mi že prikrivaš, kar veš, in zakaj mi prikrivaš?«

»Vse zveš, le potrpi malo!« jo tolaži on in vstane. Žena je izprevidela, da bi zdaj nič ne spravila iz njega, zato je obmolnila. Čakala je pa komaj, da bi bila že sama zvečer s svojim možem skupaj. Navadno je hodil on prej k počitku nego ona, ker je imela večkrat še pozno v noč opraviti v kuhinji. Zató je smela pa zjutraj malo delj poležati, dočim je njen mož vedno zgodaj vstajal. Tisti večer pa se ji je zelo mudilo spat. Naročila je dekli, da naj postreže gostom, če bi še kaj zahtevali, pa je šla kmalu za možem v spalnico. Stopivši noter, ga takoj nagovori:

»No, zdaj sva sama, in ni se treba bati, da bi prišel kdo sem noter!«

»Kako si radovedna!« se zasmije mož.

»Moj Bog!« vzklikne ona skoro užaljena. »Veš, da mi ni vse jedno, če vidim, da te kaj tišči!«

»Kaj pa misliš, da boš zvedela?«

»Gotovo kaj neprijetnega!«

»To je res!« potrdi mož. »Vedi torej, da imamo tatú v hiši.«

»Pa vsaj ne!« se prestraši žena.

»Kdo zunanji ne vem, da bi bil tako predrzen, in da bi sploh mogel počenjati kaj takega.«

»Pa kje si zapazil tatvino?«

»V kašči. Meni se je že delj časa dozdevalo, da ondi ni vse v redu.«

»Ah!« vzdihne ona. »Tudi jaz sem se že čudila, da nam tako hitro pohaja zabela.«

»No, vidiš! Jaz sem pa to opažal na drugih stvareh. Pšenice mi nikakor nismo toliko porabili, kolikor nam je manjka. Pri svinjini se tudi pozna, da jo nekdo jemlje v stran. No, pa vse to bi bil morda prezrl, ko bi mi pred kakimi desetimi dnevi ne bilo izginilo nekaj usnja. Ti ga vendar nisi nikamor dela?«

»I kam, za božjo voljo! Veš, da bi ti bila povedala, če bi bila sama škornjev potrebovala, ali če bi jih bila dala delati komu drugemu.«

»No, in od tistega časa sem nekoliko pazil,« nadaljuje mož. »Saj si morda opazila, da sem bil včasih še na večer, predno sem šel spat, v kašči. Napravil sem gotova znamenja, zaklenil vrata in vzel ključ s seboj. Ko pa sem drugo jutro prišel zopet v kaščo, sem dobil sledove, da je moral biti nekdo še za mano notri. In vendar je bil ključ v mojih rokah!«

»Zató si nemara te dni tudi tolikrat po noči ven hodil!«

»Sevéda zató! Mislil sem, da zalotim tistega lopova!«

»Pa zakaj mi nisi vendar prej povedal tega?«

»Hotel sem se natanko prepričati o tem in pa mislil sem si, da je najbolje, ako nikomur ne črhnem ničesar o svoji skrivnosti. Upal sem, da pridem sam še najprej tatu na sled. Če bi bil pravil tebi kaj o tem, bi se bila težko vzdržala, da bi ne bila komu kaj opomnila, kakor hitro pa bi bil tat vedel, da kaj slutimo, bi bil postal še opreznejši.«

»No, no!« ugovarja žena. »Taka klepetulja pa tudi nisem! Če bi bil rekel: molči! bi bila tudi molčala. Sicer pa menda zdaj izprevidiš, da to ni bila prava pot, zalotiti tatú, če ga doslej še nisi dobil.«

»Toliko vem danes, kakor prvi dan, kdo zahaja v kaščo,« reče on potr. »In to me skrbi! Kdo ve, ob koliko smo žel!«

»Pa kaj misliš zdaj storiti?«

»Jaz sam ne vem!«

»Da bi molčal, pa hodil sam stražit kaščo, to ne gre,« pripomni ona. »Tat se prej ostraši, če zaženemo hrup, in glavna stvar je, da ga oplašimo. Če je pa kak domačin, kakor slutiš ti, ga že na drug način tudi izvohamo. Sicer pa jaz ne vem, koga bi obdolžila.«

»Tudi jaz ne,« odvrne on. »Vsi posli so se mi zdeli doslej jako zvesti in zanesljivi, tako da res ne vem, kaj bi dejal!«

»Oh, mogoče je pa še zmeraj, da je kak tujec!« reče žena po kratkem premišljevanju.

»Ne verjamem!« odvrne on. »To mora biti kdo, ki se v naši kašči natanko spozna. Nobene stvarce ti ne bo brez potrebe preložil in sploh postopa z največjo previdnostjo. Kak zunanji tat bi bil tudi enkrat za vselej vzel s sabo, kolikor bi se bilo dalo, a ta jemlje zmeraj po malem. Zató tudi nismo tako dolgo prišli na to, da smo okradeni.«

»To je že res,« pritrди ona, »ali mogoče je pa tudi le, da postopa kdo drug, ki je tukaj v vasi, tako previdno. Saj veš, da imamo nekaj sumljivih ljudij v vasi, pri katerih bi se gotovo zglasili orožniki, ako bi se dogodila kaka večja tatvina. Tudi ti imajo torej vzroka dovolj, da ne donašajo dosti ukradenega blaga k domu.«

»Vse prav tisto, toda kako bi bil kak zunanji prišel do ključa od podstrehe in pa še od kašče, kajti vrata so oboja čez noč zmeraj zaprta in oboja mora odpreti, ako hoče v kaščo.«

»Ti misliš torej, da je kdo domačih dal ključa ponarediti.«

»Drugače skoro ni mogoče!«

»Ee . . . ne vem! Tako hitro se ključ ne dá ponarediti, da bi ga ne bili pogrešali, če bi ga bil kdo vzel v ta namen. Sicer pa visita ključa vedno v kuhinji na zidu, in nikdar se ne vem spomniti, da bi mi bila izginila izpred očij. Zvečer pa jemlješ itak ti vse ključe od nekdanj s seboj, kadar greš spat. To ne bo! Kaj pa vetrih?«

»Oh, za tako velik ključ, kakor je oni od kašče, in ki je še votel zraven, ni vetriha!«

»Potém je pa stvar jako čudna!«

»Čudna, čudna! Zdaj razumeš morda, zakaj sem tako čemerem?«

»No, sevéda! Toda tako se ne pride do smotral! Najbolje je, da skličeva jutri vse posle skupaj, pa jim poveva, kaj sva zapazila. Potém naj pa vsako noč jeden straži. Če bo med stražniki jeden tat, ga kmalu zasledimo, če pa je tat kak zunanji, ga pa tako tudi najlaže zalotimo. Ti vendar ne moreš cele noči sam na straži stati, in jaz ti pri tem tudi ne morem pomagati.«

»Če misliš, pa naj bo tako, kakor ti praviš. Nocoj pa vstanem še jaz parkrat in grem pogledat, ali ne zasačim onega poštenjaka pri njegovem nočnem delu.«

III.

Drugo jutro, ko so bili posli pri Legatu odkosili in so se hoteli ravno raziti vsak na svoje delo, stopi gospodar k njim in jim veli, da naj gredó malo za njim v njegovo sobo, kjer jih je tudi že čakala gospodinja. Ti so se začudeni spogledovali, kajti kaj takega se jim ni bilo še nikdar prigodilo, a ubogali so in šli za gospodarjem. Ko so bili vsi notri, zapre ta najprej vrata, potém pa stopi pred posle in jih nagovori:

»Nekaj neprijetnega vam moram povedati. Že nekaj dnij opazujem, da zmanjkuje iz kašče zdaj te, zdaj one stvari. Tatvina pa se vrši tako, da bi človek skoro mislil, da je tat kdo domačih.«

»Ja—ja—jaz že ni—nisem!« se oglasi jecljavi pastir z jokajočim glasom.

»Jaz tudi ne, primaruha!« pristavi kljubujoče mesarski pomočnik, velik, krepak, a precej surov mladenič.

Obe dekli pa sta zagnali glasen jok. Sam hlapec Šimen je ostal tih s povešeno glavo, kakor bi nekaj premišljal.

»Jaz ne dolžim nobenega,« poseže gospodar vmes. »Izrekel sem te besede zaradi tega, da izprevidite, da je tudi vam vsem na korist, ako tatú kmalu zasačimo.«

»Boga zahvalite,« se oglasi hlapec Šimen, »da nam povedó vse tako odkritosrčno, pa gledite, da napravimo kmalu zopet red! Kdor je nedolžen, mu ni treba nič poudarjati, da ni tat, še manj pa jeziti se!«

»Taka je!« pritrди gospodar. »Jaz mislim, da sem vam izkazal celó zaupanje, ko sem vam to odkril. Storil pa sem to sevéda pred vsem iz tega vzroka, da me podpirate, in da mi pomagate zasledovati tistega grduna, ki hodi praznit našo kaščo. Mislim pa, da pojde še najbolje tako, ako vsak večer jeden izmed nas straži. Žensk sevéda za to ne moremo rabiti. Vrstili se bomo samo mi moški, in sicer bom nocoj čul jaz, potém pa vi po vrsti vsako noč jeden. Jaz bi dejal, da dolgo itak ne bo treba hoditi ostrezat. Tat, ki zahaja k nam, je tat posebne vrste. Jemlje zmeraj po malem, najbrž samo po potrebi. Ne bo nam torej dolgo čakati, da se zopet prikaže. Ali ste zadovoljni s tem?«

»Zadovoljni!« odgovoré posli.

»No, potém pa pojdite vsak na svoje delo. Natančneje povem že še vsakemu posebej, predno pojde na stražo, kaj mu bo storiti.«

Po teh besedah so posli odšli, sam hlapec Šimen se je obotavljajal pri vratih. Ko so bili vsi drugi že odšli, se obrne in reče gospodarju:

»Zakaj pa niste meni prej že to povedali? Jaz bi ga bil tačas že zalotil! Morda bi bilo bolje, če ne bi vedeli vsi o tem! Jeden ali drugi bo kje kaj zinil, in če tat zve, da pazimo nanj, ga ne bo blizu.«

»Tisto treba sevéda še vsakemu posebej zaprečiti, da ne bodo pravili o tem okrog,« pripomni gospodar. »Sicer pa mi ni toliko na tem, če tatú dobim ali ne, samo da me pusti odslej pri miru. Da mi tega, kar mi je doslej izmaknil, ne vrne, o tem sem itak prepričan.«

»I se vé!« potrdi hlapec nekako zamišljen. »Nocoj, pravite, boste torej vi stražili?«

»Nocoj jaz — jutri pa ti, potém naj čuje mesar, za njim pa pastir. Dokler je vreme ugodno, itak ne bo nič hudega. Napravili bomo med prvima dvema drvarnicama pod podstreškom posteljo. Ondi bo lahko ležal tisti, ki bo stražil. In če sem ter tja tudi malo zadremlje, nič ne dé! Saj tako po tihem strešnih in kaščnih vrat ne more nihče odpreti, da bi ga človek po noči ne slišal. Razen tega bo pa tudi dobro, da se pes od skednja semkaj pripelje! Glejte no, da se nisem prej že spomnil tega!«

»Eh, s tem psom ni nič!« odvrne hlapec. »Kadar ni treba, laja, kadar bi bilo treba, pa molči, kakor bi bil ubit! Na psa se ni čisto nič zanašati! Tat mu vrže kos klobase tja, pa sta prijatelja. Pes naj torej le ostane tam, kjer je. Saj ondi tudi ni vse varno! Toda kaj drugega bi se pač še lahko ukrenilo, da se zasledi tat. Jaz sem zeló radoveden, kdo je ta magarec! Kaj pa, ko bi vi nocoj lepo v svoji postelji spali in bi sploh stražo za nekaj časa pustili še na stran. Saj je toliko drugih pripomočkov, da se pride tatu na sled!«

»Kaj pa misliš, da naj bi se storilo?« vpraša gospodar.

»Najprej bi bilo treba vedeti, je li tat res kak domač človek, ali pa je kdo zunanji. Ko doženemo enkrat to, potém ukrenemo že še naprej, da pridemo do cilja. To pa se bo dalo dognati na zeló preprost način. Jaz posujem nocoj stopnice, ki vodijo do podstrešja, precej na debelo s pepelom, tako da se bo poznala vsaka stopinja. Kakor hitro imamo stopinje, pa vemo takoj, so li tiste od kakega domačina ali od tujega človeka, kajti domače lahko prisilimo, da primerjajo svoje stopinje z onimi, ki so se vtisnile čez

noč v pepel. Akoravno pravite, da vam je pred vsem na tem ležeče, da odženemo tatú, je pa vendar še vse bolj varno, ako se tat zasači in kaznuje. Kajti če se to ne zgodi, ga morda preženemo za nekaj časa, a ko se je stvar nekoliko pozabila, se pa zopet vrne.«

Gospodarju je ta predlog hlapčev ugajal, zato reče:

»Pa pustimo no tako enkrat, kakor ti misliš. Zvečer pojdeva skupaj gori, da pregledava najprej, kako je v kašči, potem pa posujeva stopnice s pepelom.«

Nató je Šimen odšel. Gospodar pa je rekel proti svoji soprogi:

»Zvesta duša, ta Šimen! Kako si ta izmišlja in se trudi, da bi prišel tatu na sled; prav kakor bi šlo za njegove stvari. On že ni tat, tega sem gotov!«

»Mesar se je vedel nekako sumljivo,« reče ona, »akoravno se mi je doslej vedno zdel pošten.«

»Pustimo zdaj to, kaj bi ugibala,« odvrne gospodar, »saj nam morda že nocojšnja noč prinese kaj gotovega.«

IV.

Legatova hiša je stala po dolgem ob cesti. Vzadi za hišo je bil najprej raven, precej obširen prostor, katerega jeden del, in sicer proti levi strani, je bil izpremenjen v gostilniški vrt. Na levi strani za hišo je stala mesnica, navpično pa na hišno poslopje, in sicer kakih dvajset korakov v stran, je bilo postavljeno dolgo gospodarsko poslopje, kakoršno more imeti le kak zeló imovit kmetski posestnik. V pritličju so se nahajale najprej kleti, potem pa različni hlevi in druge shrambe. Vinska klet je bila obrnjena tako, da so njena vrata gledala v mala hišna vratca, vrata od navadne kleti in hlevov pa so se vrstila ob dolžavi poslopja druga za drugimi in so bila torej obrnjena na drugo stran. Nad vrati vinske kleti pa so se kar zunaj dvigale stopnice, po katerih se je prišlo do strešnih vratic gospodarskega poslopja. Ker je bilo vse poslopje zidano in dobro zoper ogenj zavarovano, so bila tudi ta vratca z železnimi ploščami obita. Pod streho so bili prazni prostori in so služili v to, da so se po njih obešale in sušile kože od živalij, ki so jih zaklali v mesnici. Nekako v sredi podstrešja pa se je nahajala kašča. Postavljena je bila tako, da se je raztezala čez celo širjavo strehe, in je bila zidana. Pokrita pa je bila samo z debelimi žaganicami, ki niti pribite niso bile, ampak so se lahko prestavljale sem in tja. Druge strehe kašča tudi po-

trebovala ni, ker je bila itak že po zunanji strehi dovolj za-
varovana. Te žaganice so bile le za to tukaj, da ni mogla
od zgoraj doli kaka žival noter. Kašča je imela težka že-
lezna vrata, ki so se z velikim votlim ključem zaklepala in
odklepala.

Na zadnji strani gospodarskega poslopja je bil svet ne-
koliko vzdignjen, tako da do strehe od tu ni bilo tako vi-
soko, kakor na nasprotni strani, in je bila zlasti vinska klet
na tej strani deloma v zemlji; vsled tega je bila po letu
zmeraj lepo hladna, po zimi pa gorkejša, nego bi bila, če
bi bila od vseh stranij izpostavljena vetrovom. Vse poslopje
je imelo na oni strani, na katero so bila vrata razen onih
od vinske kleti obrnjena, velik podstrešek, pod katerim so
bila v večjih in manjših presledkih drva zložena.

Ko se je bil tistega dne, ko je bil zjutraj poklical Legat
svoje posle k sebi, naredil že trd mrak, je prišel hlapec Šimen
k njemu in mu rekel:

»Zdaj bi bilo čas, da greva pogledat v kaščo, in da
posujeva stopnice. Povedal sem že vsem, da nocoj ne boste
stražili. Morda se nam ptiček ujame na limanice, ki mu jih
nastavimo.«

»Pa pojdiva!« reče gospodar. In šla sta. Podala sta
se najprej v kaščo, in gospodar je to pa ono tako prestavil,
da je moral hitro spoznati, če bi bil prišel še kdo za njim
noter. Zaklenivši dobro vrata kaščna in potem še ona od
podstrešja, sta začela posipavati za sabo stopnice s pepelom,
katerega je bil Šimen v malem košku prinesel s seboj.

Gospodarju se je zdela ta misel Šimnova prav dobra,
in bil je na tihem jako zadovoljen, da ima tako pametnega
in pa skrbnega hlapca pri hiši. Nekako pomirjen je šel v
svojo spalnico, in dobro se mu je zdelo, da mu ni bilo
treba stražiti zunaj.

Drugo jutro pa pride hlapec Šimen zopet h gospodarju
in mu reče:

»Raca na vodi, zbal se nas je! Nobenega sledú ni,
da bi bil kdo hodil po pepelu. To je že nekoliko sumljivo!
Zunanjih naju pri posipavanju nobeden ni videl, pač pa do-
mačini. No, pa prena gliti se ne smemo! Morda pa tat ne
prihaja vsako noč! Treba potrpljenja!«

Gospodar vstane in se gre sam prepričat, kako in kaj
je. Na stopnicah res ni bilo nobenega sledú o kaki stopinji.
Ko pa pride v kaščo, vidi takoj, da je bil čez noč zopet
nekdo notri. Začuden se ozre na Šimna, kateri ga je spremljal.

»Tat je bil zopet tú,« reče, »toda odkod je prišel? Na zadnjo stran ni nobenih vrat, in moral je priti tod, kakor midva — ali kako pa je potém to, da ni v pepelu nobenega sledú?«

»Morda se pa motite?« ugovarja Šimen in zmajuje z glavo, kakor bi mu to nikakor ne hotelo v glavo.

»Saj vendar vidiš!« reče gospodar. »To je bilo sinoči tukaj, ono tam, zdaj pa je prestavljeno, no in par klobas tudi manjka; seštel sem jih sinoči.«

»Jaz se ne spominjam na nič,« odvrne hlapec. »Premalo sem pogledal sinoči, kako je to in ono, ker sem mislil, da boste že vi vedeli, če zopet kaj izgine. Hm, hm, čudno pa je to!«

»Čudno, kar se da!« potrди gospodar.

»Eh, čakajte no!« vzklikne po daljšem molku Šimen. »Ta s pepelom ni bila nič kaj pametna! V pepelu se da sled kaj lahko izbrisati! Treba ga je le znova za sabo posuti, pa se ne vidi nič! Ali ni res?«

»Res! Imaš prav! Toda če se je tatvina izvršila na ta način, potem sem še bolj prepričan, da imamo tatú doma. Tuj tat ne bo še pepela nosil s seboj, tem manj, ko niti vedel ni, da smo ga posuli po stopnicah! Kaj ti praviš k temu?«

Hlapcu je bil gospodarjev pogled, ki ga je pri zadnjih besedah uprl vanj, neprijeten. Uprl je nekako v zadregi oči v tla, pa rekel:

»Sam Bog ve, kako je to! Nazadnje boste še mislili, da jaz kradem!«

»Jaz sem že enkrat rekel,« odgovori gospodar, »da ne dolžim nikogar, tebe pa še najmanj. Ali stvar se mora pojasniti! Saj vidiš, vse okoliščine so po tem, da človek ne more misliti, da bi kradel kak tujec. To je neprijetno za me in za vse, ki služite pri meni.«

»Jaz še nisem obupal, da ga zalotimo,« pripomni Šimen. »Samo malo nerodno smo začeli.«

»Dà, boljše bi bilo, ko bi bil jaz sinoči stražil,« odvrne gospodar. »Nocoj storim to na vsak način.«

»Ne bo treba!« vzklikne Šimen. »Že vem, kako ga dobimo! Po ključavničarja grem! Ta mi je nekđaj pravil, kako je on zasačil tatú. Pritrdil je nabito puško tako k vratom, da se je sprožila, ko je tat odprl vrata. Tako tudi mi naredimo!«

»To je prenevarno!« ugovarja gospodar. »Tega ne maram, da bi se kdo ustrelil pri meni.«

»Oh, to se tako lahko napravi, da se tat le malo po-

škoduje. Sicer pa bi ga ne bilo škoda, če bi ga tudi zadelo v srce! Vendar je glavna reč to, da nas strel vzbudi. Vam ni treba nič čuti! Jaz imam rahlo spanje! Če se puška sproži, sem takoj na nogah, in prav gotovo mi ne uteče! Če ga nismo sinoči, nocoj ga pa dobimo gotovo!»

Gospodar je imel še nekoliko pomislekov zoper to, naposled se je pa le vdal. »Da bi noč na noč stražili, tudi ne pojde,« je rekel sam pri sebi, »in dobro je, ako se nam posreči, zalotiti ga na drug način.«

Šimen je šel torej po ključavničarja, in še tisto popoldne je bilo smrtno orodje nastavljeno tatu. Legat je ukazal ključavničarju, da naj uredi stvar tako, da se tat ne rani prehudo, no in ta mu je zatrdil, da dobi k večjemu v noge kako zrno. Sicer pa je rekel, da je vse tako zanesljivo narejeno, da se puška gotovo sproži, ako tat odpre vrata. Navadil ga je tudi, kako ima ravnati drugo jutro, ako bi tatú po noči ne bilo, da se ne zgodi kaka nesreča.

Šimen je ves čas pomagal in stregel ključavničarju in kazal se je prav zadovoljnega, ko je videl, da je stvar dogotovljena.

»Nocoj ga bomo pa imeli,« je ponavljal v jednomer in obljubil je vpričo svojega gospodarja, da dá ključavničarju za par vrčkov piva, ako njegov stroj ne odreče.

V.

Legat pa ni mogel tisti večer zaspiti navzlic temu, da ni stražil, in da je bil šel, kakor po navadi, počivat v svojo spalnico. Premišljal je in premišljal, kdo bi bil tat. Vse je na to kazalo, da je kdo domačih, in vendar ni mogel ne jednemu, ne drugemu česa očitati. Še najprej bi bil dolžil mesarskega pomočnika, ker je bil precej trmast dečko in je tudi rad popival, toda v mesnici ni bilo še nikdar niti novčiča zmanjkalo. Da bi se bil baš kašče lotil? Neverjetno! Kam pa bi tudi deval ukradene stvari? Vsekakor bi moral imeti koga, kateremu bi jih prodajal! Brez pomagača ne more biti on, če je tat, niti kdo drug domačih.

Radoveden je bil, kako se obnese ključavničarjeva iznajdba. Razen Šimna ni nobeden izmed poslov vedel, kaj je imel opraviti ključavničar pri kašči. Mislili so najbrž, da ključavnico prenareja.

Gospodarju se je vsak trenutek zazdelo, da je nekaj počilo, in več kakor enkrat je skočil iz postelje. Ko pa je stopil k oknu, je bilo popolnoma vse tiho. Premetaval se

je nemirno po postelji sem in tja in še le proti jutru je nekoliko zaspal. Komaj pa je začutil, da so drugi po koncu, je vstal tudi sam. Ni ga trpelo v postelji. Radovednost ga je gnala, da se je brž oblekel, pa tudi skrbelo ga je, da bi se ne bila prigodila kaka večja nesreča. Ko pride doli, zapazi kmalu vse svoje posle, ki so se odpravljali vsak na svoje opravilo.

»Od teh ni nobeden, hvala Bogu!« vzdihne zadovoljen. Nató pa pokliče Šimna in mu reče, da naj gre z njim pod streho do kašče. Ko prideta gori, so bila kaščna vrata zaprta, kakor sinoči.

»Zdaj se treba le še prepričati, je li bil kdo notri ali ne,« reče gospodar.

»Kako bode notri!« odvrne hlapec. »Saj vidite, da so vrata zapahnjena in zaklenjena. Če bi jih pa bil kdo odprl, bi bilo tudi gotovo ustrelilo!«

»Jaz upam, da ni bilo nikogar notri,« opomni gospodar, ki si tudi ni mogel misliti, kako bi bil kdo dospel noter, ne da bi se bila sprožila puška, potem pa še vrata zaprl za sabo. »Toda pogledati morava vsekako v kaščo. Da pa se ne prigodi kaka nesreča, skoči rajši po ključavničarja, naj pride on odpirat.«

Šimen je prišel kmalu s ključavničarjem, da odpre previdno, in res najdejo puško še nabito.«

»Ni ga bilo!« vzklikne hlapec. »Ima pa ta dober nos, da ga baš nocoj ni bilo! No, pa to past mu še nekolikokrat nastavimo! Prej ali slej se že ujame vánjo!«

Gospodar pa je v tem po kašči stikal. Sam svojim očem ni verjel, kajti dobil je zopet nedvojbene znake, da je bil tat notri.

»To je pa vendar čudno!« vzklikne. »Tudi nocoj je bil tukaj!«

»Ni mogočel!« se začudita ključavničar in Šimen, oba ob enem.

»I no, če vama pa rečem, da je bil! Nocoj se je zopet pšenice lotil. Natrosil sem bil sinoči moke po vrhu, a danes ni o tem nikakega sledú več. Pa tudi tako poznam, da pšenice manjka. Moral jo je precejšnjo merico odnesti. Kod je prišel, in kod je odšel, to mi naj zdaj jeden pojasni!«

Ključavničar in Šimen sta molčala. Zgibala sta z ramami in majala z glavo, kakor človek, ki si ne vé sveta.

Ko se je ključavničar odpravljaj, mu je rekel Šimen nekoliko zbadljivo:

»Mi je žal, da ti ne morem dati za pivo! Zahvali se pri tatu, ki je bil tako premeten, da ni sprožil puške.«

Gospodar pa je določil, da se ima prihodnjo noč na vsak način stražiti. In res, ko je bilo čas iti spat, dal si je napraviti posteljo pod podstreškom med dvema skladalnica drva in se nikakor ni dal pregovoriti ženi, ki ga je nagovarjala, da naj prepusti stražo drugim.

»Vsi po vrsti bomo stražili, kar nas je moških,« ji je odgovoril, »prvi pa začnem jaz, ker se spodobi, da daje gospodar dober vzgled.«

Tisti čas pa, ko se je spravljal gospodar na svoje novo ležišče, je imel hlapec Šimen mesarskega pomočnika in pastirja pri sebi v hlevu, kjer je spal. Točil jima je žganje ter pravil:

»Pri nas se ne godé pravdanske reči. Lepo vaju prosim, kar pri zaprtih vratih vam prihaja nekdo v kaščo! To vam mora biti sam peklenščak, drugače si jaz ne morem misliti tega!«

»Strrrah in grroza!« zajeceljá pastir, tresoč se na vsem životu. Mesar pa odvrne:

»Ti si šema, Šimen! Peklenščak bi menda tudi kje drugje kako klobaso dobil, če jih je že tako željan, pa ne da bi jih hodil iskat baš semkaj k Legatu.«

»Ko—ko pa nikjer ne—ne delajo t—t—tako dobrih, kakor pri—pri nas!« ugovarja pastir v svoji bistrumnosti.

»A, tako ti misliš, ti moj ljubi Aleš?« se zasmije mesar. »Ti meniš torej, da je hudobec tudi izbirčen, ali kali? Že mogoče! No, potém smo pa pri nas res lahko ponosni, da so naše klobase tako daleč zaslovele! Samo, ko bi jih vrag tudi plačal, pa ne zastonj jemal!«

»T—t—tistega denarja bi jaz že ne—ne hotel, ki bi—bi ga on pustil,« jecelja pastir in se plaho ozira okrog.

»Jaz tudi nel!« reče Šimen. »Meni je vse jedno, naj jemlje zastonj ali za denar, toda toliko vama rečem, da jaz ga dolgo ne bom hodil stražit. Rajši iz službe, kakor da bi prestajal takov strah. Enkrat, dvakrat, ne rečem, večkrat pa nel! Pa še tistikrat je najbolj gotovo, da jo kam popišem. Med najstojšo in polnočno uro že ne ostanem sam na straži. Skoprnel bi samega strahú.«

»J—j—jaz tudi,« pripomni Aleš.

»Vidva sta strahopetca!« reče mesar. »Meni je pa vse jedno, o polnoči ali o poldne. Tudi mi ni nič na tem, kje ležim. Meni dela to straženje še veselje. Prepričan sem, da

tatú baš jaz zalotim. Primaruha, tako ga bom prelomastil, in če je tudi res sam peklenščak, da mu ne bo nikdar več nobena klobasa dišala. Da bi le prišla že náme vrsta! Toda frakelj slivovke mi mora dati tisti večer gospodar, če ne, ne bo nič!«

»Le gledi, da ti s svojim pogumom kaj ne izkupiš!« opominja Šimen, zadnje kapljice žganja mesarju natočivši. »S peklenščakom ni, da bi se praskal; ima preostre nohte!«

»U-u-uh!« zadrhti pastir.

»No, bomo že videli!« reče mesar. »Če gospodarja celega pusti, tudi nas ne bo raztrgal. Jutri že zvemo kaj, ali je bil zopet tukaj, ali se je pa ustrašil. Če se boji gospodarja, potem se bo mene še bolj. Zdaj pa pojdimo spat!«

Izrekši, odide s pastirjem, Šimen pa je ostal sam. Ni se precej vlegel, ampak sedel je še nekaj časa ob robu svoje postelje in nekaj mrmral. Mesarjeve besede mu niso nič kaj ugajale.

VI.

Ko se je drugo jutro začelo svitati na vzhodu, je gospodar vstal s svojega ležišča in se takoj podal v kaščo. Zdaj, ko so imeli tudi posli že skoro vstati, se ni bilo ničesar več bati. Hotel je torej v svojo posteljo, da si odpočije, kajti tukaj ni skoro nič spal. Premagoval se je, kolikor se je le dalo, da bi ne zadremal, in res so mu bile oči le enkrat in še tistikrat prav za kratek čas padle skupaj. Čutil ni celo noč nič sumljivega, in zdaj je hotel še po kašči pogledati, ali je vse tako, kakor je bilo zvečer. Ko odpre kaščo, se takoj prepriča, da to noč ni bilo nikogar notri.

»Glejte, glejte, mene se je torej res ustrašil,« reče sam pri sebi. »To vendar ni drugače mogoče, nego da je tat kdo domačih! Kako bi bil sicer tisti zvedel, da je kdo na straži. Hm, stvar je čim dalje bolj čudna! Toda počakajmo še malo! Bomo videli, kako bo, kadar bodo drugi stali na straži.«

Ko je šel gospodar po stopnicah doli, mu pride že Šimen naproti.

»No, kaj je?« ga vpraša. »Ali ste kaj čutili in slišali?«

»Nič!« odgovori gospodar. »Tudi v kašči ni bilo nocoj nikogar. Bomo videli, kaj bo prihodnjo noč, ko boš stražil ti.«

»Da bi ne bilo le nič hujšega, kakor nocoj!« meni hlapec in odide po svojih opravkih.

Legatova hiša je bila jako pobožna. Gospodar je gledal tudi na dušni blagor svojih poslov, in čeravno je imel gostilno in polno tujih ljudij v svoji hiši, je vendar skrbel za

to, da se je njegova družina zbrala vsak večer v posebni sobi in molila rožni venec. Gospodar in gospodinja sta se pa vrstila pri molitvi, ako je bilo še kaj gostov, ker popolnoma samih jih nista mogla puščati. Molil je naprej zmeraj hlapec Šimen. Tisti večer, ko je imel iti on stražit, je prvič pristavil: »še en ,očenaš' in ,češčenosimarijo' v ta namen, da bi kmalu zasledili tatú«.

Gospodar se ni mogel prečuditi gorečnosti, s katero je Šimen delal na to, da bi bilo konec tatvinam. Drugi pa so se nekoliko norčevali iz njega, ko so bili odmolili.

»Zakaj nisi molil že prej v ta namen?« ga vpraša nekoliko porogljivo mesar. »Ti bi si na vsak način rad pridobil slavo, da si ti zalotil tatú. Pa nemara da ga bom le jaz! Toda, toliko ti rečem, ta očenaš mi imaš tudi jutri večer moliti, ko pridem jaz na vrsto, da stražim.«

»Ne samo jutri, ampak vsak večer bomo odslej molili, dokler nas Bog ne usliši,« odgovori Šimen.

»Prav je takol« pripomni gospodar. »Tat je nesreča za hišo, in Boga ravno tako lahko prosimo, da odvrne od nas to nesrečo, kakor kako drugo.«

»Kaj pa!« reče mesar. »Jaz sem tudi prepričan, da nas Bog usliši. Vsekakor pa bo to zasluga Šimnova, ki je prišel na tako srečno misel. Toda to vam rečem, če pride tat meni v pest, jaz mu zavijem vrat!«

Nató so se razšli. Ko pa je bil čas iti spat, se je Šimen stegnil na ležišče pod podstreškom. Bil je jako slabe volje. Godrnjal je v jednomer, in sem ter tja je prišla kaka precej robata kletvica iz njegovih ust. Kdor ga je slišal malo poprej tako pobožno in vzdihujoče moliti, bi ne bil mogel misliti, da je to ravno tisti Šimen. Oziral se je na vse strani, če je še kdo po koncu, in ko se je prepričal do dobrega, da čuje sam, se skloni z ležišča in vstane. Slekkel se ni bil, zato se mu tudi ni bilo treba oblačiti. Po prstih stopaje se plazi proti vrtu, ki se je razprostiral za gospodarskimi poslopji; ko pa je bil že enkrat na travi, koder stopinja ni več odmevala, je pogumno stopal proti vrtnim vratcam, skoz katera se je prišlo na ozko poljsko pot. Od tu zavije, dasi je bilo precej temno, proti spodnjemu koncu vasi in se ustavi še le pri zadnji, že skoro na samoti stoječi borni koči. Ta kočica je bila last postarne, grbaste ženske, katero so ljudje v občini Brlavko imenovali, baje zato, ker je oči vedno tako vkup stiskala, kakor bi ne videla dobro, ali pa kakor bi se ji neprenehoma bleščalo. Živila se je starka s prekupovanjem

jajec, kokošij in takih rečij. Kupovala je sploh vse, kar se je dalo v mestu prodati, in nahajali so se ljudje, ki so hoteli vedeti, da ji ta kupčija nosi tolik dobiček, da ima v hranilnici naložen že lep denar. Bila ni na dobrem glasu, ker so se pri njej pogostoma shajali ljudje dvomljive vrednosti, vendar pa se ni doslej nikdo potrudil, da bi ji bil dokazal kako krivico.

Šimen, dospevši do bajte, postoji nekoliko pod oknom, kakor bi se hotel uveriti, ali ni nobenega nepoklicanega notri; potem pa, ko se je prepričal, da je vse tiho, potrka na okno in pokliče še precej glasno:

»Brlavka, Brlavka! ... Ali že spiš?«

»Kdo je?« se oglasi notri hreščeč glas.

»Jaz, Šimen! Vstani malo!«

Kmalu potem se odpre okno, in pri tistem se pokažejo v temi obrisi sključene človeške podobe.

»Si li kaj prinesel?« vpraša starka s hripavim glasom.

»Nič!« odgovori Šimen. »Slabi časi so nastopili. Saj sem ti pravil že zadnjič, kako je. Sinoči je stražil gospodar sam, in ni se dalo storiti nič; nocoj je pa še slabije, ko stojim sam pred seboj na straži.«

»Zakaj slabije? Nocoj bi te vendar nihče ne motil!«

»Ali si neumna? Nocoj vendar ne bom kradel, kajti če to storim, bodo vedeli precej, da sem jaz tat.«

»Kaj pa jutri?«

»Tudi težko kaj! Mesar se ne dá oplášiti. Morda pojutrnjem, ko bo stražil pastir.«

»Škoda, da ravno zdaj ne moreš kaj več prinesiti! Zdaj je najboljši čas za spečavanje! Kaj pa, ali gospodar sluti, kdo mu krade?«

»Nima slabega nosú, ne!« odvrne Šimen. »Trdi zmeraj, da mora biti tat kdo domačih.«

»Pa saj ne misli tebe!«

»O, tisto pa že ne!« se zasmije Šimen. »Rekel mi je sam, da meni popolnoma zaupa. Saj ga pa tudi znam slepiti, da je veselje! Svete mu dajem, kako naj stori, da tatú zasledi, in on kar vse uboga. Nocoj sem prišel pa še na drugo dobro misel. Ko smo molili rožni venec, sem pristavil še en ,očenaš' in ,češčenosimarijo' za to, da bi kmalu našli tatú! In to bom storil zdaj vsak večer. Ali ni ta dobra!«

»O ti zvitorepec ti!« se zakrohota baba. »Samo gleda, da te Bog ne usliši!«

»Sem prevelik grešnik! Saj ti je znano, da grešnika

Bog ne usliši rad! Pa veš li, po kaj sem prav za prav prišel? Požirek žganja mi daj. Po dnevi sem ga pozabil kupiti, zdaj ga pa drugje nikjer ne dobim.«

Baba se za nekaj trenutkov skrije, potem se pa zopet prikaže s precej veliko steklenico v roki.

»Ná!« reče. »Toda zaslužil ga nisi. Če boš odslej tako poredkoma nosil, bo slab zaslužek.«

Šimen potegne dvakrat, trikrat iz steklenice, potem pa odgovori:

»Jaz mislim, da pridejo že boljši časi. Če pa ne pojde drugače, grem od Legata proč, potem mu pa enkrat pošteno izpraznim kaščo. Pa kje drugje poskusim tudi še svojo srečo. Navadil sem se že tako tega ponočnega posla, da mi delo po dnevi že kar nič več ne diši. Toda delati moram že zaradi tega, da me imajo za pridnega in zvestega.«

»Sevéda!« pritrди starka.

Govorila bi bila morda še nekaj časa, toda nebo se je bilo zagrnilo v črne oblake, iz katerih je čim dalje pogosteje švigal blisk. Sem ter tja je tudi že prav mogočno zagrmelo, in ravnokar so začele padati redke, a debele kaplje.

»Nevihta se bliža!« reče Šimen, potegne še enkrat iz steklenice, potem jo pa dá nazaj starki.

»Lahko noč!« ji reče še, potem pa zbeži.

»Pa gleda no, da prineseš kmalu zopet kaj,« je vpila starka še za njim, potem pa zaprla okno in se vlegla spat.

Drugo jutro je bil Legat jako zadovoljen, da tatú zopet ni bilo v kašči; kajti še najraje bi bil videl, da bi bila tatvina prenehala, in da bi ne bil imel nikakih sitnostij s tatom. Neprijetna mu je bila sicer res misel, da je tat nemara kak domačin, toda na drugi strani se je zopet s tem tolažil, da nima za to nikakega dokaza, in da je tat prav lahko tudi kak tuj človek, ki po dnevi natanko opazuje, kaj se godi pri njih. Sicer pa se je bilo itak že po vsej vasi zvedelo, da pred tatom stražijo, in prav lahko je bilo torej mogoče, da se je tat ustrašil tega, in da se več ne pokaže. Samo nekaj Legatu ni šlo v glavo, to namreč, kod je tat prihajal v kaščo. Zató pa je tudi sklenil, da se ne vda tako kmalu brezskrbnosti.

Tako je bila prišla vrsta na mesarskega pomočnika, da bi stražil. Predno so se vlegli, je imel Šimen zopet njega in pa pastirja v hlevu pri sebi. Točil jima je, kakor zadnjič, žganja in zlasti mesarja je naganjal, da naj pije. Gospodarju

je bil na vprašanje, ali je kaj čutil, odgovoril Šimen, da nič; zdaj pa je pravil grozne stvari, ki jih je bil doživel po noči.

»Mesár, jaz te obžalujem,« tako je govoril, »da moraš čuti in prežati na tata, katerega po moji misli še ni ne. To, kar hodi v našo kaščo, je vse nekaj drugega, nego tat.«

»Kaj neki?« zavrne mesar zaničljivo.

»Kaj, tega jaz sam ne vem,« nadaljuje Šimen, »ali toliko ti pa lahko rečem, da me ni bilo še nikdar tako groza, kakor preteklo noč. Vojak sem bil in marsikatero temno noč sem stal na straži, pa nikdar še nisem užil takega strahú.«

»I kaj pa je bilo vendar!« sili mesar.

»Le poslušajta! Ura najstja je bila že odbila, in meni je začelo vse to na um hoditi, kar sem kdaj čul o duhovih in strahovih. Dolgočasno mi je postajalo tako, da bi jo bil kar popihal. Toda dolžnost je dolžnost! Nisem hotel, da bi mi kdo kaj očital. Ostal sem torej, toda zaril sem se pod odejo čez glavo in komaj sem si upal sopsti. Da bi le že skoro odbila ura dvanajst, sem si mislil. Ali čas je tekel grozno počasi. Vendar pa je bilo vse tiho, in že sem mislil, da izteče vse gladko, ko se vzdigne prav nad mano vihar. Završelo je grozno, in vsa opeka nad kletjo je zašklepetala, kakor bi se bila vzdignila kvišku, pa zopet padla nazaj. Bilo je, kakor bi bil sam zmaj prišel.«

»Strrrrah in grrroza!« zaječi pastir, ki je kar z zobmi šklepetal od samega strahú.

Mesar se pa zasmije na vsa usta in reče:

»Beži, beži, Šimen! Kaj misliš, da sem baba, da se bom ustrašil takih pravljic! Naj le pride, če hoče, zmaj, ali kdor hoče, jaz mu že pokažem, primaruha!«

»Jutri bodeš drugače govoril,« meni Šimen. »Saj gospodar je baš tisto slišal, kar jaz, pa povedati nič ni hotel!«

»E kaj! Jaz pa pravim, da je ravno tako malo slišal kakor ti. Pod odejo si zaspal, potem, ko je začelo grmeti, si pa sanjal, da je prišel zmaj, in da je vzdigoval opeko na strehi. To ni vse vkup nič!«

»Je že prav, da si pogumen!« reče Šimen, toda s takim glasom, da se je dalo sklepati, da mu ta pogum ni nič kaj po volji. »No, pa pij še, da se boš še manj bal. Pijača daje tudi pogum.«

»Jaz ga rad malo cuknem,« reče mesar, »toda nocoj ga nočem več, ker bi me drugače zaspanec premagal; če pa jaz enkrat zaspim, potem pride lahko zmaj z vso svojo družino in pomeče vso opeko s strehe, pa bi ga še ne slišal.«

Ker pa sem jako radoveden na tisti tvoj strah, ki si ga čutil ti, nočem zaspiti. Da bi ga vrabec le prinesel nocoj, jaz mu že navijem ušesa, primaruha!»

Šimen ga ni nató nič več silil, da naj pije. Po tihem mu je bilo še za tisto žal, kar mu je bil izpil, ker s pijačo ni bil dosegel svojega namena.

Ločili so se nató precej hladno.

VII.

Drugi dan je mesar zbadal Šimna in se norčeval iz njega, če mu je le prišel pred oči.

»Ti presneti zmaj ti,« je rekel, »da se meni ni hotel prikazati! Pa tudi tatú ni bilo! Vse kaže, da bomo zdaj imeli mir. Ko bi bili začeli le že prej stražiti, pa bi bilo dobro! No, jaz hodim na stražo, če treba tudi celo zimo. Prej se bo tat mene naveličal, nego jaz njega. Sicer pa bi mi ne mogel napraviti večjega veselja, kakor če bi prišel. Toliko rečem, da bi ga jaz za vselej odvadil krastil!«

Šimen pa je bil ves dan zeló slabe volje in je kar bežal pred mesarjem. Ta je mislil, da ga je jezilo njegovo zbadanje, a jezilo ga je nekaj drugega še bolj.

Pastir je bil, dokler je stalo solnce na nebu, še precej srčen, tem bolj, ker je čul mesarja, kako se je norčeval iz Šimna in njegovega zmaja. Ko pa se je začel dan nagibati, ga je bolj in bolj skrbelo, kako bo po noči na straži, kajti prišla je bila nanj vrsta. Ko so bili odvečerjali in odmolili, ga pokliče Šimen k sebi in mu dá zopet žganja piti. Mesarja ta večer ni bilo zraven.

»Le pij,« mu reče, »da boš laže prestal. Mesarja nikar nič ne poslušaj, on je tak širokoustnež, da je malo takih! Ga lahko ni bilo strah, ko niti stražil ni! Šel sem bil nalašč po noči enkrat pogledat, če je še na mestu, pa ga ni bilo. Kdo vé, kod se je potepal. No, saj za neki del je tudi prav imell! Nikdo ni dolžan, za gospodarja tvegati življenje! Vse do gotove meje! Jaz ti svetujem, da tudi ti tako storiš! Zlasti pa, če kaj začuješ, jo kar potegni! Bog ne daj, oglasiti se, ali pa ozreti se na ono stran, odkoder prihaja šum. Precej bo po tebi! Le mene ubogaj, pa bo prav! Grem stavit, da gospodar sam tudi ne bo hodil dolgo stražit. Ga bo že kmalu tudi groza. Kajti da bi hodil kdo krast, to še misliti ni! To hodi samo stražit, drugega nič! Jaz še ne verjamem ne, da bi bilo katerikrat kaj zmanjkalo. To se gospodarju le tako zdi, ker je zjutraj zmeraj vse premetano po kašči.

Nespametno je torej, da nas sili tukaj čuti. Za maše naj bi raje dajal, za maše, da bi pregnal strah od hiše! Nič naj te torej vest ne peče, če pobegneš. In to je najboljše, kar moreš storiti, ako kaj začutiš. Z duhovi ni, da bi se človek podajal v kak prepir, ali pa da bi jih motil v njih počenjanju! Ali me boš ubogal?»

»Bo—bo—bom!« zajeclja pastir in izpije še kozarček žganja, katerega mu je ponujal hlapec, potem pa se podá, na vsem životu tresoč se, na stražo.

Aleš je bil v telesnem in duševnem oziru siromaček. Bil je že blizu trideset let star, pa je bil slaboten, kakor kakšen petnajstleten deček. Noge je imel vse zveržene, da je bil videti, če je hodil, kakor bi mu bile zvezane. Vrh tega je revež jecljal in je bil tudi na umu precej slab. Zaradi tega se tudi nikdar ni više povzpел, nego do pastirja. Kar je bil z dvanajstimi leti, to je bil tudi zdaj še, in brez dvojbe mu je bilo odločeno, da ostane svoj živi dan pastir. Ljudje so se zavoljo njegovih slabostij radi nekoliko ponorčevali z njim, zlasti razposajeni vaški dečkaki so mu delali včasih dosti preglavice. Tem srečnejšega se je čutil, če je kdo kdaj z njim izpregovoril kaj prijaznega. Šimen včasih ni bil dober z njim. Če ga zmerjal ni, ga je pa preziral. Zdaj ga je pa hkratu vabil zvečer na žganje. Slaboumen, kakor je bil, se Aleš temu ni čudil. Pozabil je, kar je bilo, in veselil se je, da je zdaj hkratu v taki veljavi, da se ga še celó prvi hlapec ne sramuje. Nevajen prijaznosti, je bil zdaj Šimnu jako hvaležen. Imel ga je za svojega najboljšega prijatelja in tudi kar nič dvojil ni o tem, da mu hoče Šimen dobro, ko mu je za to noč dajal svete. Šel je na svoje ležišče s sklepom, da ostane na svojem mestu samo toliko časa, dokler kaj ne začuje; kakor hitro pa bi kaj začutil, bil je namenjen, popihati jo, češ, ako se Šimen kaj takega ne sramuje, se tudi njemu ni treba sramovati.

Strahoma je pričakoval Aleš najmanj ure in tega, kar se je imelo zgoditi. Pa niti najmanjša ura še ni bila odbila, ko začuje ropotanje na drugi strani strehe. Bilo ni sicer tako hudo, kakor mu je pravil Šimen, pa mislil si je: »Če ropoče že zdaj pred najmanjšo uro tako, kaj bo še le med najmanjšo in polnočno uro!«

Hitro jo torej pobere v šupo, kjer je navadno spal, in se zarije tako globoko v listje, da bi se bil kmalu zadušil. Prav nič ni zdaj dvojil, da se dogaja res vse tako, kakor je pravil Šimen. Ko je končno nekoliko zadremal, je videl

velikanskega zmaja med strašnim šumom leteti nad seboj. Z glasnim krikom se vzbudi. Bilo je že svetlo, in zdaj se zavé tudi on svoje dolžnosti. Skrbelo ga je, da bi ne bil že kdo prej vstal ter zapazil, da ga ni na mestu, kjer bi bil moral stražiti. Brž otepe listje raz sebe in se poda ven. Bilo ni še nikogar zunaj. Gre torej na prejšnje ležišče in se še malo vleže, da bi bilo videti, kakor da je vso noč tu preležal. Kmalu potém so bili posli kar vsi ob jednom na nogah. Aleš je čakal, kdaj ga kdo kaj popraša o tem, kako je bilo, pa nobeden se ni zmenil zanj, niti Šimen ne. Da, ta se ga je sedaj celó nekako ogibal. Gnal je torej živino na pašo, ne da bi si bil olajšal svoje srce. Ko pa je bil gospodar vstal, je šel pogledat v kaščo, kjer se je takoj prepričal, da je bil to noč tat zopet notri.

»Kaj je to?« reče sam pri sebi. »Pastir je vendar preneumen, da bi kradel!«

Ko je Aleš opoldne prignal živino nazaj, ga pokliče gospodar k sebi in ga vpraša, ali je kaj čutil po noči. Ta je bil v veliki zadregi. Vedel je, da ni storil svoje dolžnosti, a bilo ga je sram povedati, da je iz strahú pobegnil. Gledal je v tla in jecljal še bolj kakor po navadi, pa pravil vse tako, kakor Šimen njemu, o groznem vršenju in šundru nad njegovo glavo.

»Zakaj pa nisi klical?« ga vpraša gospodar.

»Be—be—beseda mi kar n—n—ni šla iz grla!« se izgovarja pastir.

Gospodar je pa precej vedel, da laže, toda ne reče mu nič. Hotel se je natanko prepričati, kako in kaj, predno ga je obdolžil. Čudno se mu je zdelo, da bi bil tat ta bebec, in vendar ni bilo skoro drugače mogoče. Ko so drugi čuli, je bilo vse v redu, nocoj pa je bil tat zopet v kašči.

Vendar je hotel poskusiti še enkrat, češ, morda se pa tat vendar tudi pri kakem drugem še pokaže. Začeli so torej zopet od konca po vrsti stražiti, najprej gospodar, potém Šimen, nató mesar, dokler ni zopet prišla vrsta na pastirja. Šimen pa je vsak večer med globokim vzdihovanjem molil ‚očenaš‘ in ‚češčenosimarijo‘ v ta namen, da bi kmalu zasledili tatú. Gospodar je bil poslom povedal, da je bil ta čas zopet enkrat tat v kašči, toda zamolčal je, da takrat, ko je stražil pastir, ker je menil, da pride tako prej resnici do dna. Mesar se je rotil, da ga on zasledi, če le vrabec ni, Šimen je molčal in skrivnostno vzdihoval, pastir pa je bil tisti večer, ko je imel iti zopet stražit, nenavadno vesel in

pogumen. Bil je prišel po svojem mnenju na jako srečno misel in je bil prepričan, da ulovi tatú on in nobeden drug, pa naj bo tisti, ki je hodil v kaščo krast, človek, ali duh, ali pa res kak zmaj, kakor je trdil Šimen.

Ko je nekdej v gozdu pasel, je bil našel železno lisico, ki jo je bil nekdo nastavil neki živali. Na to se je zdaj spomnil. Lisica je bila po njegovem mnenju najhujši stroj na svetu, kateremu ne uide nikdo, če ga je enkrat prijel. »Ne da bi jaz stražil, nastavim rajši lisico,« misli sam pri sebi, »pa bo ravno tako varno, ali še bolj.«

Poišče jo torej in na večer, ko se je že zmračilo, gre pod streho z njo. Podstrešna vrata so bila navadno ves dan do večera odprta, ker je bilo treba vsak trenutek po kako stvar pod streho in se ni bilo treba bati, da bi se bil črez dan kdo nepoklican splazil gori; kajti videlo se je iz kuhinje tjakaj, in tudi domačini so hodili vedno sem in tja.

Ko je bil Aleš pod streho, se poda z lisico v desnici proti kaščnim vratom in jo položi ondi na prag. Bil je jako zadovoljen sam s seboj, kajti bil je prepričan, da se posreči njemu, kar se doslej še nobenemu ni posrečilo. Ob enem pa si je s tem potolažil tudi vest, saj je bil že naprej namenjen, da jo zopet popiha, kadar se približa skrivnostna najstara ura. »Saj je vse jedno,« je rekel sam pri sebi, »naj tatú preženem ali zalotim že na ta ali na drugi način; drugi, ki niso tako pametni, kakor sem jaz, naj čujejo, meni pa tega ni treba!«

Imel je tisti trenutek res velike misli o sebi in v duhu je že videl, kako ga bodo slavili, če se ujame v nastavljenost past tat, ali pa kaka druga pošast.

Šimen je tudi to noč poklical pastirja k sebi v hlev, predno je ta šel na stražo. Točil mu je zopet žganja in jezil se na gospodarja, da jih izpostavlja takemu strahu in taki nevarnosti.

»Jaz že ne bom hodil dolgo na stražo,« je rekel. »Zadnjič bi bil kmalu od same groze poginil, tako je hrumelo in šumelo pod streho. Sreča je bila, da sem imel blagoslovljeno vodo s seboj, če ne, bi bilo gotovo po meni.«

Alešu so stali lasje po koncu, ko mu je Šimen to pravil. Toda izdal mu ni nič, kako si misli on pomagati. Bal se je, da bi ga Šimen ne pripravil ob slavo, zato je rajši molčal. Šimen pa je ta molk le strahu pripisoval. Bil je jako zadovoljen z uspehom svojega pripovedovanja, kajti bil je uverjen, da ga Aleš tudi to noč ne bo motil pri njegovem ponočnem poslu.

VIII.

Alešu se je ta večer kmalu stožilo na straži. »Kar je v moji moči, sem storil,« si misli in se poda na svoje navadno ležišče, kakor hitro je čutil, da je sam. Toda nič se mu ni dalo to noč kaj spati. Preveč je bil prepričan, da se tat, ali duh, ki je hodil strašit, ali pa kar je že bilo, ujame v njegovo past, zato je bil razburjen. Najrajši bi bil imel, da bi bilo kar že jutro. Premetaval se je sem in tja, sklonil se včasih po koncu in vlekel na ušesa, ali se nič ne sliši, pa se zopet vlegel. Strah ga je bilo, in Boga je prosil, da bi ga to noč, ko se je podal v boj z neznanim bitjem, obvaroval vsega hudega. Kajti akoravno je na jedni strani upal, da se mu njegova namera s pastjo posreči, si je vendar sem ter tja tudi mislil: »Kaj pa, če res prihaja sam hudobec k nam! Ta bi se lahko moji pasti izognil, potem pa prišel in me prijel za vrat, ker sem ga hotel uloviti!«

Tako je med strahom in upom prebdel vso noč. Komaj pa se je bilo začelo svitati, se je splazil do ležišča, kjer bi bil moral po gospodarjevi odredbi stražiti. Ker je bilo še prezgodaj, se vleže, a komaj se je bil skobacal pod odejo, začuje čudno jokanje in ječanje izpod strehe. Prestraši se tako, da je bil ves trd in se ni mogel ganiti z mesta. »Zdaj bo, kar bo,« si misli. »To je najbrž moj poslednji dan!«

Ko pa le nič ni bilo, temveč se je le ono ječanje ponavljalo, se mu nekaj zasveti v zaspani glavi.

»O—o—oh!« vzklikne. »Ujel sem ga!« Vesel skoči po koncu in gre klicat Šimna, mesarja, dekle in gospodarja. Kričal je tako, da so vsi mislili, da je zblaznel. Kmalu je bila vsa hiša po koncu. Zbrali so se vsi okoli Aleša, ki je jecljaje pravil in pripovedoval, pa ga nihče ni razumel.

»U—u—ujel sem ga, u—u—ujel sem ga!« je v jednomer ponavljal in še le čez dolgo časa jim je dopovedal, da je nastavlil lisico, in da je ujel tatú.

»Kaj boš ti ujel!« se obregne zaničljivo mesar nad njim.

»Saj sem ga slišal, ka—ka—kako je jo—jo—jokall!« zavrne pastir. »Le gledat pojdite, ga—ga boste že—že dobili.«

Mesar res skoči v gospodarjevo sobo po ključ od podstrešnih vrat in se spusti potem kar v tek gori po stopnicah. Bil je prepričan, da ni nič na tem, kar je pravil pastir, pa ga je vendar gnala radovednost. Komaj pa je bil pod streho, ko zavpije:

»Je že res, je že res! Ujel ga je!«

Vse se spusti po stopnicah za njim, sam Šimen je

strmeč stal na svojem mestu in zrl neverjetno gori. Predno pa so bili oni pod streho, prikaže se že mesar vrh stopnic. Držal je velikanskega mačka v rokah, katerega je držala železna past za jedno nogo.

»Zdaj ga pa imamo!« je kričal mesar in dvigal mačka visoko gori. »Aleš ga je ujel, pa nobeden drug. Kje pa si, Aleš, na, ta je zdaj tvoj! Stori z njim, kar hočeš!«

Glasi smeh je sledil tem besedam. Najhuje pa se je smejal Šimen, ki je bil v prvem trenutku jako iznenaden. V tem, ko so se drugi norčevali iz ubogega Aleša, se je pa gospodar nekoliko ozrl po kašči in pri tem, kar je opazil, mu je kmalu prešlo veselje do smeha. Ni bilo dvojbe, da je bil tat zopet notri. Odkar je prihajal bolj poredkoma, je pa tem globokeje posegal v ta ali oni predel, prav kakor bi se bil hotel odškodovati za to, da ni mogel več vsako noč v kaščo. To pa se je gospodarju zdelo strašno čudno, da se je tatvina odslej dogajala samo takrat, ko je imel stražiti pastir. Skoro ni bilo drugače mogoče, kakor da on krade. Toda, da bi bil ta revež tako premeten? Neverjetno se mu je zdelo to. Sklenil je torej, da bode prihodnjič, ko pride zopet na pastirja vrsta za stražo, tega opazoval ter se na lastne oči prepričal, kaj počne. Za sedaj pa je zopet molčal.

Po tej nezgodi je imel Aleš še manj zaupanja v samega sebe nego doslej in bal se je še bolj straže, kakor prej, tem bolj, ker mu je Šimen zatrjeval, da je bil res peklenščaka ujel, pa da se je ta izpremenil v mačka. Sicer se je Alešu zdel maček, ko so ga bili rešili pasti, znan, vendar je v svoji slaboumnosti verjel Šimnovim besedam. Po vsem životu drgetajoč, se je torej tisti večer, ko je bila prišla zopet vrsta nanj, bližal ležišču, kjer bi bil imel stražiti.

»Joj mene, joj, joj mene!« je vzdihoval in se plaho oziral okrog, kje bode zagledal kakega mačka. Od tistega dne je mislil, da tiči v vsaki taki živali hudobec, in še po dnevi ga je bilo zdaj mačke strah. Rad bi jo bil precej potegnil v šupo, toda ker je bilo ravno v soboto, je bil šel mesar ponočevat, in zdaj se je bal, da bi ta, vrnivši se domú, ne pogledal po njem ter ga pogrešil. Ravno je bila odbila najstarejša ura, ko začuti pastir zopet neko šumenje.

»Aha!« si misli, »mesar je domá. Zdaj pa lahko grem!« Počaka še nekoliko, potem pa se skloni po koncu in se hoče spustiti v tek proti šupi, kjer je navadno spal. Toda komaj stori par stopinj, pa buti v nekoga. Prestraši se tako, da zavpije na vse grlo, kakor kdo, ki mu gre za življenje. Skoro

ob jednem pa zaropota opeka na strehi, in z velikim hruščem telebi onkraj poslopja nekaj na tla

Zdaj pa je tudi gospodarja, ki je hotel samo pogledati, kaj počnè pastir, in v katerega je bil ta butil, izpreletela zona. Toliko, da mu strahú ni sapa pošla. Pred njim na kolenih se je vil pastir, ki je mislil, da je peklenščak prišel ponj, ker mu je bil nastavil past, vzadi izza poslopja pa je prihajalo čudno ječanje. Še le črez precej časa jame klicati:

»Šimen! Šimen! Oj Šimen!«

Toda Šimna ni bilo. Pač pa prileti od vasi sem mesar, ko je slišal ta klic.

»Kaj je?« vpraša.

»Brž prinesi luč!« veli gospodar.

Mesar stori to brez obotavljanja. Ko se je bil vrnil s svetilko, si je Aleš kmalu toliko opomogel, da se je sklonil po koncu. Ko se je prepričal, da stoji gospodar pred njim, a ne rogač, mu je takoj odleglo.

»A— a— ali ste vi?« je jecljal.

»Jaz!« odgovori trdo gospodar. »Kam pa si hotel?«

»O— o— odpu— pustitel!« zaječi ubogi pastir, ki je zdaj čutil, da ga je gospodar zasačil pri njegovi nezvestobi. Ta pa si je razlagal njegov strah drugače, kajti mislil je, da je bil s kom zmenjen, in da mu je pomagal pri tatvini. Zató zagrmí nad njim:

»Precej povej, kam si hotell!«

»Strrrrah me je bilo, pa sem be—bežall!«

»Tako? Kdo pa je tam vzadi?«

»Ne—ne vem!«

»Pojdimo torej gledat!« reče gospodar. In šli so: mesar z lučjo naprej, za njim gospodar in za tem tresočih nog pastir. Ko pridejo za poslopje, vidiijo na tleh lestvico in moškega na njej, toda tako, da so mu bile noge pod jednim klinom lestvice in je torej ležal sam na svojih nogah.

Pastirja ni bilo zdaj več spraviti naprej, mesar je pa takoj vedel, kako stojé stvari.

»Ahá!« reče. »Dobili smo ga torej vendar! Pokaži se malo, pokaži, da bomo vsaj vedeli, kdo si!«

Izrekši, pristopi bliže, prime onega, ki je ležal na zobeh, za lase, mu privzdigne glavo in mu posveti v obraz.

»K-a-a-aj?« vzklikne mesar. »Ti si, Šimen? Ha, ha, ha! Glejte si no, glejte! Ti mrcina grda ti!«

In sunil ga je z vso močjo s škornjem, da je Šimen bolestno zaječal in vzdihnil:

»Oh, nikar me, prosim tel! Zadosti sem izkupill!«

»Kaj govoriš?« vpraša gospodar začuden mesarja, kajti bil je še toliko oddaljen, da pri slabi luči ni mogel razločevati, kdo leži na tleh. »Šimen, praviš, da leži na tleh?«

»Šimen, Šimen!« potrdi mesar in ga znova brcne.

»Ali si nor!« zakliče gospodar, zraven priskočivši. »Ne, da bi mu pomagal na noge, ga še suješ!«

»Saj drugega ne zasluži!« odgovori mesar.

»Menda si nocoj malo preveč pill!« se zahudi gospodar nad njim. »Šimen, kako pa se je zgodila ta nesreča?«

Toda Šimen ni dal odgovora, pač pa je mesar pojasnil stvar.

»I kako?« reče. »Tu ni treba nič ugibanja! Bog je Šimnovo gorečo molitev uslišal! Tatú smo zalotili! Pa pogledite, kaj mu vse štrli iz žepa! Naravnost iz kašče je prilezel; pa kar po strehi! Ha, ha, ha, ta je pa res dobra! O ti Šimen ti! Šema pa res nisi bil! Toda zaslužiš pa, da bi ti jih nekoliko naložil! Zaradi tebe bi bil kmalu prišel še kdo drug ob dobro ime!«

Gospodar ni svojim očem verjel, ko je videl Šimna na tleh s polnimi žepi vsakovrstnih stvari iz njegove kašče. Vsakega drugega bi bil prej obsodil nego njega. Pa še ta predrznost, da je vsak večer molil v ta namen, da bi prišli tatu na sled! Zdaj mu je bilo jasno, da je storil to samo iz tega vzroka, da bi odvrnil sum od sebe. Ker ni bilo dvojbe, da je hudo poškodovan, je odredil gospodar, da so ga prenesli v posteljo. Ko pa se je začel delati dan, je stvar nekoliko natančneje preiskoval in zdaj je videl, kako je tat prihajal v kaščo. Baš nad steno od kašče so bili strešni remeljni tako prežagani, da so se lahko jemali v stran, in sicer v toliki velikosti, da se je skoz luknjo lahko splazil človek. Vzeti je bilo treba najprej opeko v stran, potem kose od remeljna, vse to se je položilo na zid od kašče, in vhod v kaščo je bil prost. Nazaj gredé pa je tat kose remeljnov zopet pritrdil na njih mesto — bili so že tako zažagani, da so se lepo prijeli — obesil opeko črez nje, in sled je bil izbrisan. Ker so bile za poslopjem vedno lestvice pripravljene, vse to ni zahtevalo dosti časa. Gospodar je zdaj tudi vedel, kako je prišlo, da je Šimen padel. Ko je bil pastir tako grozno zakričal, se je gotovo ustrašil. Opeka, ki jo je držal najbrž ravno v roki, da bi jo položil nazaj na streho, mu je zdrknila iz rok, on jo je hotel uloviti, pri tem pa sunil lestvico nazaj in z njo vred telebil na tla.

Drugo jutro je dal Legat poklicati zdravnika. Ta je izjavil, da si je Šimen zlomil obe nogi, in da se je tudi drugače precej potolkel po životu. Legat ga ni hotel v svoji hiši obdržati. Poiskal mu je torej drugje stanovanje in ga velel tjakaj prepeljati. Pred odhodom pa mu je vpricho cele družine rekel:

»Posvetnemu oblastvu te ne bom ovadil. Dovolj te je Bog sam kaznoval za tvojo predrznost. Upam, da ne boš nikdar več tako lahkomiselnost klical božje jeze náse, kakor si storil to pot! Molil si k Bogu, da bi nam dal zalotiti tatú, ko si bil sam tat! Uslišal te je in ti očito pokazal, da ne pusti, da bi se takov črv norčeval iz njega. Vzemi si to k srcu in skesaj se! Ako obžaluješ odkritosrčno svojo pregreho in ga prosiš odpuščanja, ti usliši tudi to prošnjo. Le pojdi! Med boleznijo ti bom pošiljal jaz potrebno hrano, potem pa skrbi záse, kakor veš in znaš!«

Šimen je jokal, ko je kmet pognal konja, ki je bil prišel ponj. Tudi vsi okoli stoječi so bili ginjeni vsled gospodarjevih besed, ki so bile sicer ostre, pa je vendar odmevala iz njih krščanska ljubezen.

Samo mesár je bil bolj trdega srca. »Prav je, da se je polomil,« je mrmral napol glasno, ko so odpeljali Šimna. »Zakaj pa je kradel!«

Odslej je bil pri Legatovih mir, in gospodarja so lahko po pravici zopet imenovali »zadovoljnega Janeza«, kajti prejšnja zadovoljnost se mu je vrnila, ko se je bil iznebil nevarnega tatú.

K e s.

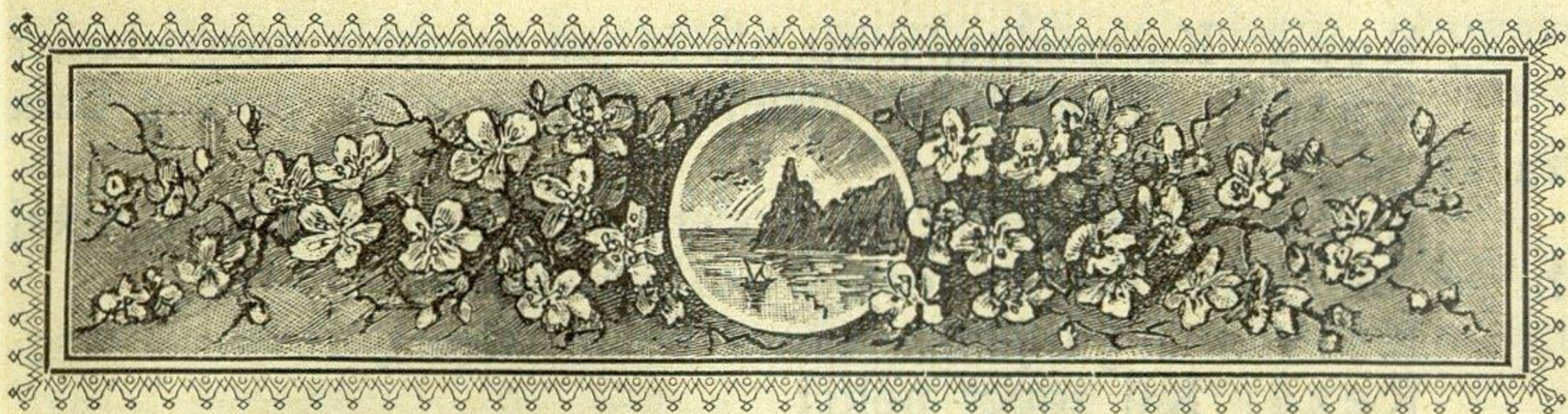
Kdor bridkega kesanja
Nikdár okusil ni,
O sreči lahko sanja,
Pokojno lahko spi.

A komur kes zadira
V srce skelečo ost,
Veselje mu umira,
Obup njegov je gost.

Pokoja mu tihota
Noči temné ne dá,
Ne sánjava samota,
Ne hrup in šum svetá.

Fr. Neubauer.

Ne vdajmo se!

Kratkočasnica v jednom dejanju. Spisal dr. J. Vošnjak.

Dogaja se v neki slovenski vasi na Koroškem.

V igri nastopajo:

Luka Černič, kmet in župan.

Katra, njegova žena.

Reza, njuna hči.

Jurij Korenjak, mlad kmet.

Muha, občinski pisar.

Zavijač, zakotni pisač.

Soba v županovi hiši. Vzadi dve okni, na strani vrata. Nasproti v kotu klopi ali trije stoli in miza, s prtom pogrnjena.

Prvi prizor.

Katra (z molitveno knjigo v rokah) in Reza (obe praznično opravljeni).

Katra: Ali še nisi gotova? Davno je že odvabilo. Daj, da pojdeva!

Reza (se ogleduje v majhnem zrcalu, katero drži v roki in si pripravlja lase): Poglejte me no! Ta ruta, katero mi je Jurij podaril, se mi pa res lepo prilega.

Katra: Kdo bi se zmeraj ogledaval v zrcalu!

Reza: O, ko ste vi bili mladi, mati, tudi niste v zid gledali.

Katra: Tačas še poznali nismo takih zrcal.

Reza: Takrat pa tudi moški niso bili tako izbirčni. (Ogleduje se zopet v zrcalu.) Jurij zna res dobro izbirati. Pozna se mu, da je bil v šolah, v latinskih, kaj ne?

Katra: Saj veš, da so ga stariši dali študirat v Kranj. Ko pa je starejši brat umrl in je on sam ostal pri hiši, so ga obdržali domá, da je prevzel posestvo.

Reza: Večkrat mi je pravil, da bi zdaj že bil ali duhovnik ali kak dohtar. Pa mu ni žal.

Katra: Zakaj bi mu bilo žal? Bolje se mu godi, kakor marsikomu od gospode, sevéda, če bo pridno gospodaril, in če bo tudi gospodinja kaj prida.

Reza: Kaj mislite, mati, da bi jaz ne znala gospodariti?

Katra: Bomo še le videli. Doslej si se preveč bala za svoje bele roké.

Reza: Pojte, pojte! Če hočete sami vse opravljati, zakaj bi se jaz silila! Kadar bova z Jurijem sama —

Katra: Z Jurijem? Stvar še ni tako gotova.

Reza: Kaj zopet neki?

Katra: Ali ne vidiš in slišiš, da ga oče vsak dan manj marajo?

Reza: E, to je zavoljo teh neumnih volitev. Oče so pa tudi čudni, da ga nočejo poslušati. On gotovo več vé, kakor tista pijana muha.

Katra: Oče pač mislijo, da ga več nočejo izvoliti za župana, ko je vendar že dvajset let pošteno zasedal to častno mesto, kakor ga on imenuje. Koliko pa je v tem času požiral jeze in imel sitnob, to sem jaz reva najbolj čutila.

Reza: Veste, mati, Jurij očeta močno spoštuje, le do tega bi jih rad pripravil, da bi pisali v našem materinem jeziku.

Katra: Do tega jih ne spravi, dokler jim pisari Muha. Jaz se bojim, prav bojim —

Reza: Naj bo, kar če, jaz Jurija ne pustim.

Drugi prizor.

Jurij (je med poslednjimi besedami odprl vrata in hiti k Rezi).

Jurij: Jaz pa tebe ne. Zakaj se pričkata?

Reza: Mati pravijo, da so oče prav hudi na tebe.

Jurij: Vem, pa se bodo že vdali.

Katra: Ne bodo se ne. Pa bi ti odjenjal, ti si mlajši.

Jurij: Jaz? Zakaj ne, ko bi zahteval kaj krivičnega. Da bi pa izdal svoj narod, ali v kot postavil svoj materin jezik, nikdar, nikdar! Naša pesem, saj ste jo že slišali, se glasi: Ne vdajmo se!

Katra: O joj, kaj bo še iz tega!

Jurij: Nič hudega. Ali se tudi ti bojiš, Rezika?

Reza: Prav nič, bodeta se že poravnala z očetom.

Jurij: Kje so pa oče? Ne pojdejo li z nami?

Katra: Bili so pri zgodnjem opravilu. Zdaj so pa v gmajnski kancliji.

Jurij: V občinski pisarni se pravi, mati, ne pa v gmajnski kancliji!

Katra: To je pač vse jedno.

Jurij: Ni ne vse jedno. Mene kar ušesa bolé, kadar slišim, kako ljudje pačijo mili naš jezik. Tudi ti, Rezika, včas.

Reza: Mene le pusti v miru. Ali te nisem ubogala in ne rečem več gvant, ampak obleka, in tudi ne firtuh, ampak predpasnik? Tudi to vem, da je štala hlev, kelder klet in še več takega.*) Ali ti tudi naš dro, dro ni prav?

Jurij: Prav, prav, iz tvojih ustec. Glej, kaj sem ti prinesel? (Potegne iz žepa petljo, iz belo-modro-rdečega traka narejeno.) Ali niso to najkrasnejše barve?

Reza: Glejte, mati, kako lep trak. Kje si ga naj pripenjam?

Katra: Tu na strani. Čujte, že vkup zvoni, mi pa tu stojimo in se menimo. Brž, brž! (Odpre duri in odide.)

Jurij (v šali ponuja Rezi roko): Prosim, gospodična!

Reza: Burklež! (Hiti skoz duri.) Jurij (za njo).
(Črez nekaj časa vstopita)

Tretji prizor.

Župan Černič in Muha.

Muha (kakih 50 let star, z očali nad rdečkastim nosom, v obnošeni obleki): Kaj vam pravim: ta Jurij nam bo vse zmešal. Če se bolj na noge ne postavimo, grdo propademo.

Černič: Jurij, pravite?

Muha: Kdo drug, kakor on. On hujska ljudi proti vam.

Černič: On, proti meni, zakaj?

Muha: Zakaj, zakaj? No to pač vsak slepec vidi. On hoče biti to, kar ste vi zdaj, kar ste bili skoz dvajset let.

Černič: Tega ne verjamem in ne verjamem. Vem, da ima svoje muhe v glavi.

Muha: Pa še kakšne!

Černič: Da bi mi morali pisati, kakor on pravi, v našem materinem jeziku.

Muha: Ali ste že slišali večjo bedarijo? Kaj ne, vi bi ne smeli biti Gemeindevorsteher, ampak župan, in jaz ne Gemeindegretär, ampak občinski tajnik. Ha, ha! Gemeinderati, pravi, da so občinski svetovalci, Gemeindegretärsi pa občinski odborniki, in vrag ve, kakšne spake si bo še izmislil. Še svojega imena bi ne smeli več pisati s te-es-ce-ha — Tschernitsch, ampak ce predi, ce vzadi in nekake kljuge gori — Černič, ali ni to prismojeno?

Černič: V šolah so mu glavo tako zmešali.

Muha: Jaz sem bil tudi v šolah v Celovcu, pa sem

*) Tu se lahko uvrsté še druge tuje besede, ki so navadne v kraju, kjer bi predstavljali to igro.

ostal pameten, in vi tudi. In zdaj prihajajo take prismode, ki bi vse rade prekucnile, kakor je ta Jurij.

Cernič: Je pač še mlad in neizkušen.

Muha: Zató pa bi moral vas spoštovati.

Cernič: No, jaz vem, da me spoštuje.

Muha: On vas? O sancta simplicitas! To je namreč latinsko, da veste — nisem še pozabil, kar smo se tam učili — in pomenja: o sveta preprostost! Še le te dni sem pozvedel, kako grdo so vas napadali v nekih cajtengah, da ste starokopitnež, da niste nič skrbeli za sosesko, in da vas nobeden ne sme več voliti.

Cernič: Jaz, da nisem imel nobene skrbi za našo sosesko, ko sem se toliko trudil — kdo si upa kaj takega pisati?

Muha: Kdo neki? Ptiča poznamo po perju, Jurija pa po pisavi.

Cernič: Če je to res!

Muha: Kaj pak! Le vprašajte, kogar čete.

Cernič: Potém tudi jaz vem, kaj bom storil.

Muha: No, ni še vse tako, kakor si Jurij domišljuje. Še so pametni možje, ki z nami držé in se ne dajo voditi za nos. Pa čas je, da se brigade tudi vi za to.

Cernič: Ali naj nagovarjam ljudi, da me volijo? Kaj še? Ako jim res nisem všeč, pa se rad umaknem, saj sem se dovolj dolgo jezil in imel nepotrebne skrbi. Dobro, pa vse pustim!

Muha: To bi se pač Jurij krohotal.

Cernič: Kaj pa naj storim?

Muha: Le meni vse prepustite, samo da smem govoriti v vašem imenu. Ugnali jih bomo v kozji rog, da se jim bo ves svet smejal.

Cernič: Pa kako?

Muha: V cajtenge jih bomo dali, oče, v cajtenge, in to v take, katere bere vsa imenitna gospoda, in katere vsak zastopi, kdor je hodil v šolo. To bodo zijali in se praskali za ušesi, ko jim povemo, da mi v mazincu več pameti imamo, kakor oni z Jurijem vred v celih glavah. O jaz sem dobro znan s tistimi gospodi, ki te cajtenge pišejo. In zdaj čujte! Ker sem videl, kako se vse meša, nisem rok križem držal. Pisal sem v Celovec in povabil gospoda, ki ima prvo besedo pri teh cajtengah. Obljubil mi je, da pride gotovo tu sem, da se do dobra domenimo.

Cernič: Iz Celovca? In ta bi bil?

Muha: Gospod doktor Zavijač.

Černič: Doktor Zavijač? Jaz vendar poznam nekaj doktorjev v mestu, tega imena pa še nisem slišal.

Muha: Verjamem. Bil je poprej v Gradcu in se še le pred nekaj meseci preselil v Celovec. Vi, to vam je zvita buča. Vi lahko prehodite devet dežel, pa mu ne najdete para. Poznava se iz šolskih let, no on je naprej študiral, jaz pa sem moral izstopiti. Postal je imeniten gospod. Kar on piše v cajtenge, to je pribito, in nikdo mu ni kos.

Černič: In on, da se bo pripeljal?

Muha: Dà, dà, po železnici.

Černič: Zakaj mi niste tega prej naznanili? S čim mu hočem postreči?

Muha: Dobil sem še le danes zjutraj njegovo pismo, da pride. S čim postreči? Bodite brez skrbi. Njemu ni za jed in pijačo, lahko si jo sam kupi. On hoče vam le pomagati proti vašim in našim protivnikom. No, nekaj se bo že našlo, kaj ne, kak kos svinjetine s kruhom.

Černič: To že, to že; pa ko bi bil vedel, da dobimo takega veljavnega gosta, bi bil kaj boljšega preskrbel.

Muha: Sodček vina, vem, da imate tudi v kleti.

Černič: To že, pa vendar —.

Muha (gleda skozi okno): Aha, že prihaja.

Černič (pogleda tudi skoz okno): Kdo? Ali tisti suhač tam, s črnimi očali na nosu in s pinjo na glavi!

Muha: Dà, dà, on je, moj sošolec doktor Zavijač.

Černič: Hm, obleke pa nima kaj prida; prav oguljena je.

Muha: Veste, da se za potovanje vzame najslabša obleka. Hitim mu naproti. (Odide.)

Černič (sam): ... Videl sem že dosti doktorjev, pa tako preprostega še ne.

Četrty prizor.

Černič. Muha in Zavijač (vstopita).

Zavijač: Dober dan, gospod birgermajster (poda Černiču roko).

Černič: Bog daj dober dan.

Zavijač (k Muhi): Si li že povedal gospodu birgermajstru, kdo sem, in zakaj sem prišel?

Muha: Povedal, povedal.

Zavijač: Vidite, mi se brigamo za vse, kar se po celi deželi godi. Ko sem pozvedel od svojega starega znanca in prijatelja, gospoda Muhe, da vam čejo tukaj ne-

kateri negodni prenapetneži zgago delati, brž na noge in sem na pomoč!

Cernič: Lepa hvala, da ste se potrudili.

Zavijač: Kaj bi ne? Vaše ime dobro slovi v mestu in pri gospodi. Še te dni mi je dejal neki gospod pri vladi: Ko bi mi imeli več takih mož, kakoršen je Cernič, potem bi povsod bil red in mir.

Cernič: Jaz storim, kar se dá.

Zavijač: Več, veliko več.

Muha: Prav imaš. Takih mož ni kar si bodi najti.

Černič: Preveč hvale. Pa prosim, vsedite se! Žal mi je, da vam nimam s čim posebnim postreči.

Zavijač: Mar smo prišli na gostovanje? Za mene se nikar ne potrudite!

Cernič: Kaj malega za prigrizek in kupice vina ne boste zavrgli.

Zavijač: Prosim, ne mislite, da sem ošaben; le nadleže vam nočem delati.

Černič: Nobene nadleže. Kar imam, to rad dam. (Odide.)

Peti prizor.

Muha. Zavijač.

Zavijač: No, Muhel, kako se ti kaj godi?

Muha: Nič kaj prida.

Zavijač: Oho, kaj pa to pomeni?

Muha: Da ne ostanem več dolgo tukaj. Vse gre narobe. Stari je pa prava mevža. Morda veš ti za kako drugo mesto.

Zavijač: To se najde. Ko bi jaz hotel kam na deželo, bi že zdavna bil našel kako gorko gnezdo. Pa vaju sem na mesto, kakor riba na vodo, če je tudi včasih huda suša. Kaj pa ta stari? Ima kaj cvenka?

Muha: Pa še dosti. Prodal je vole za 500 kron, katere še ima shranjene.

Zavijač: Dajmo deda oplesti za nekaj kron, da nisem zastonj prišel.

Muha: Zakaj ne? Pa kako?

Zavijač: Kako? Kako? (Premišljuje.) Aha, jo že imam!

Muha: Radoveden sem.

Zavijač: Zlatega križca za zasluge še nima?

Muha: Kdo bi mu ga neki dal?

Zavijač: Dobro. Ali nikoli ni godrnjal, da drugi so dobili križce, on pa ne, ki ima ravno toliko, če ne več zaslug?

Muha: To pa to! Prav nevoljen je, da nánj še niso zmislili. Pa kaj hočeš s tem?

Zavijač: Kaj? Natvezel mu bom, da imam pri višji gospodi take zveze, da mu lahko preskrbim odlikovanje.

Muha: In upaš, da mu s tem odpreš mošnjo? Ti se varaš. On jo ima trdo zapeto. Poprej bi vrag dušo izpustil, kakor on vinar.

Zavijač: Ne boj se, to je moja skrb. Ravno si domislil: Ali ni v tem kraju neki rogovilež? Piše se Jurij Korenjak.

Muha: Sevé. On je tisti, ki nam vse zmeša.

Zavijač: Kaj vraga, tukaj je domá? Aj ti šment, da bi se le ne srečala!

Muha: Ali ga poznaš?

Zavijač: Pa še kako? To ti je kričač, pravi divjak. Le pomisli. Jaz sedim v neki mestni krčmi in razlagam dvema kmetoma, kako se naj pravdata, in da jima že jaz pisma naredim, bolje ko vsak doktor. Ta Jurij pri sosednji mizi posluša. Na enkrat priskoči, me psuje za lažnivca in sleparja, ki kmete goljufam. Zgrabi me s svojimi, kakor kremplji trdimi pestmi, da bi me sunil iz hiše. In bi me tudi bil, da ga nisem ustrahoval s tožbo, in da ni krčmar priletel in ga pomiril.

Muha: In ga nisi zatožil?

Zavijač: Zatožil? O, to ti je sitna stvar. Pri sodnji me poznajo in nemara bi še mene obsodili. Doktorji in notarji, vsi prežé na mene, kakor lovci na zajca. Išči si potém pravice. Slabi časi so, da ti pravim, prav slabi za človeka, ki si hoče kruh služiti po poštemem potu. Toda pozor! Dedec s polno mošnjo prihaja. Dajmo jo malo posušiti!

Šesti prizor.

Černič (vstopi v jedni roki z lesenim krožnikom, na katerem je narezana svinjetina in na vrh pol hleba kruha in tri kupice, v drugi roki z litrom vina). Muha. Zavijač.

Černič (postavi vse na mizo): Vsedimo se, vsedimo! Rad bi vam bolj postregel, pa sem sam domá.

Zavijač (se vsede, si odreže kos kruha in vzame od svinjetine): Veste, oče, boljšega kruha ne poznam, ko je naš koroški, in svinjetina, dà, dà, ta je prava, ne pa ona, ki jo dobivamo v krčmah.

Černič (natoči kupice): Na vaše zdravje!

Zavijač (trči): In na vaše, gospod Černič. Kar smo se poprej domenili, nató se zanašajte! Čudim se le, da se najdejo nehvaležni ljudje, ki si upajo nagajati takemu zaslužnemu možu. No vi ste sami krivi. Da vam rečem, prepohlevni ste, preskromni!

Muha: Gola resnica.

Černič: Sam se ne bom hvalil.

Zavijač: Kdor se sam v kot postavlja, ostane v kotu. Takšen mož, kakor vi, to je več ko čudno, da vas še niso odlikovali z zlatim križcem.

Muha: Ker se sam ne sili naprej.

Černič (vzdihuje): Včasih sem rés pričakoval —.

Zavijač: In po pravici! Pa se vas niso spomnili? O jaz vem, kako se godi pri takih rečéh. Že trem sem pri-skrbel zlati križec.

Černič (začuden): Kaj pravite? Vi da ste v stanu —?

Zavijač: Ne gre lahko. Toda če jaz koga v svojih cajtengah priporočam, in če še posebej mažem kolesa, potem teče voz gladko, da je joj!

Černič: Kolesa mazati, pravite?

Zavijač: Ej, ljuba duša, da vi tako malo poznate svet! Tisti birgermajster, ki je lani bil odlikovan, je potrosil tri sto kron, da smo to dosegli. Tebi, Muha, sem to že pravil.

Muha (ki med tem zmeraj je in pije): Vem, vem.

Černič: Tri sto kron? Bodite pametni, kdo pa bi toliko dal za tak križec?

Zavijač: Kdo? Vsak bi rad dal. Le pomislite, kako vas bodo gledali, kako se vam klanjali, ko boste v nedeljo z zlatim križcem na rdečem traku, pripetem tú-le na vaših prsih (ga potipa na levi strani po prsih), stopili iz hiše! V cerkvi bodo gledali vsi na vas namesto na oltar. In kdo si bo še upal vam, kakor zdaj, metati polena pod noge?

Černič: Vse prav, pa tri sto kron tudi niso pasje dlake. Za tri sto kron si lahko kupim dve kravi.

Zavijač: Ali si boste kravo tu za gumb obesili? No jaz vas ne silim, jaz od vseh treh sto kron záse ne vzamem niti vinarja. Vse gre le za stroške.

Černič: Za kakšne stroške?

Zavijač: Mislite li, da cajtenge kaj zastonj natisnejo? Potém štemplji, in kakor sem že rekel, mazati treba pri gospodi, mazati!

Muha: Ali hočete doživeti to sramoto, da vas odstavijo? Hej, kako bi se smejali Jurij in njegova kompanija!

Černič: Hm, kar je preveč, je preveč. Rajši vse pustim.

Zavijač: Saj ne rečem, da vas bo ravno toliko stalo. Za vas bo morda šlo ceneje, ker ste res zaslužen mož. Zastonj pa nobena stvar ni na svetu, še smrt ne.

Černič: No, kakih petdeset kron bi že tvegala.

Zavijač: S tem še štampilji niso plačani. Pa da se dolgo ne razgovarjamo, dajte sto kron! Ko se vam izroči križec, boste pa poravnali, kar bi več stalo.

Muha: To je poštena beseda. Zdaj pa pijmo na zdravje — (hoče natočiti, pa vidi, da je liter že prazen). Gospod Černič, mislil sem trčiti na vaše zdravje, pa — (kaže na prazen liter).

Černič: Saj sodec še ni prazen (vzame liter).

Muha: Ne vem, da mi je danes grlo tako suho.

Černič: Ali samo danes? (Odide, smehljaje se.)

Sedmi prizor.

Zavijač. Muha.

Muha: Ha, ha. Dobro si ga navil.

Zavijač: Kaj ne. Takega neumnega kmetavzarja jaz desetkrat ovijem okoli prsta. Koliko sem jih že in jih še bom. Ali meniš, da bo dal sto kron?

Muha: Toliko že ne, pa nekaj boš iztisnil iz njega. Sevé polovica bo moja.

Zavijač: Bodeva že napravila po poštenosti.

Muha: Pa ne po tvoji.

Zavijač: Mar pa po tvoji? Muha, Muha, ne bodi muhast. Saj še nič nimava, da bi si delila.

Muha: Jaz sem le tako dejal. Pa kaj, če dá denar, in potém vendar ne dobi križca?

Zavijač: Mar mi je za to.

Muha: A če te zatoži!

Zavijač: Zatoži? Tega pač ne bo storil, da bi se ves svet smejal njegovi neumnosti.

Osmi prizor.

Černič (z vinom vstopi). Muha. Zavijač.

Muha: Zdaj pa le pijmo!

Černič: Premislil sem vso stvar. Sto kron je le še preveč.

Zavijač: Kakor čete, meni nič mari. Saj bi drugega

ne imel, kakor dolge pisarije in sitne pote. Pa brez zamere. Čas je, da se odpravim. (Vstane.)

Cernič: Kam? Prav nič se ne mudi ne.

Muha: Gospod Černič, vendar pomislite. Zlati križec, daleč okoli ni nikogar, ki bi se mogel z njim pobahati.

Černič: To je že res, pa sto kron!

Muha: Vam je za sto kron toliko, kolikor meni za deset vinarjev.

Zavijač (poprime kupico): Torej z Bogom!

Cernič (potegne listnico iz žepa v suknji): Bom videl, če imam toliko. Naj pač bo v božjem imenu! (Šteje papirje, narezane v velikosti petakov:) Deset, dvajset, trideset, štirideset, petdeset, vidite, da nimam več.

Zavijač: Vaša listnica je še napeta, kakor breja krava, le naprej!

Cernič: Dajte se pogovoriti!

Zavijač: Ljubše mi je, da zopet spravite te denarje; čemu bi si jaz nalagal to skrb?

Cernič (se čoha za ušesi): Ta je pa huda. (Vzame zopet nekaj papirjev iz listnice:) Šestdeset, sedemdeset, osemdeset — ali še ni zadosti?

Zavijač: Ne.

Cernič: Devetdeset, sto. Oh, škoda lepih denarcev, kako težko sem jih pridobil!

Muha: Težko? To še ni toliko, kolikor ste imeli dobička pri volih.

Zavijač (šteje): Deset, dvajset (mrmra), ... sto. Pošteno. Zdaj pa začne moje delo, in v par mesecih se vam bo svetil tú-le (tipa na prsi) zlati križec! Živio! (Vsi trije trčijo.)

Deveti prizor.

Katra, Reza in Jurij (vstopijo). Prejšnji.

Jurij: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Nobenega odgovora? Tu so pa dobre volje (k ženskam). Kdo pa je tam tista šema s črnimi očali na nosu? Tako nekako znan se mi zdi. (Stopi k Černiču) Dober dan, gospod župan! (Ponuja mu roko, a ta se obrne proč.)

Černič: Že dobro, že dobro. Že vemo, vse vemo.

Jurij: Kaj pa to pomeni? Kaj veste?

Katra (k Rezi): Zdaj pa vidiš, kako so oče navihani.

Reza: Naj bodo, jaz se ne vdam.

Jurij (stopa proti Zavijaču, ki se izkuša za Muho potuhniti): S kom pa imam čast?

Černič: Pusti moje goste v miru. To je gospod doktor Zavijač iz Celovca. Zdaj pa veš.

Zavijač (k Muhi): No zdaj bo vrag. Jaz osel, da je nisem poprej popihal.

Jurij (potisne Muho na stran): Dovolite! (Ogleda si Zavijača od glave do nog, potem se začne silno krohotati): Ha, ha, doktor Zavijač, pravite? Kak veter pa je tebe sem zanesel, ti kvedrasta spaka ti? Kaj stikaš tu?

Zavijač (se ohrabri): Ali se vam blodi? Koga pa mislite, da imate pred seboj. Jaz sem doktor. Še jedna beseda, in tožil vas bom.

Jurij: Glejte ga no, kako se ta žaba napihuje. Ti doktor? Ko bodo sleparje doktorje imenovali, boš ti prvi.

Černič: Ali se poznata?

Jurij: Pa še kako. Le vprašajte ga!

Černič: Ali ni doktor?

Jurij: Toliko, kakor vi ali jaz; le da smo mi pošteni, on pa je prebrisan slepar.

Zavijač: Zdaj pa mi je zadosti vaših psovk. Odidem, pa varujte se! Zatožil vas bom.

Jurij: Le kar brž ven iz hiše. Tam so vrata. (Zavijač naglo gre proti vratom. Ko jih odpre, zakriči)

Černič: Drži ga, drži ga!

Jurij: Koga?

Černič: Tega doktorja. Moj denar nazaj, moj denar!

Jurij (skoči za Zavijačem in ga vleče za roko nazaj v hišo): A tako! Oj ti cigan, ti! (K Černiču:) Za koliko vas je pa obril?

Černič: Za sto kron.

Jurij: Sto kron! Glejte ga navihanca! Zdaj pa le nazaj te krone, če ne —.

Zavijač: Ali me hočete oropati? Denar je moj po ustni pogodbi, (k Černiču) pa tajite, če vas ni sram!

Jurij: Ne kvantaj! Denar nazaj, če ne, te zvežem in peljem k sodnji.

Zavijač: Če ste pa taki divjaki, tu ga imatel (Potegne listnico iz žepa, jo odpre, pri čemer pade neko pismo na tla, in daje Juriju nekaj bankovcev.)

Jurij (jih prešteje): To je še le petdeset kron.

Zavijač: Več pa nisem prejel.

Černič: O ti lažnivi kljukec ti! Ali nisem naštel sto kron? Muha, vi ste priča.

Muha (v zadregi): Jaz . . . jaz . . . pač ne vem prav.

Jurij: Aha, vrana vrani ne izkljuje očij. Le sem še petdeset kron (prime ga za ramo)!

Zavijač: Mi boš še kosti polomil. No to jih imate! Zdaj vas pa naj vrag vzame, neumne kmetske bučel! (Odhiti skoz vrata.)

Jurij (k Rezi): Jednega smo se iznebili, drugega pa se še bomo.

Reza: Da bi le!

Jurij (k Muhi): Lepega prijatelja imate, gospod Muha!

Muha: Jaz, jaz, zares nisem vedel, da je takšen.

Jurij: Slepar, le izrecite! (Vidi na tleh pismo, katero je padlo Zavijaču iz listnice.) Kaj pa je izgubil ta doktor? (Pobere pismo, ga odpre in čita, potém se glasno nasmeje.) Ta je pa dobra. Čitajte vendar, gospod župan!

Černič: Nimam očal pri sebi. Pa ti prečitaj!

Jurij (čita): Moj dragil! Pridi v nedeljo. — Stari osel je volę prodal. Ima bece. Tvoj Muhel.

Černič: Kaj, kaj? Kdo je to pisal? Jaz, da sem stari osel! O ti spaka ti, nesramna! (Preti s pestjo.) Kdo je to pisal, kdo?

Jurij: Podpis menda poznate.

Černič: Kaj? Vi Muha? Vi se predrznete?

Muha: To ni moja pisava.

Jurij: Čigava pa?

Muha: Kaj jaz vem.

Jurij: Veste, Muha, tam so vrata, le kar poberite se za svojim doktorjem! Gliha vkup štriha! Ali še ne greste? (Ga prime za roko.)

Muha (razjarjen): Pustite me! Sam grem. (K Černiču: Vi pa da veste, res ste stari osel in mevža. (Hiti proti vratom.)

Jurij (za njim): Čakaj no, čakaj, da ti nategnem ušesa (ga sune pri vratih iz hiše). No, hvala Bogu, zdaj je zopet čist zrak v hiši. Kaj pa vi, oče, nikar se ne jezite!

Černič: O ti grdoba ti! In kako se mi je dobrikal in me vodil za nos!

Jurij: Čudno je pa res, da sta vas tako hitro oskubla za sto kron, ko vendar, ne zamerite, oče, peneze trdo držite pod palcem.

Černič: Pustiva to! Od same jeze bi počil, zdaj mi pa že vse preseda. Le bodi ti župan, saj hočeš biti.

Jurij: Jaz? Kdo vam pa je to zopet natvezel? Aha, Muha, da bi vas razdražil proti meni. Ravno narobe. V vsej občini smo se dogovorili, da vas zopet volimo za župana.

Černič: Mene? Ali res?

Jurij: Koga pa? Dvajset let ste že na tem mestu in ste se zmeraj pošteno potrudili za našo občino.

Černič: Kolikor sem mogel. Pa zdaj sem se vsega naveličal. Le drugega si izberite!

Jurij: Vsa občina hoče le vas imeti za župana, in vi ne boste odrekli.

Černič: Če je res tako — pa prestar sem že, prestar.

Jurij: Kaj še. Saj še šest križev ne nosite na hrbtu. To smo se pač tudi zmenili, da ta Muha, ki dela le prepire, mora proč odtod.

Černič: To se vé.

Jurij: In dokler ne dobimo pisarja, ki zna pisati v našem jeziku, bom pač jaz pisarjenje prevzel, vi pa boste podpisovali. Torej vi ostanete naš župan.

Černič: Če ni drugače, bom pač moral še dalje nositi to breme.

Jurij: To je zdaj v redu, hvala Bogu. Zdaj pa imam še nekaj na srcu.

Reza (h Katri napol tiho): Čujte, mama!

Černič: To bi bilo.

Jurij: Jaz in vaša Rezika, to tak veste, sva si dobra, in če vam je prav, bi se danes zaročila. (Prime Rezo za roko.) Tu že imam prstan za tebe. Kaj pravite, oče?

Černič: No, no! Bog vaju blagoslovi!

Jurij: In vi, mati? (Katra si briše solze.) Solzni? Pojte, pojte, saj je vam ne odpeljem v Ameriko.

Katra: Od hiše bo le šla, in jaz ostanem sama. Bog vama daj srečo!

Jurij: In tako smo danes vse srečno opravili. Vi, oče, ostanete župan in se iznebite hinavskega pisarja, jaz pa dobim k hiši pridno gospodinjo.

Reza: To boš še le videl. Mama me nič ne hvalijo.

Jurij: Se boš že privadila. Ali vama (h Katri in Rezi) nisem danes zjutraj že pravil, da vse gre, le da ,ne vdajmo se!'

(Zagrinjalo pade.)

Dodatek. Ko bi se igra predstavljala v kraju, kjer imajo pevski zbor, bodisi samo moški ali mešani, se igra lahko tako nadaljuje:

Jurij (se ozre skoz okno): Glejte, tam gredó naši pevci (in pevke), ki so danes tako krasno peli pri svetem opravilu. Pokličem jih, da se z nami veselé pri veseli zaroki.

Katra: Nikar. S čim jim hočem postreči, ko nimam ničesar pripravljenega?

Jurij: Saj gori na ognjišču, vaša shramba pa tudi ni prazna, in oče, saj vidim na mizi, imajo še kako kapljico v kleti. (Hiti pri vratih ven.)

Katra: Kaj naj skuham, kaj denem na mizo?

Reza: So že tu.

Deseti prizor.

Prejšnji. Jurij (vstopi s pevci in pevkami).

Jurij: Jaz sem danes tako srečen, da bom dobil pridno ženko. Veselite se z menoj, prijatelji, in kakor vselej naj bo tudi danes naša prva pesem:

»Ne vdajmo sel!«

(Ko zbor odpoje pesem, kličejo pevci: Živela zaročencal Živela! (in zavesa pade).

Spet doma!

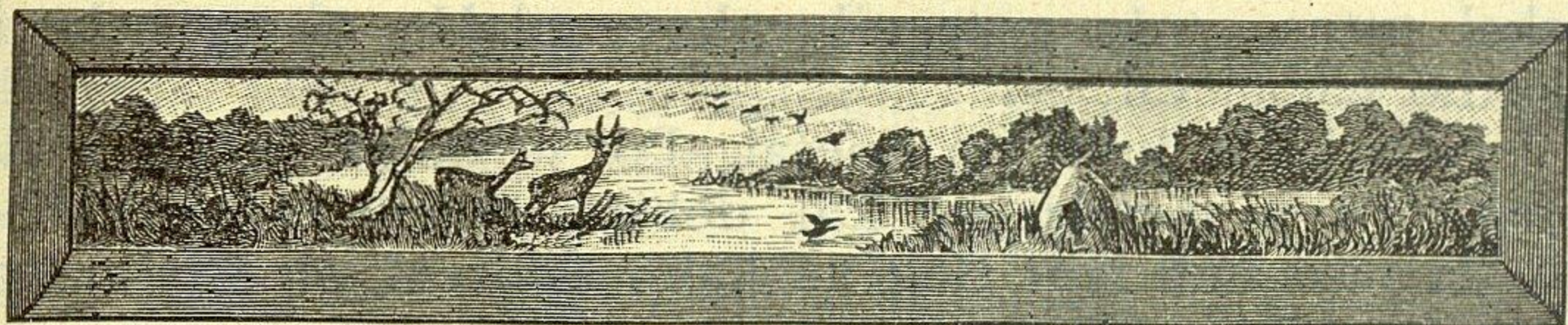
Blestelo, žarelo je zvezdic zlató,
Mir plaval je lahno nad spečo vasjó,
Po vasi pa fantje so peli.
Na oknu sem slónel, strmél sem ven v noč,
In sladka objela srce mi je moč,
Kot mamice pev ob zibéli.

Med svet mi je velel življenja ukaz,
Iz hiše očetove moral sem jaz,
Od doma, od ljubega doma.
Kako to hudó je, kako to boli,
To zna, ve le tisti, ki žive vse dni
Nemiren iz kraja v kraj roma.

Jaz dolgo sem romal, — zdaj spet sem domá.
Nad mano zlató se leskeče zvezdá,
In fantje pojéjo po vasi.
Mir krila razpenja nad spečo vasjó,
Srce mi s presladko, čaróбно močjó
Domači objemajo glasi.

Fr. Neubauer.

Oskrbnikov sin.

(Povest. Spisal J. M. Dovič.)

I.

Rrvava zarja se je vzpenjala po nebesnem obroču ter potegala za goré poslednje žarke zahajajočega solnca. Po vrhovih so se še lesketali biseri na sneženih plasteh, dolino pa je objemal mrak. Hladen veter je gibal golo vejevje, in studenci so vreli od vseh stranij z gorá ter se stakali v potok, ki je šumel po sredi jarka.

V tem jarku med Besnico in Selci je bilo leta 1817. kakih deset posestnikov. Ob gorskem robu na ravninici je stala lesena hiša, obdana na levo s hlevom, na desno s kozolcem. Nad vrati je visela desčica, na kateri je bila vžgana številka peta v Nemilji vasi.

Žena pri tridesetih letih je stala na pragu in se ozirala nestrpno po poti, ki drži v Selce. Močna ženska je bila, visoke rasti, dolgega obraza in prekanjenega pogleda. Oblečena je bila v črno mezlanko, in zelen nederc se je tesno oprijemal raznesenega života. Razkrita, z dolgimi kitami in razmršenimi lasmi je zrla motnih očij za ovinkom. Pogostoma se je prestopala z bosimi nogami. Dasi je bilo že mračno, vendar se je poznalo na njenem obrazu, da mu skrb in beda razjedata lice, in pod očmi so se poznali sledovi pričetih gubá. Žena nekdam ni stradala; a zdaj se ne more reči o njej, da se ji godi dobro. Težko je stala na nogah, in skoro bi mislili, da potrebuje počitka ali česa drugega.

»Ali ga še ni videti?« se oglasi v veži votli glas njenega moža. Žena se umakne, in on stopi na prag.

Tudi njemu se ni dobro godilo. Stal je sicer čvrsteje na pragu kakor njegova žena, toda obraz — ta je kazal siromašne poteze! Debele gube so se kopičile na njegovih licih, dasi je bil komaj pet let starejši od žene. Bolestno je

stiskal ustne, trdo potegnil robove plašča okrog sebe in žalostno nadaljeval:

»Da bi le Jurče ne opešal. Pot je dolga, in on je slaboten. Pa je menda saj kaj dobil v Selcih za med zobe! Res da niso tudi tam Bog vé kako založeni, ali kaj malega se pa že dobi v malinu.«

»Presramežljiv je, da bi prosil, naš Jurče.«

»Saj ni več otrok . . . Najbrž je moral čakati v malinu, ker ni bilo še zmleto. No, mi se utegnemo že še preživiti to pomlad, ker slame ima naša liska še za par tednov in nekaj mleka še zmeraj daje od sebe. Ali naš gost, ta Andrej, kaj bo z njim? . . . Saj ga veter zmeraj okrog nosi. Ravno letošnjo zimo, ko nam gre tako trda za živež, pa je moral obležati. Verjemi mi, Katra, da nas Bog tepe radi njega.«

»Ne bodi nespameten! Popotnih ljudij ne smemo zaničevati. Dobrega nam je pa tudi že dosti storil.«

»Ti se zmeraj vlečeš za tega človeka. In vendar nimamo sreče, odkar prihaja on k nam.«

Žena umolkne na moževe besede in odide v izbo.

Na klopi pri peči je ležal človek pri štiridesetih letih. Kolikorkrat so se odprle hišne duri ali je zaškripala deska pod nogami, je ta človek zaječal. In vendar ga ni bolelo nič. Le na želodec je pritiskal svoje suhe prste in tožil, da ga nekaj tišči. A kaj ga hoče tiščati? Saj je bil želodec skoro prazen, in bolnik bi bil rad okusil žlico juhe, ko bi bila. Nekaj usnja je včeraj odtrgal od črevlja in ga hlastno pogoltnil. A to usnje mu je obtičalo v želodcu. Gospodinja mu je pač dala vsak dan par žlic mleka, a kaj je to za takega možaka? Nič mu ni bilo, in vendar je ležal. Zdrav je bil in še hoče biti, a vendar se ne more držati po koncu. Lakota ga je trla, in od lakote je ležal na klopi. Zgrbana koža se je nabirala v vzporedne vrste na njegovih licih. Sive oči so mu bile udrte, medle; nos je bil tanek in potegnjen, brada pa se mu je zasukala navzgor. Suhe ustne je težko odpiral, in ušesa so molela daleč strani. Rjavi lasje, pomešani s sivimi, so štrleli na vse strani, in že davno neobrita brada ga je delala strašnega. Vrat se mu je potegnil, in roke so kazale kost in kožo.

»Ah, Bog se nas usmili in mati božja! Zaslužili smo, zaslužili . . . Koliko hudodelstev leži na moji glavi, koliko se jih je treslo pred mano, koliko jokalo, koliko trpelo, koliko stradalo? In zdaj? Prišla je vrsta náme. Božji kazni se ne uide. In ti, ljubi Žan, ti se maščuješ mrtev nad mano,

ker se živ nisi mogel! Tvoja kri vpije, me preganja, mi ne dá mirú! Oh, Bog bodi milostljiv njegovi in moji duši! Katra, Katra, kaj bo z nama?»

Tresel se mu je glas in je prenehal.

»Molči, in ne govori mi o tem! Kaj tlačiš še mene v svoje homatije?»

Bolnik umolkne. Čutil je stopinje po veži in vedel, da nekdo prihaja. Zaupen je bil le do hišne gospodinje.

»Že gre Jurče!« zakliče hišni gospodar, stopivši v izbo.

Vsem se je obraz razjasnil. Celó Tonček v zibelki se je vzbudil in zaklical »mama!»

Ali mati ni več slišala sinčkovega klica. Hitro zleti za možem, in oba hitita naproti Jurčku, ki je nosil malo vrečo na rami.

»Nekaj otrobov sem dobil, a še te komaj,« reče sin in izroči vrečo očetu.

»Da je le nekaj, bo žel!« reče oče.

»In z gospodom Matijem sem govoril. Šli so ravno mimo malina, ko sem jaz stal na pragu. Vprašali so me, ali je še tisti tujec pri nas.«

»Kaj pa jih to briga?« se zadere žena osorno.

»Ne govori tako o božjem namestniku! Ali nimajo pravice, poprašati za bolnike po župniji?« svari mož ženo.

»In kaj so še rekli gospod Matija?« popraša žena pohlevneje fanta.

»Dejali so, da bi vi, mati, prišli v nedeljo po sv. maši k njim. Imajo vam nekaj povedati,« odgovori Jurče.

»E, jim je že kdo natvezel kake čenče!« se obregne hišna gospodinja in hiti v kuhinjo pripravljat za peko.

Kruh iz otrobov — Bog da je bil!

II.

Andrej Sulec je bil jedini sin Florijana Sulca, oskrbnika šentpeterskega gradú pri Kranju. Oče je bil domá nekod na Tolminskem in je že izza mladih let prišel v te kraje, dokler se ni povzpел s svojo spretnostjo in žilavostjo do grajskega oskrbnika. Grajščak ga je čislal, ker mu je bil skrajno vdan in je umel grajske podložnike dobro držati v strahu. Ti pa ga niso cenili. Na tihem so škripali z zobmi in ga preklinjali v dno pekla. Toda Florijan se ni menil za opravičene tožbe trpinov, in dovolj mu je bilo, da je le ustregel svojemu gospodarju. Kar pa je znal on, tega se je naučil tudi njegov sin Andrej. Bil je neusmiljen, maščevalen, oduren, sovražen,

nezaupen, bil je pustolovec in lahkoživec. Ljudje so se ga bali in izogibali. Dobro je vedel, da se čuti varnega za očetovim hrbtom, in nihče si ga ni upal zatožiti pri očetu. Grajščak pa se ni spuščal med ljudi, da bi slišal o krivicah oskrbnikovih. Verjel je vse svojemu oskrbniku in se zanašal le nanj.

Sin Andrej je bil vedno med ljudmi in je poznal slabosti podložnikov. Te slabosti je spretno ovajal očetu. Ta ga je zato ljubil in je bil nanj ponosen. Da bi pa čul tudi nasprotno glasove, in da bi od ljudij pozvedel, kako živi njegov sin, tega mu ni bilo mar. Sin ni imel strahú, in njegova hudobnost je zgodaj dozorela. Pač ga je oče tudi posvaril, kadar se je pozno v noči priklatil domú, toda Andrej je imel vselej tehten izgovor.

Doli pod gradom je bila krčma vdove Pelke. Tam je Andrej prečul dneve in noči. Imel je nekaj prijateljev, ki so mu znali govoriti na srce, in ti so živeli dobro na njegov račun. Laskali so se mu in pripovedovali vsake vrste dogodke iz bližnjih vasij. In te dogodke je Andrej nosil na ušesa svojemu očetu.

Krčmarica je imela več hčerá za možitev, in najstarejšo Katrico bi bila rada vrinila Andreju. Ta sicer ni bil izbirčen v ljubezni, vendar pa je kazal nekaj več nagnjenja do Katrice, kakor do drugih. Imel pa je sovražnika tudi v krčmi sami, in to je bil domači sin Žan. Ta je večkrat opomnil mater, naj se čuva oskrbnikovega sina. Ali krčmarica je bila drugačnih nazorov.

»Andrej je oskrbnikov sin,« je modrovala, »in ima dovolj denarja. On plačuje, drugi pijó. Ako bi tudi Katrico pustil na cedilu, dobiček meni vendarle ne uide. Če pa imam jaz denar, dobi Katrica tudi lahko moža.«

Ako je krčmarica Pelka imela take nazore o poštenosti, si lahko mislimo, da sta se z Andrejem dobro razumela. Andrej je dajal pridno za pijačo, Katrica mu je govorila na srce, Pelka je štela denarce, prijatelji pa so pili in peli, hvalili Andreja in tožili grajske podložnike. Le Žan se je izogibal te družbe in ni hotel »trotiti« pri oskrbnikovem sinu.

Neko nedeljo je bilo mnogo pivcev pri Pelki. Dva godca sta sedela za pečjo: jeden je pritiskal na meh, drugi pa piskal na piščal. Gostje so plesali, da se je kadilo od prahú in duhana. Bili so največ fantje, ki so se izkušali, kdo se bo znal najbolj postaviti. Andrej se je vrtel na sredi izbe s Katrico, z dolgimi peresi za klobukom. Plesal je

»štajeriš« in hotel, da drugi prenehajo, dokler ne izpleše plesa do konca. Prevzetno vrže godcema staro ‚cvancgarico‘ na peč, povabi Katrico na rahlo izza mize, in začela sta se vrteti, sukati, zvijati in upogibati v najraznovrstnejših podobah. Ali Žan ni mogel mirno in občudujoče zreti na plešočo dvojico kakor drugi fantje. Vstane izza mize, izreče nekaj zaničljivih besedij in odide iz hiše. Ko pa je stopil mimo Andreja, mu nastavi nogo, da se plesalec spotakne.

Oskrbnikov sin zakolne surovo in priloži Žanu krepko zaušnico. Takrat pa nastane prepir in pretep. Takoj se napravita dve stranki, jedna za Andreja, druga za Žana. Ta pa zgrabi oskrbnikovega sina in ga pahne pri durih na plano. Pretep se je nadaljeval pred hišo. Noži so se bliskali v zraku, polena so frčala okrog hiše, kletev se je vrstila s pretilnimi besedami, in ječanje se je tudi slišalo.

Toda Andrej se kmalu povrne v hišo. Tudi fantje njegove strani so se zbrali krog njega in potolažili domače. Žana in njegovih pa ni bilo nazaj.

Toda Andrej ni več plesal. Pošepetal je Katrici nekaj na uho — in izginil.

Iz temne noči pa so se kmalu začuli glasovi: »Žan je ubit!«

III.

Od tiste nedelje ni oskrbnikovega sina nihče več videl, niti slišal o njem. Preiskava je dognala, da je Andrej ubil Zana, mahnivši ga s polenom po sencih, da se je takoj mrtev zgrudil na tla.

Pri Pelkovih se je od takrat mnogo izpremenilo. Andrej je bil izginil, prijateljev njegovih ni bilo več, krčma je ostala na slabem glasu. Zató pa je Pelka zastonj čakala, da bi omožila svoje hčere. Le Katrici se je posrečilo, da je dobila moža, a ne domá, ampak drugod. Tisti Težič v Nemilji vasi se je že več let ženil, a ni mogel dobiti neveste. Ko je zahajal po opravkih doli v Kranj, se je večkrat ustavil pri Pelki. Tej je razodel svoje želje, in krčmarica mu je ponudila Katrico. Težič bi bil sicer rajši izbral katero njenih sester, toda Pelka mu je dokazala, da najbolje stori, ako vzame Katrico. »Vidiš, Jože,« mu je rekla, »te stvarce so záte prenežne; ne bi se navadile hribov. Katrica pa je že polnoletna, in njen sinček Jurček ti bo kmalu pomagal pri delu. Doto ji bom že dala tako, da te bodo sosedje zavidali. Saj veš, mlade, nedolžne, bogate in pridne pa ti ne boš dobil.«

In Katrica je znala Jožetu tudi lepo govoriti na srce. Zmeraj bolj mu je bila povšeči, in Jurček ga je kar klical za 'ateja'.

»E, star si dovolj, ženil si se zadosti, lep nisi, domačija tvoja je zadolžena in ne Bog vé kako velika. Kar vzemi jo, pa je,« mu je nekaj reklo.

Pred pustom so naredili.

Težičev Jože je pripeljal nevesto na svoj dom. Katrica je gospodinjala na Težičevem.

* * *

Jože ni dosti vedel o Katričini preteklosti. Tudi se ni mnogo brigal za to. Vesel je bil, da se je oženil. Pridno je obdeloval svojo zemljo, nosil koš na njive in raz njive, vodil s seboj Jurčka, ki se mu je zelo priljubil. Pač je slišal praviti o oskrbnikovem sinu in o Pelkovem Žanu, toda kaj se je menil on za stražiške razmere! Nekaj tlake je že hodil delat vsako poletje v šentpetrsko grajščino, a ni je bilo dosti. Tudi grajskega oskrbnika je dostikrat videl, a govoril je malo z njim. Samo enkrat mu je rekel stari Florijan:

»Ali je ta fant tvoj?«

In pri tem je pomeril Jurčka od vrha do tal.

»Moj je, moj, zmeraj pa ni bil,« odvrne Težič.

»Čigav pa je bil poprej?«

In oskrbnik je Težiču ostro pogledal v oči. Spoznal ga je na očeh in na odgovoru, da ne vé, kdo je Jurčkov oče.

»Ona ga je prinesla za balo. In prav vesel sem ga bil, ker mi že zdaj dosti pomaga pri delu. Čigav je, e — kdo to vé? Pri gostilni zmeraj ljudje prihajajo in odhajajo.«

»Ali si ti tudi zahajal prejšnja leta v Pelkovo gostilno?«

»Vsake vrste je bilo. Saj veste, gospod oskrbnik, kako je pri mladih ljudeh! Vse izvohajo, vse obetajo, samo da so v družbi in dobre volje.«

Oskrbnik je Težiča zadovoljen odpustil. Tudi pri tlaki ga ni nikoli posebno priganjal. Sploh so pravili, da se je stari Florijan poboljšal. Skrb, sramota, starost in druge take nadloge so se ga prijemale. Čim starejši je bil, tem pogosteje se je spominjal svojega Andreja. Bog vé, kje je? Ali je še živ? In da bi se vsaj njemu — očetu dal pokazati! Vse bi bil storil zanj, samo da bi ga našel. Kako rad je gledal mlademu Jurčku v obraz! Saj je bil tako podoben njegovemu sinu. Taiste oči, taisti lasje, taista hoja, taista živost,

taista premetenost! In vendar — sramoval se je Težiču razodeti svojo ljubezen, svoje sorodstvo . . .

Ko bi bil Težič bolj bistrega duha in pogleda, kakor ni bil, bi bil lahko opazil, kako sta si njegov tujec Andrej in njegov Jurče podobna! In ko bi bil natančneje opazoval obnašo svoje žene proti tujcu Andreju, bi bil našel marsikaj, česar si ne bi mogel razlagati! In ko bi proučil obrazne črte Andrejeve ter jih primerjal s črtami starega oskrbnika, zasvitalo bi se mu bilo v glavi. In ko bi izpraševal Andreja previdno in pretkano, spoznal bi v njem Kajna, ki se je potikal okrog in iskal mirú, a ga ne našel. In ko bi staremu oskrbniku povedal, da se v njegovi hiši oglašá že več let in večkrat v letu neki popotnik, ki ga kličejo za Andreja, in ki je popolnoma podoben Florijanu in Jurčetu, dobili bi bili že davno v pest ubijalca Pelkovega Žana.

Tako pa vsega tega pri Težiču ni bilo, in zato je popotnik Andrej brezskrbno prebil po več dnij v Nemilji vasi, dasi se drugim ljudem ni rad pokazal. Po noči je prišel in po noči je odšel.

Ali zdaj se je imelo pozorišče nekoliko izpremeniti. Andrej Sulec je obležal, in lakota ga je trla kakor vse druge v Nemilji vasi. Ni si mogel pomagati in vezan je bil le na Težičevo družino. Pač Andrej ni bil nikoli brez denarja. Tihotapil je duhan in sol črez mejo in s tem si je precej pridobil. Vendar je puščal svoj zaslužek zvečine po gostilnah, kolikor mu je pa ostalo, je prinesel k Težiški. Tudi tisto pomlad, ko je obležal pri Težiču, je hranil za pasom še precej tolarjev. A kaj so mu pomagali, ker v Nemilji vasi tudi za denar ni bilo dobiti živeža.

A ne samo skrb za živež je trla Andreja. Vedno bolj je slabel, in vest se mu je oglašala. Težiška ga je sicer znala tolažiti, a potolažila ga ni. Že parkrat je povedal na tihem svoji zaupnici, da se želi spraviti z Bogom. Ali Težiška ni marala slišati o tem. Kaj bo, si je mislila, ako se zvé, kdo je ta Andrej? Kaj bo, ako se zvé, da je ubijalec, da je sin šentpeterskega oskrbnika, in da je ona njegova nekdanja izvoljenka . . . Odtod njena nezaupnost do moža, odtod njena zaupnost do tujca, odtod njena odurnost proti kaplanu Matiju, ki je Jurčka poprašal za tujega moža! In če že kaj vedó, če že kaj sumijo, če ga poprašujejo, če — ni si upala misliti dalje!

In vendar! Gospod Matija jo kliče k sebi. Čemu? Nekaj mora vendarle vedeti. Kar tako zlepa, brez vzroka

je ne bo klical. Morda je pa vendar boljše, misli zopet dalje, ako grem in povem gospodu kaplanu, kako je. Nekaj mu povem, nekaj zamolčim — in vse se bo dobro izteklo. Najlepše se tako izteče. Ali ta naš Jurče, preblebetav je. Morda je on kaj izklepetal? Morda je kaj opazil, ta nepridiprav? Zvedav je silno in prebrisan tudi, dasi šteje komaj deset let. Izkušala ga bom. Morda kaj zvem.

Tako je Katra premišljala od tistega dne, ko je Jurče prišel iz malina, noč in dan in ni bila mirna. Tudi njena zastarela vest se je oglašala vedno huje. Kar nič več ni mogla živeti. Skrb, beda, nemir in lakota so jo mučili. Zamišljeno je hodila okrog, možu je odgovarjala redko-besedno, Andreja se je izogibala, Jurčka je izpraševala — še preveč.

Ali mirú ni bilo — ni bilo nikoli.

IV.

Leta 1817. je bila na Kranjskem huda lakota. Večletne vojske so opustošile deželo, ljudstvo obubožale, polje zanemarile, kupčijo zatrle. Slabe letine so se vrstile leto za letom, zlasti l. 1816. kmetje niso skoro nič pridelali. Zategadelj je pretila huda lakota osobito po krajih, ki so bili oddaljeni od velikih cest in mest. Saj je veljal takrat mernik pšenice 6 gld., ajde 7 gld., ovsa 2 gld., v tem ko je leto pozneje, ko je bila zopet dobra letina, mernik pšenice veljal 1 gld. 40 kr., ajde 1 gld. in ovsa 40 kr.

Tudi v Nemilji vasi je bilo tako. Kmetje vsled raznih uim niso pridelali skoro ničesar, in zveze z mesti in velikimi cestami ni bilo skoro nobene. Le po kozjih stezah so Nemiljci donašali, kar so ravno potrebovali. A takih potreb takrat ni bilo mnogo, ker so kmetje vse potrebno za živež in obleko pridelovali doma. Zató pa je lakota tem hujše pritisnila, ker so bili navezani le na svoj dom.

Našli pa so se tudi takrat dobri ljudje, ki so stradalcem pomagali, kakor so vedeli in znali. Tako v cerkvi sv. Petra blizu šentpeterskega gradú (Schrottenturn) v šmartenski župniji pri Kranju še zdaj visi na zidu zgodovinsko imeniten kositren korec in pod njim deska, na kateri slovenski in nemški napis pové, kako so s tem korcem l. 1817. delili stradalcem »rumfordsko juho«. Dobrotljivi ljudje so namreč delili v Stražišču vsak dan petdesetim najpotrebnejšim takozvano »rumfordsko juho«. Za 50 ljudij je bilo potreba: 40 funtov vode, 22 lotov soli, 53 lotov kisa, 10 lotov krompirja, 2 funta

in 50 lotov graha, 2 funta in 30 lotov ječmena in 2 funta in 50 lotov kruha.

Tudi Težičevi so zvedeli za to delitev v šentpeterski grajščini. Ker je bil Težič tudi grajski tlačan, je bil opravičen, poslati po juho. Jurčeta bi bili radi poslali, toda ta je znal le pot v Selce. Prerekali so se precej časa, kdo pojde v St. Peter. A kakor skoro vselej, obveljala je tudi to pot materina, da naj gre oče v Stražišče po »rumfordsko juho«. To juho kuhati so Kranjce naučili francoski vojaki.

Bila je skoro velika noč. Ganljivi dnevi velikega tedna so se bližali, priroda se je oživila, po travnikih so že trobentice in marjetice pomaljale rumene in bele glavice izpod zelene ruše. Solnce je prijazno svetilo in ogrevalo otrplo zemljo.

Ali Težiča ni zanimala pomlad. Zamišljen je korakal po gorskih stezah in senčnatih dolinah proti Stražišču. Premišljeval je svojo družino, kako jo bo preživil do poletja. Liska, njegov jedini up, je prišla popolnoma ob mleko, in s slastjo je žvečil zjutraj travo, ki mu jo je skuhalá žena. Večkrat je sedel na kak kamen in počival. Slabosti so ga napadale. Ali velik lonec, ki ga je nosil v roki, mu je dajal nove moči, da je nadaljeval svojo pot. Nobena cvetlica ob gorskem porožu mu ni ušla izpred očij, da bi je ne odtrgal. A trgal ni cvetic, kakor jih je trgal kot malo dete, da jih nese materi pokazat; trgal jih je za to, da jih je užival.

Naposled zagleda pred seboj gradič, ki se je lesketal ob solnčnih žarkih. S prerrojeno močjo podviza svoje korake. Že vidi pred gradom množico, ki se je gnetla okrog stari-kave lipe in rožljala z ilovnatimi lonci in lesenimi skledami. Bili so ljudje, ki so čakali na »rumfordsko juho«. Bilo je dosti šumenja in govorjenja, a to ni bil brezskrben smeh in zadovoljna govorica, ampak glasovi nestrpnosti, zavisti in žalosti. Klaverni obrazi so se ozrli proti novemu prišlecu.

Iz grada pa se je valil gost dim proti nebu.

»Kaj pa ti hodiš semkaj? Saj nisi domačin.«

»Pa sem,« odgovori Težič in se rine med množico.

V tem hipu se pokaže pred grajskimi vrati Florijan Sulec, za njim pa grajske dekle, ki so nosile v rokah velike posode. Mračen, pa še vedno mogočen obraz oskrbnikov napravi hipoma tišino med čakalci. Z velikim korcem v roki stopi Florijan pred množico in začne klicati čakalce po imenih.

Naštel jih je petdeset, ali Jožeta Težiča ni bilo vmes.

»Gospod oskrbnik, ne pozabite tudi mene,« se oglasi Težič izza lipe in pokaže svoj lonec.

Oskrbnik ostrmi, a takoj odgovori:

»Počakaj!«

Dekle so oddelile vseh petdeset čakalcev, ki so se hitro razšli na svoje domove.

»Zdaj pa nalijte še temu-le juhe, in jedna naj prinese hlebec kruha iz moje sobe.«

Težič je že tiščal lonec na usta, ko je dekla prvokrat korec poveznila na lonec. Kako se začudi, ko sliši naklonjene besede oskrbnikove!

»Bog vam povrni stokrat, gospod oskrbnik!«

Dekle so odšle v grad, Florijan in Težič ostaneta sama.

»Še tá-le hlebec vzemi za Jurčeta,« nadaljuje oskrbnik.

»Ali smem dati nekoliko prigrizniti tudi našemu gostu, ki je najbolj potrta od lakote. Oni dan je pogoltnil kos usnja, ker je bil tako lačen. A obležal mu je v želodcu, ki že ni mogel več prebavljati tako težke stvari. Leži že več tednov pri peči, in ne vem, kaj bo z njim.«

»Kdo je ta gost?« popraša oskrbnik zvedavo. Težič, nič hudega ne sluteč, pripoveduje v svoji preprostosti o Andreju vse, kar je vedel.

Oskrbnik je gledal divje okrog sebe, barve so ga izpreletavale, nemirno je prestopal, obraz se mu je raztegnil, ustnice so koprnele, a premagal se je vendarle in poslušal možaka do konca.

Nató sede ob lipi na klop.

»Le pojdi domú in daj svojemu gostu kruha in juhe,« izpregovori naposled mirno, dasi se mu je tresel glas.

In Težič odide, staremu Florijanu pa je padla solza na plašč.

Nekaj časa sedi in premišlja. Hipoma vstane in omahujoč se povrne v svoje stanovanje. Napiše pismo in pokliče hlapca.

Pol ure pozneje je že hlapec s pismom odjahal proti Selcem.

V.

Že so v selskem župnišču ugasnili luč, ko potrka nekdo na vrata. Nevoljno pogleda kuharica skoz okno, češ, kdo trka ob tej pozni uri.

Hlapec odda pismo za gospoda župnika skoz okno.

Kmalu je bila župnikova soba razsvetljena.

Zupnik Jožef Gogala sedi v naslanjaču in čita pismo grajskega oskrbnika.

»Častiti gospod!

V Nemilji vasi, št. 5., Vaše župnije, leži bolan neki tujec Andrej. Zbolel je vsled lakote. Stari spomini me domišljajo marsičesa, in zdi se mi, da ima ta tujec Andrej svojo preteklost, ki je z mojo v najožji zvezi. Zanašam se na Vašo previdnost ter Vas prosim, da pošljete jednega svojih gospodov kaplanov prej ko prej v Nemiljo vas ter mi sporočite, kaj ste zvedeli in opravili. Obetam Vam Vašo prijaznost poplačati z dejansko hvaležnostjo. Prosim pa stroge zaupnosti in molka.

Roko poljublja Vaš pokorni služabnik

Florijan Sulec,
oskrbnik šentpeterskega gradu.«

Župnik čita to pismo in čita, nato vstane, sede k pisalniku in spiše odgovor:

»Spoštovani gospod oskrbnik!

Vaše pismo sem prejel in bom opravil, kakor ste mi naročili. Jutri večer naj pride sel in dobode točen odgovor. Vaš vdani

J. Gogala, župnik.«

Hlapec je odjahal s pismom. Župnik pa še dolgo ni mogel zaspati in je premišljal vsebino oskrbnikovega poročila.

Ko pa se zdani, je že gospod kaplan Matija držal v roki oskrbnikovo pismo.

»Eh, eh, zdaj mi je marsikaj jasno,« govori gospod Matija.

»Ali veste, kdo je ta človek?« popraša župnik.

»Ljudje so mi pravili, da sta ta Andrej in Težiška že stara znanca. Govorili so tudi, da se predobro razumeta, in da je Težič slep mož, ki ne vidi, kaj se godi v njegovi hiši.«

»Ahal! Skrbite torej, gospod Matija, da se pohujšanje odstrani,« reče naposled župnik. Gospod kaplan pa je zamišljen, s pismom v roki, zapustil župnišče.

Nekaj časa pozneje ga že vidimo korakati od doma. Imel je sv. mašo pri bližnji podružnici in odtod se je napotil v Nemiljo vas.

Že je pomladansko solnce stalo visoko na nebu, ko je stopal proti Nemilji vasi. Ne ustavi se, ne ogleduje se okrog sebe, ne poprašuje. Naravnost jo zavije proti Težiču.

»Ali so vaši domá?« popraša Jurčka, ki je cepil drva pred hišo, in mu pomoli kos kruha.

Z nepopisno radostjo se deček nasmehne znanemu gospodu in brzo odgovori:

»Domá so, domá. Ali tisti naš Andrej je hudo bolan in ne more več jesti.«

»Pa kaj mu je?«

»V želodcu ga tišči, in nobena stvarca ne ostane v njem. Pravijo, da bo umrl.«

»Ali nimate nič jesti?«

»O, zdaj je že bolje. Oče bodo hodili odslej v Stražišče in prinašali juhe. Tudi kruha in še marsikaj drugega jim bo dajal grajski oskrbnik. Silno dober gospod je. Ali Andrej ne more jesti. Še juhe čisto malo zaužije.«

V tem se prikaže na pragu hišni gospodar. Z veseljem sprejme gospoda kaplana in ga prijazno nagovori:

»Prav je, da ste prišli, gospod Matija, tudi k nam pogledat. Bolnika imamo, in ne vem, kaj bo z njim. Nič se mu ne izboljša. Mislili smo že poslati po vas.«

Ali obraz gospoda kaplana je ostal resen.

»Odkod pa je ta človek?« popraša hišnega gospodarja, stopivši v vežo.

»Že več let prihaja po večkrat na leto k nam. Dober človek je tako.«

»A s čim se peča?«

»Menim, da je nosil po svetu okrog iz Trsta vsakoršne reči, ki se ne dobé v teh krajih.«

»Odkod pa je domá?«

»Poprašal ga nisem, odkod je ravno domá. Mislim pa, da je Tolminec.«

»Ali se nista z vašo ženo že poprej poznala?«

»To bo pa ona vedela povedati.«

»Ali je žena v hiši?«

»Nak! Katre pa ni domá. Šla je k svoji žlahti doli v Stražišče.«

»Pa poglejmo bolnika!« reče gospod kaplan in stopi v izbo.

»Andrej, čuješ, gospod Matija so te prišli pogledat!«

»Aha! Prav, prav! Saj bi se rad izpovedal.«

Gospod kaplan vzame iz torbice malo steklenico in veli bolniku, da naj nekoliko pokusi.

Veselje se je razlilo po Andrejevem obrazu in s hvaležnim srcem je izročil steklenico darovalcu, rekoč:

»Hvala vam! Bog vam povrni!«

»Oče Težič, pa stopite malo venkaj, da se midva z Andrejem sama nekoliko pomeniva.«

Nekako nerad se je Težič odstranil in ni se mogel premagati, da bi v veži pri vratih ne bil poslušal, kaj se menita onadva v izbi.

Jezilo ga je, da ni mogel nič slišati.

Gospod Matija in Andrej pa sta se menila dolgo časa. Dvakrat ju je zvedavi Jože prišel vprašat, ali sta že pri kraju. Pa še nista bila.

VI.

Že je bilo solnce porumenelo ob gorskih vrhovih, ko se je gospod Matija povrnil v selsko župnišče.

Za ograjo pa je že stal privezan konj grajskega hlapca iz Št. Petra.

Gospod župnik je sedel pri pisalniku in pisal pismo nastopne vsebine:

»Spoštovani gospod oskrbnik!

Kar ste slutili, se je uresničilo. Gospod Matija, moj prvi kaplan, se je na svoje oči preveril, da je tisti tujec v Nemilji vasi Vaš sin — Andrej. Vsled lakote je opešal tako, da ne more nikamor, in kakor ga je gospod Matija presodil, ne bo več dolgo živel. Želodec ima pokvarjen, in vročnica se ga oprijemlje. Jutri zjutraj bo previden, in ako ga hočete videti še živega, podvizajte se v Nemiljo vas, št. 5.

Vaš vdani

J. Gogala, župnik.«

V Selcih, 5. rožnika 1817.

S tem pismom je sel še tisti večer odjahal proti domu. Ko pa je začela zora rumeneti na nebu, je že šent-petrski oskrbnik Florijan Sulec jahal svojega šarca proti Nemilji vasi. Mož se je silno postaral, in počasi je korakal njegov stari prijatelj šarec po gorski dolini. Večkrat je prišlo oskrbniku slabo, in njegov hlapec ga je moral držati na konju. Barve so ga izpreminjale, srce mu je tolklo neredno, naduha ga je trla, in noge so se mu tresle. Dasi je bil obilen črez pas, vendar je bil njegov obraz upadel in bled. Njegove oči — tiste oči, ki so prodrle vsakega človeka s še hujšim pogledom, so bile motne in trudne.

Ni bilo več rose na travnatih bilkah, ko se Florijan približa Nemilji vasi.

Tam s hriba doli pa se začuje zvonček. Zmeraj bolj se oglašá, zmeraj razločneje se čuje duhovnikova molitev, in oskrbnik ne dvomi več, da se njegovemu sinu nese sveta popotnica.

Hlapec prime oskrbnika, ki je omedlel, in ga položi na travo.

»Prosi za nas grešnike zdaj ob naši smrtni uri. Amen,« je odmolil cerkovnik, ko zagleda, stopivši izza bukve, dva človeka in dva konja.

Hlapec je močil čelo in sence oskrbniku z mokro cunjó.

Stari Florijan izpregleda. Milo upre oči v duhovnika, in solze se mu uderó po licih.

Gospod Matija takoj spozna položaj, namigne cerkovniku, da se odstrani, poprašá nekaj besedij hlapca, ki se tudi odstrani, in duhovnik pa oskrbnik sta sedela sama v zeleni travi.

Le šarec je stal v bližini in zadovoljno prikimal z glavo.

Četrť ure pozneje namigne duhovnik cerkovniku, ki se približa in poslušá naročilo.

Oskrbnika je opominal mrtvoud. Cerkovnik je poklical ljudi, ki so na nosilnici iz vej odnesli starega Florijana v Težičevo hišo.

Oče in sin — sta se spoznala.

»Jaz sem ti kriv nesreče, ker sem ti dajal potuho,« reče še oče, in spomin ga je zapustil.

»Jaz sem ti ubil tvojega brata Žana,« je izpovedal očitno Andrej, obrnivši se do hišne gospodinje Katre.

Še je prejel stari oskrbnik sveto popotnico iz roke gospoda Matija. Solze so mu drle po licih, solze kesanja in veselja. Kmalu pa so se te solze izpremenile v mrtvaške, in gospod kaplan je rekel pričujočim:

»Molimo za rajnega!«

Tudi Andrej je prejel sveto popotnico. Z velikim kesanjem in še večjim trdnim sklepom se je pripravljá na smrt.

»Odpustite mi vsi, kar vas je tukaj. Velik grešnik sem pred Bogom in ljudmi. Ubijalec sem, zapeljivec sem, tat sem, hinavec...!«

Sapa ga je prekinila. In zopet je začel:

»Božja kazen ne izostane. Moj oče je neusmiljeno zatiral podložnike, jaz pa sem mu pomagal. Izstradal je ljudi, njegov sin pa umira lakote. Ni ljubil svojih podložnikov in zdaj je umrl daleč od njih.«

Andrej je prenehal. In zopet je nadaljeval:

»Katra, Katra, spokori se, ker ti Bog prizanašal Midva
sva kriva toliko nadlog . . . In ti Jurče, moje drago dete!
Vzgleduj se nad stariši, kako ne smeš biti; bodi pošten, bodi
pameten, bodi priden, ne pozabi božjih zapovedij!«

»Vam pa hvala neizmerna, božji namestnik! Vam se
imam zahvaliti za vse, vam naj Bog povrne, da ste me
spravili z Bogom, in da popravim, kar se da še popraviti.
Vse očetovo imetje naj dobi Sv. Martin!« —

Tako je govoril v pretrganih stavkih oskrbnikov sin
še ves dan in vso noč.

Ko pa je jutro napočilo, je tudi njegova duša šla pred
večnega sodnika . . .

Katra je postala pametna žena, Težič jo je ubogal še
bolj kakor poprej, Jurče pa je pridno delal ter pridno zahajal
v cerkev, in gospod Matija ga je večkrat postavil za vzgled
drugi mladini.

Čednost se plačuje, pregreha kaznuje.

Odlok.

Po smrti očetovi sini trije,
Vojak, rokodelec, duhoven,
Soglasno rekó, da živeti pošteno
Poklic bil očetov, poklic je sinóven

»Jaz sem rokodelec,« najstariši dé sin,
»Ves dan izdelaval bom sode;
Zakladov ni več, in plačilo gotovo
Samó od človeka se danes dobode.«

Vojak se oglasi: »Jaz pojdem nazaj.
Na potih vseh morja in zemlje
Česarju služabnik, od njega bom živel.
Če cesar ne dá mu, kje človek naj jemlje?«

Duhoven veli jima: »Hvalo Bogú
Popeval v cerkvenem bom hramu.
Kdor služi oltarju, od njega se hrani.
Kje cesar naj jemlje, če stvarnik ne dá mu?«

Odprli očetov so zadnji odlok
In čitali v kratkem izreku:
»Bodíte hvaležni za vsako plačilo
Bogu in cesarju in bratu človeku!«

Anton Medved.

Najvažnejše določbe o novem davku.

(Na podlagi zakona spisal Anton Janežič, c. kr. finančni komisar.)

No, nikar se mi tako ne repenčite in ne gubančite svojih obrazov, če čitate naslov o davku, in to še celó o novem davku. Saj sem sam prepričan, kako ga vsak nerad in marsikateri povrh še težko plačuje. Koliko truda, potov, skrbij in sivih las je že povzročil davek! Koliko sitnostij in nepotrebnih stroškov ste poleg tega imeli mnogokrat, in to samo radi tega, ker niste vedeli postavnih določeb. Da se slednjega vsaj deloma obvarujete, to je namen sledečim vrsticam. V teh vrsticah torej ne bodete našli nikakšne razprave o davku, kateri se naj v prihodnjosti še le uvede, marveč o »novem davku«, kateri je že od leta 1898. v veljavi.

Kakor je vam vsem znano, nimamo samo pri nas v Avstriji davkov, temveč davke plačevati morajo podložniki tudi v vseh drugih državah, in to ne še le od včeraj. Tudi stari podložniki rimskega vesoljnega cesarstva so morali dajati svoje davke. Saj je vendar nam vsem znano, kaj je naš Odrešenik rekel farizejem, ko so ga izkušali! »Dajte Bogu, kar je božjega, in cesarju, kar je cesarjevega!«

Vzemimo našo državo! Pred novim davkom so bile v Avstriji, kar se pridobninskega in dohodninskega davka tiče, že stare, prestare določbe, katere niso ugajale več za sedanje razmere.

Leta 1812., v katerem se je uvedla pridobnina s cesarskim patentom od 31. grudna leta 1812., so bile gotovo razmere drugačne kakor sedaj. Ravno tako je bilo treba stalno uravnati tudi dohodninski davek, kateri se je uvedel s cesarskim patentom od 29. vinotoka leta 1849. provizorično ali mimogredé samo za leto 1850. — kateri pa je ‚provizorično‘ bil skoro pol stoletja v veljavi.

V korist države same, kakor tudi na prid posameznega davkoplačevalca je bilo treba že enkrat davčne postavne določbe predrugačiti času primerno. To tem bolj, ker se je tekom let vedno več neprilichnosti pokazalo, bodisi pri odmeri, bodisi pri izterjavanju davka. To potrebo so tudi državniki splošno občutili. Že leta 1862. je vlada predložila državnemu zboru načrt o zakonu gledé na preosnovno pridobnine in dohodnine. Toda radi notranjih in vnanjih homatij je preteklo trideset dobrih let, predno so sedanje p-stave stopile v veljavo.

Marsikdo se je ustrašil sicer novih davčnih postav, toda to ni opravičeno. S postavo od 25. vinotoka leta 1896. (drž. zak. šte. 220.) so se stare krivice odpravile, in davek se je pravičneje in enakomerneje razdelil. Glavna napaka, katero je imel cesarski patent od leta 1812., da se je davek po pre-vidnosti davčnih oblastev odmeril, ne obstoji več. Pri odmeri davka sodelujejo sedaj po novi postavi davkoplačevalci sami po svojih zastopnikih, toda o tem pozneje.

Večji obrati, kakor banke, železnice, akcijske in zavarovalne družbe, so pravičneje obdačeni, kakor prej; zasebniki in sploh ljudje, kateri imajo mnogo denarja in režejo kupone, morajo po novih postavah tudi davek plačevati, dočim so se po stari postavi odtegnili davku. Sploh naj po novi postavi premožnejši več, manj premožni manj davka plačuje, a nobenemu se naj — kar je nas vseh želja — ne godi krivica!

Vsled nove postave sta prišla cesarska patenta iz l. 1812. in 1849. ob veljavo. Določbe o pridobnini so se popolnoma preosnovale, na novo pa so se uvedli sledeči davki: rentnina, osebni dohodninski davek in plačarina od višjih službenih prejemkov.

* * *

No, pogledjmo si malo natančneje našo »novo« postavo.

Določbe o pridobnini so se, kakor smo slišali, popolnoma predrugačile. Kdo naj torej po novem plačuje pridobnino?

Pridobnini (davku od pridobitka ali od dobička) je podvržen vsak, kateri se peča s kakšnim pridobitnim obrtom (t. j. obrtom, iz katerega se kaj pridobi), ali pa izvršuje kako opravilo radi dobička. Ta davek se imenuje občna pridobnina. Občno pridobnino torej plačujejo na pr. vsi obrtniki in trgovci, pisatelji, umetniki, zdravniki, odvetniki in notarji, založniki tobaka, tobačni trafikantje itd.

Pridobnini je pa podvržen tudi vsak, kateri opravlja

kakšno podjetje, od katerega mora postavno v določeni dobi polagati račune. Taka podjetja so pridobitna podjetja in obče koristna podjetja, kakor tudi združitve v samopomoč. Taka podjetja so na pr. gospodarske zadruga (posojilna in kreditna društva, konsumna društva, stavbene, stanovanjske in hranilniške zadruga, in to ne gledé na to, ali omejujejo promet samo na svoje ude ali ne), hranilnice, zavarovalnice, občinske posojilnice, državne železnice, delniške družbe itd. Za ta podjetja so posebne postavne določbe, in pridobnino, katero navedena podjetja plačujejo, moramo strogo ločiti od občne pridobnine.

Ker pa mora vsak, kdor opravlja katero imenovanih podjetij, že itak dobro poznati postavne določbe, pustimo davčne določbe o pridobnini od teh podjetij v nemar, in oglejmo si bolje le občno pridobnino.

O občni pridobnini.

Ponovimo torej še enkrat. Kdo plačuje pridobnino? Občno pridobnino plačuje vsak, kateri izvršuje kako pridobitno podjetje, ali kako na dobiček mereče opravilo. Toda določene so tudi izjeme. Občni pridobnini niso podvržena, oziroma občne pridobnine so oproščena sledeča podjetja:

1.) podjetja, katera so zavezana, polagati javne račune (za ta so, kakor vemo, posebne določbe; plačujejo sicer pridobnino, a ne občne pridobnine);

2.) podjetja, katera opravlja država (državne železnice so pa izrečno davku podvržene);

3.) opravila, katera se opravljajo proti plačilu. Občni pridobnini torej na pr. niso podvrženi javni in nekateri zasebni uradniki;

4.) kmetijstvo in gozdarstvo, vrtnarstvo, lov in ribarjenje. Pri tej točki si pa zapomnimo, da lov po tujem zemljišču ni prost občne pridobnine. Ravno tako je občni pridobnini podvrženo tudi ribarjenje v prostih ali v zakup (najem) vzetih in pa v javnih vodah (rekah in jezerih); dalje ribarjenje na morju, kakor tudi umetno in trgovinsko vrtnarstvo.

Pridobnine je nadalje prost:

5.) pridobitek iz zakupa (najema) zemljišč in kmetij, katere obdelujeta zakupnik in njegova družina sama, čeprav včasih in izjemoma v ta namen zakupnik najme (udinja) dni-narje. Torej če vzamem v najem kmetijo in jo obdelujem

sam s svojo družino, nisem podvržen občni pridobnini, če bi tudi ob žetvi ali košnji najel nekaj ženjic ali koscev. Občne pridobnine pa ne bi bil oproščen, če bi v tem slučaju skoz celo leto imel hlapca, deklo in sploh delavca, in bi torej poleg moje družine mi še ti pomagali pri kmetiji.

6.) delavke, katere imajo opraviti z navadnimi ročnimi deli, ali z opravljanjem samo v stanovanju svojih naročnikov ali doma brez pomagačev. Tako so občne pridobnine proste: šivilje, perice, postrežkinje.

7.) postranski posli, ki jih majhni kmetovalci opravljajo samo od časa do časa in ne kakor kakšno obrt, kakor tudi prodaja narejenih izdelkov. Na pr. če si kmetovalec s svojim konjem, kateri je namenjen za kmetijo, po strani pri vožnji zasluži kako krono; ravno tako ne plačuje občne pridobnine, recimo, kmetovalec, ki doma po zimi napravljene zobotrebne prodaja.

8.) domači obrtniki, ki narejajo ali obdelujejo obrtniške izdelke samo po nalogu in za račun podjetnikov sami osebno, ali s pomočjo oseb svoje družine, toda brez tujih pomagačev. Na pr. domača slamnikarska obrt, toda le pod navedenimi pogoji: torej 1.) če mi podjetnik naroči, 2.) če delam na njegov račun, in 3.) če delam sam, ali pa da mi pomaga moja družina.

9.) dijaki, ki poučujejo osebno, potem tiste osebe, katere zasebno poučujejo ali pisateljujejo, in to tako, da jim je pouk ali pisateljevanje samo postransko opravilo, ki ne donaša toliko, kolikor je treba za preskrbo potrebnega živeža. Dijaki v srednjih, obrtnih, trgovskih in višjih šolah so pod vsakimi pogoji prosti, uradniki, ljudski učitelji itd. pa le v tem slučaju, če je poučevanje ali pisateljevanje postransko opravilo.

10.) postranska opravila sploh, ako njih letni čisti donos ne presega 100 kron; tako na pr. če mizarški pomočnik v svojih prostih urah na svoj račun prevzame in izvrši popravila.

11.) osebe, katere oskrbujejo, ker so nesposobne za obrt, ki bi jim dajal redni živež, posamezne obrtne opravke brez pomagačev, da si vsaj deloma pridobé svoj potrebni živež. Tako na pr. krojač ali črevljar, ki se radi svoje bolehnosti ne more s svojim obrtom redno pečati in le sem ter tja kako obleko, oziroma črevlje zakrpa ali popravi, da si kaj malega prisluži.

Jednajst točk smo navedli. Vse osebe, ki so v teh

točkah navedene, in ki opravljajo opravila pod določenimi pogoji, so občne pridobnine popolnoma proste.

Finančni minister ima pa oblast, da podeli davčno prostost tudi takim podjetjem, katera 1.) pospešujejo javne, dobrodelne ali občne koristne namene, in pri tem 2.) ne dajejo nobenega dobička, ali pa prinašajo primeroma le majhen dobiček. Taki zavodi so na pr. ljudske kuhinje, ljudske kopeli, bolnišnice, otročja oskrbovališča.

Poleg tega pa imajo pridobninske komisije pravico, revne davkoplačevalce, ki opravljajo svoj obrt brez pomoagačev ali samo z jednim pomočnikom ali učencem, oprostiti od občne pridobnine za dotično priredbeno dobo.

Dà, kaj pa je to, pridobninska komisija, in kaj priredbena doba, me bodete vprašali. No, le malo potrpite, s to stvarjo se hočemo tudi pečati. Pa pojdimo le lepo po vrsti!

Pred letom 1898. se je pridobnina za vsakega davčnega zavezanca ali davkoplačevalca, če bolje razumite, vsako leto posebej odmerila, ne gledé na to, kolikor drugi plačuje. A sedaj je drugače. Občna pridobnina se za vsakega davčnega zavezanca odmeri za dve leti. Doba dveh let, za katero se občna pridobnina odmeri, je takozvana priredbena doba. Prva priredbena doba je obsegala leto 1898. in 1899., sedaj imamo priredbeno dobo 1900 in 1901. Drugače je sedaj tudi radi tega, ker država zahteva gotovo svoto denarja, katero ji naj občna pridobnina donaša; ta svota naj se med posamezne davkoplačevalce razdeli. Prej pa je bilo drugače; čim več je prišlo davka na pridobnini v državne blagajne, tem bolje je bilo.

Sploh državna uprava noče imeti z uvedbo novih davkov, kar smo že omenili, in kar bomo še pozneje natančneje videli, nič več dohodkov, kakor jih je imela pred preuredbo, t. j. pred letom 1898.; hoče jih pa imeti toliko, kolikor bi jih imela, če bi bila še prejšnja pridobnina in dohodnina v veljavi.

Kako se odmerja občna pridobnina? Slišali smo, da je določeno, da naj občna pridobnina državi nese gotov znesek. In sicer je v postavi določeno, da naj občna pridobnina znaša za prvo priredbeno dobo (1898 in 1899) 17,732.000, torej nekaj čez 17 $\frac{1}{2}$ milijona goldinarjev. Za vsako daljnjo dobo dveh let se pa po postavi znesek občne pridobnine poviša za 2,4 odstotkov.

Toda če osebna dohodnina (t. j. davek, o katerem bomo še tudi govorili) več nese, kakor se pričakuje, tedaj

pa se znesek za občno pridobnino še za toliko odstotkov ne poviša. Za priredbeno dobo 1900 in 1901 naj bi občna pridobnina znašala približno 18 milijonov goldinarjev ali 36 milijonov kron; toda v resnici se je med posamezne davkoplačevalce razdelilo samo nekaj malega čez $35\frac{1}{2}$ milijona kron. Za vsako priredbeno dobo se naj torej svota občne pridobnine za 2·4 odstotkov zviša. To zvišanje pa ne gre vedno naprej, temveč samo do leta 1909. V tem letu se mora namreč postavno določiti, koliko naj državi nesó novi davki. — Rekli pač bodete, da to ni prav, da bi se svota občne pridobnine v vsaki priredbeni dobi zvišala za 2·4 odstotkov. Toda to ni previsoko. Pred letom 1898. se je pridobnina in dohodnina vsako leto še za več zvišala. In to ni čuda, saj trgovina in obrtnija se vedno bolj razvijata, in od leta do leta bo več občni pridobnini podvrženih davkoplačevalcev.

Torej za vsako priredbeno dobo je postavno določeno, koliko mora občna pridobnina nesti državi. Za priredbeno dobo 1900 in 1901 mora dobiti država približno $35\frac{1}{2}$ milijona kron, toliko in nič več, pa tudi ne manj. Kako se bo pa razdelil ta znesek ali svota, katero imenujemo pridobninsko glavno svoto, med posamezne davkoplačevalce?

V Avstriji imamo okoli devet sto tisoč občni pridobnini podvrženih davkoplačevalcev. Da se pridobninska glavna svota pravično med te razdeli, določuje postava, da se davkoplačevalci uvrsté v štiri razrede, in sicer 1.) po visokosti davka, katerega so v zadnjem letu prejšnje priredbene dobe plačali, in 2.) po gotovih določenih okrajih.

V prvi razred se uvrsté tisti davčni zavezanci, katerim je predpisano letnega davka več kakor 2000 kron; v drugi razred tisti, katerim je sicer več kakor 300 kron, pa ne več kakor 2000 kron; v tretji razred tisti, katerim je več kakor 60 kron, pa ne več kakor 300 kron; v četrti razred pa tisti, katerim ni več letnega davka predpisanega kakor 60 kron. Ta uvrstitev se vrši pa tudi po gotovih okrajih. In sicer so v prvi, kakor tudi v drugi razred uvrščeni vsi obdačenci jednega okraja trgovinske zbornice. Na Kranjskem obsega okraj trgovinske zbornice vso deželo; ravno tako je na Koroškem, v Gorici, Trstu in Istri, med tem ko ima na pr. češka kraljevina, Štajersko, Galicija več trговиških zborničnih okrajev. Torej vsi na Kranjskem v prvi razred uvrščeni davčni zavezanci, to so vsi tisti, katerim je bilo več kakor 2000 kron na leto občne pridobnine predpisane, so v jedno sku-

pino združeni; ravno tako je z davkoplačevalci drugega razreda. V tretji in četrti razred so uvrščeni vsi tisti obdačenci mest in obrtnijskih okrajev, kateri imajo, če se vojaki odštejejo, več kakor 20.000 prebivalcev; nadalje davkoplačevalci posameznih političnih okrajev. Torej vsi občni pridobnini podvrženi davkoplačevalci postojinskega političnega okraja, katerim ni več kakor 60 kron davka predpisanega, so v jedno skupino združeni; oni, katerim je več kakor 60 kron, pa ne več ko 300 kron pridobnine predpisane, pa tvorijo zopet zase jedno skupino ali družbo.

Torej davčni zavezanci se uvrščajo v štiri razrede po visokosti davka in po okrajih. Okraji, po katerih so davčni zavezanci v posamezne razrede uvrščeni, se zovejo priredbeni okraji, in vsi pripadniki vsakega pridobninskega razreda sestavljajo v vsakem priredbenem okraju takozvano davčno družbo.

Kdo pa uvrsti davkoplačevalce v posamezne davčne družbe? Davčna oblast prve stopinje, t. j. okrajno glavarstvo, po večjih glavnih mestih pa davčna administracija. Ta oblast nato vsakega obvesti, v kateri razred je uvrščen. Proti uvrstitvi v posamezni razred pa se smeš pritožiti na finančno ravnateljstvo.

Pa vprašali bodete, čemu so vendar davčne družbe? — Kakor smo že slišali, mora občna pridobnina nesti državi gotovo svoto, takozvano pridobninsko glavno svoto. Ta svota se razdeli med posamezne, občni pridobnini podvržene davkoplačevalce. In sicer se razdeli na posamezne davčne družbe. Kako? Vzemimo za priredbeno dobo 1900/1901 davčno družbo tretjega razreda v novomeškem okraju. V davčno družbo tretjega razreda spada, kakor vemo, vsak, kateri je leta 1899. v novomeškem okraju občne pridobnine več ko 60 kron, pa ne več ko 300 kron plačal. Recimo, da so vsi tisti, kateri po visokosti svojega davka spadajo v davčno družbo tretjega razreda, v novomeškem okraju leta 1899. plačali približno 2000 kron pridobnine; tedaj se je ta znesek 2000 kron za priredbeno dobo 1900/1901 med posamezne člene davčne družbe razdelil. — Predno še natančneje pogledamo, kako se to izvrši, pa si zapomnimo, da se postavno reče znesku, kateri je podlaga razdelitvi med posamezne člene davčne družbe: družbeni prispevek (kontingent).

Torej po gornji primeri se razdeli za priredbeno dobo 1900/1901 med pripadnike davčne družbe tretjega razreda v

novomeškem okraju družbeni prispevek 2000 kron. Kako se pa ta stvar vrši, kako se razdeli družbeni prispevek?

Med tem ko je po stari postavi davčna oblast odmerila pridobnino in dohodnino na podlagi izjave občine ali zaupnih mož, se sedaj občna pridobnina odmeri, oziroma razdeli med posamezne davkoplačevalce po komisijah.

Vsaka davčna družba ima svojo komisijo, katera je sestavljena iz predsednika in nekega števila udov, katero število določuje finančni minister (navadno 4—6 udov). Predsednika imenuje finančni minister, polovico udov volijo pripadniki davčne družbe izmed sebe, polovico jih pa imenuje finančni minister. Predsednik, kakor tudi udje komisijski imajo za slučaj, da so zadržani, svoje namestnike; predsednikovega namestnika in polovico udov namestnikov imenuje zopet finančno ministerstvo, polovico pa jih volijo člani dotične davčne družbe. Te komisije torej razdelé med pripadnike dotične davčne družbe takozvani družbeni prispevek. Ali nimajo te komisije svojega imena? Sevéda, priredbene komisije jim pravimo. No, sedaj vemo, kaj je to, priredbena komisija, in kakor smo že v začetku in sedaj slišali, vidimo, da ima ta komisija veliko odgovorno nalogo in moč. Zató so pa tudi volitve za te komisije jako važne. Dobro bi bilo, da bi sedeli v komisijah sami pravični in pošteni možje, kateri bi po svoji vesti, ne gledé na levo ali na desno, na prijatelja ali na nasprotnika, delali za svoje družabnike.

Predno o volitvah izpregovorimo, pogledjmo si nekoliko še priredbene komisije. Koliko imamo na pr. priredbenih komisij davčne družbe prvega razreda na Kranjskem? Kdo v davčno družbo prvega razreda spada, to veste. Znano vam je tudi, da davčna družba prvega razreda obsega okraj trgovinske zbornice. Ker je na Kranjskem samo jedna trgovinska zbornica, obsega okraj trgovinske zbornice vso kranjsko deželo. Za davčno družbo prvega razreda imamo torej na Kranjskem samo jedno priredbeno komisijo, katera obstoji — mimogredé bodi povedano — poleg predsednika iz štirih udov. Pripadniki te davčne družbe volijo torej dva uda in dva namestnika. Ravno tako je na Koroškem, v Istri, Gorici in Trstu samo po jedna priredbena komisija, med tem ko sta na Štajerskem dve priredbeni komisiji za davčno družbo prvega razreda. Zakaj sta na Štajerskem dve komisiji? Zato, ker sta ondi dve trgovinski zbornici, jedna v Gradcu in jedna v

Ljubnem, torej sta tudi dva okraja trgovinskih zbornic. — Za davčno družbo drugega razreda, kar se tiče števila komisij, velja ravno isto, kar za davčno družbo prvega razreda. Razloček je samo ta, da imajo te komisije po več udov. Tako je na Kranjskem na pr. šest udov.

Za davčno družbo tretjega, kakor tudi četrtega razreda imamo pa že več priredbenih komisij. Saj je, kakor vemo, za vsako okrajno glavarstvo in za vsako mesto, če ima več kakor 20.000 prebivalcev, jedna priredbena komisija. Število udov vsake komisije je 4 do 6. Kaj pravite, koliko bo torej za davčne družbe tretjega in četrtega razreda komisij na Kranjskem? No, vprašajmo našega Janezka! Janezek, ti, ki že v prvi gimnazijski razred hodiš, koliko je na Kranjskem političnih okrajev ali okrajnih glavarstev? Jednajst. Dobro. Da ima Ljubljana več kot 20.000 prebivalcev, tega te še vprašati nočem, drugače bi te s takim vprašanjem še osramotil. Slišal si, za katere okraje se volijo priredbene komisije; torej koliko ima kranjska dežela priredbenih komisij za davčne družbe četrtega razreda? Dvanajst, in sicer jedno za Ljubljano in jednajst za okrajna glavarstva. Koliko komisij imajo pa davčne družbe tretjega razreda? Tudi dvanajst. Torej na Kranjskem je, če vzamemo še davčno družbo prvega in drugega razreda, vseh priredbenih komisij skupaj? Davčna družba prvega razreda ima za celo Kranjsko samo jedno komisijo, in davčna družba drugega razreda tudi samo jedno; na Kranjskem imamo torej za davčne družbe vseh štirih razredov 26 priredbenih komisij.

Sedaj pa pogledajmo, kako in kje se volijo udje v posamezne davčne komisije. Volijo se neposrednje, volijo se pa tudi po volilnih možeh. Tisti, ki pripadajo davčni družbi prvega, kakor tudi drugega razreda, izvršujejo svojo volilno pravico samo neposrednje. — Volitev se vrši na sedežu trgovinske in obrtne zbornice pod vodstvom cesarskega komisarja. Na Kranjskem torej v Ljubljani, na Koroškem v Celovcu, za Trst v Trstu, za Gorico v Gorici, za slovensko Štajersko v Gradcu itd.

Pripadniki tretjega in četrtega razreda volijo zopet različno — ali neposrednje ali po volilnih možeh. Po mestih in po obrtnijskih okrajih z več ko 20.000 prebivalci se voli neposrednje; tako na pr. za Ljubljano v Ljubljani, in sicer v volilnih zborih pod vodstvom občinske oblasti. V vseh drugih primerah izvršujejo pa davčni zavezanci svojo volilno pravico po volilnih možeh. Volitve za volilne može, kateri

potém volijo ude v pridobninsko komisijo, se vrše za vsak davčni okraj na sedežu davčnega urada pod vodstvom volilnega komisarja. Na vsakih 20 davkoplačevalcev vsake davčne družbe in pa na kak obstanek pod 20 pride po jeden volilni mož. Volilni možje jednega priredbenega okraja volijo poté na sedežu okrajnega glavarstva določeno število udov za komisijo, kakor tudi namestnike.

Voli se z uradnimi glasovnicami, in to posebej za ude, ki se odpošljejo v komisijo, in posebej za njih namestnike. V glasovnice se zapišejo imena udov, oziroma namestnikov, nato se iste podpišejo in oddajo osebno ali pa pošljejo pravočasno frankovano po pošti na onega, ki vodi volitev. V komisijo so izvoljeni tisti, kateri imajo odnosno največ glasov; če je jednako glasov, odločuje žreb.

Kdo ima pravico voliti, ali kdo ima aktivno volilno pravico? Volilno pravico imajo vsi tisti občni pridobnini podvrženi davkoplačevalci, ki uživajo vse državljanske in politične pravice. Aktivno volilno pravico imajo torej tudi ženske, nedoletniki. Nedoletniki volijo po svojih postavnih zastopnikih (po jerobu ali varuhu). Kdo pa sme biti voljen za uda ali namestnika v komisijo, ali z drugimi besedami, kdo ima pasivno volilno pravico? Pasivno volilno pravico imajo samo osebe moškega spola, ki so 24 let stare ter uživajo vse državljanske in politične pravice, sevéda pa le tisti, ki poleg tega plačujejo občno pridobnino.

Ali se izvolitev ne sme odkloniti? — Pravilo je, da mora vsak, ki je izvoljen, volitev tudi sprejeti. Vendar smejo volitev odkloniti 1.) državni in deželni poslanci, 2.) osebe, ki so stare nad 60 let, 3.) osebe, ki imajo na sebi kako ovirno telesno napako (na pr. kruljavci), 4.) osebe, ki so bile že štiri leta nepretrgoma udje kake pridobninske komisije, toda samo za nastopna štiri leta, in 5.) osebe, ki so udje kake cenilne komisije za osebno dohodnino.*)

Komisijski udje in njih namestniki so praviloma poklicani na štiri leta. Konec vsakega drugega leta se izloči polovica imenovanih in voljenih udov in namestnikov. Za izločene voljene ude in namestnike so poté nadomestne volitve.

Predno preidemo na poslovanje pridobninskih komisij in na določnejša postavna načela, kako se občna pridobnina odmerja, vzemimo nekoliko primer, da postavne določbe o volitvah v komisije bolje razumemo.

*) O cenilnih komisijah govorimo pozneje.

Kje bi volil, recimo, trgovec iz Črnomlja, kateremu bi bilo v letu 1899. na občni pridobnini predpisano 2000 kron davka? — Ta spada, kakor že vemo, v drugi razred; voli torej neposrednje in pošlje — sevéda gledati mora, da pravočasno — po pošti frankovano podpisani uradni glasovnici (jedno za ude in jedno za namestnike) na cesarskega komisarja v Ljubljano, ki vodi volitev na sedežu trgovinske zbornice. Nihče mu pa sevéda branil ne bo, da pride, če hoče in ima dosti časa in denarja, volit osebno v Ljubljano.

Kako in kje pa voli, recimo, gostilničar v Ljubljani, ki je plačal leta 1899. občne pridobnine 50 kron. Ta spada v davčno družbo četrtega razreda. Ljubljana ima več kot 20.000 prebivalcev — voli torej neposrednje, in sicer v volilnem zboru pod vodstvom magistrata. Voli osebno ali pa pošlje glasovnici po pošti na volitvenega voditelja.

Kje pa bo volil za priredbeno dobo 1902/1903 trgovec v Lukovici, ki je na občni pridobnini leta 1901. plačal 80 kron. Lukovica je v okrožju brdske davkarije (Brdo). Mož spada v davčno družbo tretjega razreda in bo volil na Brdu volilne može. Voliti more pa za volilne može samo take, ki so občni pridobnini podvrženi, in ki spadajo v davčno družbo tretjega razreda. Volilni može brdskega volilnega okraja in oni iz kamniškega okraja bodo potém volili na sedežu okrajnega glavarstva, t. j. v Kamniku, za svoje zastopnike določeno število udov v priredbeno komisijo.

Pridobninsko komisijo imamo. Kako neki posluje? — Kakor sploh vse komisije, ima tudi pridobninska komisija svoje seje, in sicer na sedežu davčne oblasti prve stopinje (instance), t. j. na sedežu davčne administracije ali okrajnega glavarstva. K vsaki seji povabi predsednik komisije vse komisijske ude, če so pa udje zadržani, njih namestnike. Pozvani namestniki imajo potém pri seji ravno iste pravice kakor udje. Komisije so sklepčne, ako je poleg predsednika ali njegovega namestnika navzočna vsaj polovica udov. Če na sejo ne pride toliko udov, kolikor jih je za sklepčnost potrebno, tedaj je na prihodnjo sejo povabiti pismeno vse ude z dostavkom, da bo komisija sklepčna ne gledé na število navzočnih udov. Komisije odločujejo z nadpolovično (absolutno) večino udov. Predsednik glasuje samo, kadar je jednako glasov.

Kako pa odmeri komisija občno pridobnino? — Slišali smo že, da pridobninska komisija na posamezne pripadnike davčnih družeb razdeli tisto davčno svoto, katera je bila leto

pred priredbeno dobo predpisana vsakočasnim udom davčne družbe, prištevši zraven še svoto, katera se je predpisala tistim, ki so med zadnjo priredbeno dobo na novo pričeli kakšno obrt. Vzemimo, da je leta 1899. bilo predpisano davkoplačevalcem v davčni družbi prvega razreda na Kranjskem na občni pridobnini 50.000 kron. V tem letu je pa prirastlo še nekaj obrtov, kateri spadajo po davku tudi v prvi razred. Davek teh obrtov je znašal na pr. 5000 kron. Torej bode pridobninska komisija prvega razreda na pripadnike davčne družbe prvega razreda za priredbeno dobo 1900/1901 razdelila svoto 55.000 kron. — Pustimo davčno družbo drugega in tretjega razreda in vzemimo samo še davčno družbo četrtega razreda, in sicer v postojinskem okraju. Vzemimo primeroma, da so leta 1899. pripadniki davčne družbe četrtega razreda na občni pridobnini plačali 1900 kron. V zadnji priredbeni dobi 1898/1899 je prirastlo 20 novih obrtov, kateri spadajo po davku v četrti razred; plačali so občne pridobnine 200 kron. Pridobninska komisija četrtega razreda bo torej na svoje pripadnike za priredbeno dobo 1900/1901 razdelila svoto 2100 kron. Kako se že imenuje ta svota? Tej svoti pravimo družbeni prispevek (kontingent).

Na kaj se pa naj ozira komisija pri razdelitvi? — Pridobninska komisija vzame v pretres obrte po posameznih skupinah; na pr. najprvo same gostilničarje, potem same krojače, nato črevljarje, mizarje, zdravnike, odvetnike, notarje, in sicer vse, kateri spadajo v dotičnem priredbenem okraju v dotično davčno družbo. V vsaki skupini vzame nato najprvo tistega, kateremu obrt po znakih in razmerah donaša najmanj dohodkov, in določi gotov davčni postavek. Ko se je določil najnižji davčni postavek, se razvrsté ostala podjetja in opravila po tem, kar davkoplačevalcu nesó, in sicer tako, da se isti davčni postavek naloži vsem podjetjem in opravilom, ki se ne razločujejo bistveno med sabo.

Kako pa vé komisijski ud, kateri davčni postavek naj bi predlagal, oziroma za katerega naj bi glasoval? Kako se pa to naj sodi, koliko nese vsaka obrt, vsako podjetje? — Vsak ud dobi pri seji tabelo. V tej tabeli so posamezni davčni postavki; najnižji davčni postavek je 3 krone, potem 4 krone, 5, 6, 8, 10 kron in tako naprej.

Koliko pa vsako podjetje nese, ali donosnost obrti, kakor se izraža postava, presoja pridobninska komisija po gotovih znakih, in sicer na pr. pri mizarjih, krojačih po številu pomočnikov, pri kramaricah, koliko katera na dan skupi, torej

po dnevnem skupilu, pri gostilničarjih, koliko da stoči; poleg tega se seveda ozira na lego dotične obrti in na druge znane razmere. Črevljarju sredi mesta, ki dela z 10 pomočniki in z glavnico (kapitalom), njegova obrt gotovo več nese, kakor črevljarju na deželi, ki dela brez pomočnikov in brez glavnice. O tej stvari so seveda še natančnejše določbe, toda te prepustimo predsednikom priredbenih komisij, da jih po domače raztolmačijo komisijskim udom. Vam zadostuje, da vidite, na kaj se mora ozirati pridobninska komisija pri odmeri davka, in da vidite, kako važne so torej volitve v pridobninsko komisijo.

Rekli smo, da se komisija ozira na posamezne znake obrti ali podjetja. Kje pa zve komisija znake moje obrti, kako vé, koliko imam pomočnikov, ali koliko sem skupil na dan?

Postava določa, da mora vsak davčni zavezanec zastran odmere davka podati pred začetkom priredbene dobe pri davčnem oblastvu prve stopinje, t. j. pri davčni administraciji ali pri okrajnem glavarstvu, takozvano pridobninsko izjavo. Kdaj in v katerem času pa moraš oddati pridobninsko izjavo? To določi in javno razglasi finančno ravnateljstvo. Za priredbeno dobo 1900/1901 ste že vložili izjavo, za priredbeno dobo 1902/1903 bodete oddali izjavo pred začetkom priredbene dobe, in to v roku, katerega bo določilo finančno ravnateljstvo. Kakšna pa je pridobninska izjava, ali kaj mora obsegati?

Pridobninska izjava mora obsegati:

a) vrsto poslovanja ali obrta, katerega vsakdo ravno izvršuje, na pr. branjarija, točenje žganja, prodaja tobaka, mesarija itd.

b) kraj, kjer se podjetje opravlja, na pr. v Ljubljani, Breg hiš. šte. 1., v Višnji gori, na Vrhniki itd.

c) kakšni so prostori, v katerih se obrt izvršuje, in koliko bi ti prostori bili vredni, če bi jih vzel v najem, ali pa dal v najem. Izjava mora obsegati, kakor pravi postava, kakovost in najemno vrednost obratnih prostorov; na pr. soba za prodajalnico 200 kron najemne vrednosti;

d) število in vrsto pomagačev, na pr. tri pomočnike in jednega učenca;

e) vrsto in vrednost napravne glavnice, na pr. 200 kron v gotovini in vrednost strojev 200 kron;

f) vrsto in vrednost glavnice za obrt, na pr. pri kaki veliki tovarni zaloga v surovem blagu 10.000 kron, v gotovem blagu 8000 kron, v gotovini 20.000 kron;

g) število in kakovost vseh, posebno pa tistih sredstev, katera se rabijo pri obrtu, na pr. stroji, konji, vozovi;

h) za posebne obrti, katere bomo pa še pozneje omenili, poleg tega tudi gotove posebne dejanske okolnosti, ki so bistveni znaki za obseg dotične obrti; na pr. pri gostilniškem obrtu je bistven znak za to, če je dobra ali slaba gostilnica, koliko hektolitrov se iztoči vina, žganja, piva; za mesarski obrt je bistveno, koliko se zakolje živine.

Ni mi treba dalje omenjati, da je vsakega davčnega zavezanca dolžnost, izjavo oddati po resnici in po najboljši vednosti in vesti. Če povem vedoma z namenom, zato da se odtegnem zakonitemu davku, v izjavi kaj neresničnega, ali če kaj zamolčim, sem kazniv, in proti meni bi začela davčna oblast kazensko postopati, in primoran bi bil, poleg davka plačati še kazen.

Za katero dobo mora pa izjava vse goinje točke obsegati? — Za jedno leto, toda ne za koledarsko leto, temveč za dobo jednega leta od 1. malega srpana do 30. rožnika pred priredbeno dobo. Za priredbeno dobo 1902/1903 bo obsegala izjava leto od 1. malega srpana 1900 do 30. rožnika 1901.

Kje se odda pridobninska izjava? Ta izjava se odda pri davčnem oblastvu prve stopinje, t. j. pri davčni administraciji, ali pa pri okrajnem glavarstvu. Odda se pa pismeno ali ustmeno, t. j. izjavo, katero mi doloži davčna oblast, odpošljem izpolnjeno po pošti na okrajno glavarstvo, ali če se ne spoznam, grem sam k okrajnemu glavarstvu ter dam izjavo na zapisnik. Svetoval bi pač vsakateremu, da naj izjavo spiše sam domá, ker tako si prihrani pot in uradnikom ne krati časa. Toda porečete, saj bi jo rad napravil, ko bi jo le znal, pa v teh novotarijah se ne spoznam. Pa le pogum! Kakšna pa je izjava? Vzemimo vsaj jeden ali dva vzgleda, na pr. mesarski in gostilničarski obrt!

Obrazec F.

Izjava za odmero občne pridobnine.

za obrat } 1. mesarije } (Prostor za nazivalo podjetbe ali opravila)
(izvrševanje) } 2. gostilnice }

v } 1. Škofji Loki
} 2. Litiji

Številka dosedanjega pridobninskega lista (razred, številka) } 1. četrti razred, številka 306.
} 2. tretji razred, številka 180.

Začetek obrata, oziroma otvoritve } 1. 1880.
 novega obratovališča } 2. 1895

Povedba, ali se ima opraviti s } 1. prevzela sem mesarijo po
 preselitvijo ali prevzetbo opravila } rajnem možu
 } 2. gostilno sem prevzel

Vsaka neresnična ali nepopolna povedba, katera bi utegnila povzročiti predpis nižjega kakor zakonitega davka, ali onemogočiti predpis pristoječega davka, se kaznuje po kazenskih določilih §§ 239. in 241.

I. Splošne povedbe.

1.) Ime (krstno) in priimek davku zavezane stranke (oznamenilo tvrdke). Ako oddaje izjavo pooblaščenec, se mora pooblaščenec imenovati posebej ter priložiti kolka prosto pooblastilo. } Neža Boštjan
 } Jože Nadrah

2.) Stanovališče stranke. } 1. Škofja Loka, števil. 60.
 } 2. Litija, števil. 40.

3.) Sedež družbe. (Ta točka je izpolniti samo pri družbah.)

4.) Ime in stanovališče družabnikov. (Ta točka je izpolniti samo pri družbah.)

5.) Navedba obrtnopravne ali drugačne pravice do obrata. (Koncesija, obrtni list, licencija, dopustilni dekret itd.) } 1. obrtni list
 } 2. koncesija

6.) Vrsta obrta ali opravila. } 1. koljem teleta in prašiče, večinoma
 } pa kupujem zaklano živino.
 } 2. Prodajam dolensko in štajersko vino.

7.) Stojališče ali obratni kraj in pa obratovališča istega obrta v istem priredbenem okraju (okraj, ulica, hišna števil.) } 1. Škofja Loka, števil. 60.
 } 2. Litija, števil. 40.

8.) Povedba, ali je mimo obratovališč, navedenih pod točko 7., še kaj drugih obratovališč istega obrata zunaj priredbenega okraja; povedba, katero obratovališče je glavna naselba. } ./.
 }

9.) Število in kakovost obratnih prostorov in znesek najemnine, ki jo je plačevati za nje, ali najemne vrednosti. } 1. v svoji hiši z jedno prodajalno
 } sobo, najemna vrednost 120 kron.
 } 2. tri sobe; najemnine plačujem 400 kron na leto.

10.) Povedba, ali služi obrt ali opravilo samo krajni potrebščini ali ne; zlasti je navesti, ali je kaj izvažanja (eksporta) ali drugačnega prometa z vnanjimi deželami. } 1. krajni potrebščini.
 } 2. krajni potrebščini.

11.) Čas opravnega obrata, ali se ta vrši vse leto ali samo ob določenih letnih časih, ali nepretrgoma ali v določenih dobah (tedenski, mesečno). } 1. vse leto.
 } 2. vse leto.

12.) Pri zakupih navedba datuma zakupne pogodbe, znesek zakupnine in kake postranske davščine, oznamenilo zakupodajalca. } ./.

13.) Ime prednika v opravilu. } 1. moj mož.
} 2. France Kovač.

14.) Povedba, ali in kako dela v obratu davčni zavezanec sam, pri družbah pa družabniki. } 1. delam sama.
} 2. delam sam.

15.) Vrsta in število uradnikov, pomagačev itd. s posebnim oznamenilom družinskih udov med njimi. } 2. žena pomaga, poleg tega imam še natakarico.

16.) Kakovost in število obratnih sredstev (motorjev, delavnih strojev, delavnih priprav); zlasti vrsta in število vprežnih in tovornih živalij, pri mehničnem obratu število konjskih sil vodne sile, parne sile ali drugačne motorne sile (potém vrsta in obseg, njih rabe). } ./.

17.) Vrsta in vrednost na- } 1. 40 kron v potrebnem orodju
pravne glavnice. } (tehtnice, sekire).
} 2. 300 kron.

18.) Vrsta in vrednost obratne } 1. 200 kron.
glavnice. } 2. 4000 kron v kreditu.

19.) Oznamenilo drugačnih, ne že pri točki 8. navedenih, posebej obdačenih opravil ali podjeteb iste stranke ali njenega zakonskega družeta; povedba obratnih krajev in katastrskih števil. } ./.

II. Posebne povedbe.

20.) Morda potrebne natančnejše povedbe k točki 6. } ./.
o vrsti pravičnega obrata.

21.) Povedbe o posebnih dejanskih okoliščinah, katere se oznamenjajo kot bistveni znaki obratnega obsega. } 1. po zimi zakoljem 2 prašiča na teden, po letu kupim 5 zaklanih telet na teden, po 40 kg težkih, in jih prodam.
} 2. iztočim na leto 190 hl vina.

22.) Kake povedbe stranke, na katerih podstavi ona misli, da sme zahtevati prostost od občne pridobnine. } ./.

23.) Drugačne po stranki storjene povedbe in opomnje. } ./.

S tem izjavljam, da sem izjavljamo, da smo spredaj stoječe povedbe storil storili po najboljši vednosti in vesti.

Škofja Loka } dne 10. velikega srpana 1901.
Litija

Podpis } Neža Boštjan.
} Jože Nadrah.

Omenili smo že prej, da se pri nekaterih, toda ne pri vseh obrtih morajo v izjavi navesti tudi bistveni znaki (glej izjavo točka 21.). Če jih nisi navedel, bo to zahtevala davčna oblast pozneje od tebe. Vseh obrtov, pri katerih se naj to navede, ne bomo vzeli; naštetih hočemo le iste, kateri so pri nas navadnejši. Pod točko 21. se mora pri gostilničarskem obrtu navesti množina iztočene pijače, in to posebej za vino, pivo, žganje; pri tobačnih trafikantih skupni dohodki, pri mesarjih vrsta in množina zaklane živine, in sicer je treba navesti posebej število pitalih volov, telet, prašičev in druga goveda; pri mlinih število in vrsto kamenov, množina zmletega žita; pri urgovcih z mešanim blagom, pri branjevcih, kramarjih, trgovcih z živežem višina dohodkov na dan ali na teden; pri vinotržcih vrsta in množina spečnega blaga in skupne dohodke; pri žagah število bran, okrožnih žag, strojev za škodlje in množina razrezanih trkljev.

No izjave smo hvala Bogu oddali; kaj bo s temi storila davčna oblast? Davčna oblast jih odda predsedniku pridobninske komisije, in predsednika dolžnost je, da vse potrebno ukrene, pozveduje in tako izjave pripravi za pridobninsko komisijo. Predsednik in od njega pooblaščeni uradniki imajo torej tudi pravico zahtevati od vsakega davčnega zavezanca vsa potrebna pojasnila. Če so kakšni pomisleki zoper natančnost in resničnost izjave, se tisti tudi naznanijo, in dolžnost vsakega davčnega zavezanca je, odgovoriti in jih pojasniti. Ravno tako imajo pravico, na izjave zaslišavati zvedence, kakor tudi druge osebe, katerim so razmere posameznih davkoplačevalcev natanko znane; če je zastran prave davčne odmere potrebno, se smejo ogledati tudi obrtne naprave in zaloge. Pravice pa nimajo, pogledati v obrtne knjige; to se le sme, če se jim dovoli; ravno tako ni nobeden dolžan, razodeti svojih kupčijskih tajnostij. Tako na pri. gostilničar ni zavezan povedati, kje je vino kupil, in po čem ga je plačal. Pri pozvedbah se sme predsednik po svojem preudarku obrniti tudi na druge politične in finančne oblasti, na sodnije in na županstva, in dotične oblasti so nato dolžne, da odgovoré. Tako se lahko obrne do županstva v Litiji, da zvé, koliko je mesar J. zaklal živine, ali na sodnijo, da zve vsebino pogodbe.

Ko so vse pozvedbe dokončane, skliče predsednik pridobninsko komisijo, in ta razdeli nato, kakor smo že videli, med pripadnike davčne družbe družbeni prispevek.

Kaj pa je v tem slučaju, če kdo sploh pridobninske izjave ni odposlal? Če davčni zavezanec izjave ni oddal v

pravem času, ga davčna oblast opomni, da naj tekom 8 dnij tem gotoveje vloži izjavo, ker drugače bi se mu naložila kazen toliko in toliko kron. In če navzlic temu davkoplačevalec ne vloži izjave, se mu naloži zažugana globa, in ob enem se mu določi zopet čas, v katerem mora izjavo oddati. Torej izjava, drugače kazen! Najpametnejše je pač, da se v pravem času odda izjava; enkrat mora biti, čim prej, tem bolje, in človek si prihrani dosti sitnosti. No pa če je kdo imel nesrečo, da je pozabil na izjavo in se mu je radi tega naložila globa, naj napravi nekolkovano prošnjo*) do davčne oblasti, da mu pregleda kazen.

Kaj pa, če bi sploh nobene izjave ne vložil? No, ne boj se, Jaka, da bi pridobninska komisija čakala na tvojo milost — davek se ti bo vsekako odmeril, in to na podlagi sredstev, katere ima komisija ravno pri rokah.

Sedaj vemo, kako in na podlagi katerih sredstev pridobninska komisija pripadnikom davčnih družeb razdeli družbeni prispevek. Za vsakega davčnega zavezanca določi komisija po tabeli gotov davčni postavek, kaj ne? — Je li to pa že davek? — Ne, to še ni znesek, katerega bo moral posameznik plačati kot občno pridobnino.

Svota vseh davčnih postavkov, kakor jih je pridobninska komisija določila, je namreč lahko večja ali pa manjša, kakor je ravno družbeni prispevek. Na pr. družbeni prispevek za davčno družbo tretjega razreda v radovljiškem okraju za priredbeno dobo 1900/1901 je 2560 kron; svota vseh davčnih postavkov pa znaša 2800 kron, torej je v tem slučaju komisija za 240 kron preveč naložila pripadnikom davčne družbe. Taki razločki ali difference so neizogibni. Kaj je treba storiti? Ta razloček se mora nato znižati pri vseh pripadnikih davčne družbe za toliko odstotkov, da se nazadnje dobi svota 2560 kron, katero naj ravno na davku vplačajo pripadniki davčne družbe tretjega razreda. Te razdelitve družbenih prispevkov na posamezne davkoplačevalce pa ne preskrbi več pridobninska komisija, temveč davčna oblast (v našem slučaju torej okrajno glavarstvo v Radovljici),

*) Slavno c. kr. okrajno glavarstvo!

Z rzsodilom od 20. kimavca 19... se mi je naložila kazen 20 kron radi tega, ker nisem vložil izjave. To kazen mi je jako težko plačati; v slabih gmotnih razmerah sem in skrbeti imam za obilo družino. Prosim, da se mi kazen milostnim potom pregleda.

Ob enem pošljem v prigibu zahtevano izjavo.

V Kranjski gori, dne ... Jože Miklavec.

in sicer ne za vsaki dve leti enkrat, temveč za vsako leto. To je samo ob sebi umevno; saj ni izključeno, da v teku jednega leta več davčnih zavezancev umre, ali svojo obrt opusti, ali se preseli v druge kraje. Družbeni prispevek je sicer ravno isti, a razdeliti se ima med manjše število davčnih družbenikov. Odstotek bode v tem slučaju večji kakor v prejšnjem letu, in plačal bodem tudi večji znesek občne pridobnine.

Predno se pa ta razdelitev vrši, je treba, da še prispevna (kontingentna) komisija svoje delo izvrši. Kaj pa je to, prispevna komisija, in kakšno delo ima? Dobro smo si zapomnili, da je postavno določeno, koliko ima občna pridobnina na leto nesti državi. Za priredbeno dobo 1898 in 1899 je bila glavna pridobninska svota 17,732.000 gld., za priredbeno dobo 1900/1901 je določena svota 17,759.416 gld. ali 35,518.832 kron, toliko in ne vinarja več.

Zgoraj smo videli, kako pridobninske komisije v vsaki deželi razdelé med pripadnike davčnih družeb družbene prispevke. Če vzamemo svoto vseh prispevkov vseh davčnih družeb v vseh deželah, ki so zastopane v državnem zboru, najdemo zopet, da je svota razdeljenih prispevkov večja ali pa manjša, kakor pridobninska glavna svota. Za priredbeno dobo 1900/1901 vse komisije v Avstriji vendar niso mogle ravne svote 35,518.832 kron razdeliti; razdelili so več ali pa manj. To je neizogibno. Ta razloček ali diferenco med družbenimi prispevki in postavno določeno pridobninsko glavno svoto ima poravnati posebna državna komisija, takozvana prispevna (kontingentna) komisija na Dunaju. Prispevna komisija obstoji poleg predsednika iz 26 udov. Predsednik je finančni minister ali od njega imenovani namestnik. Polovico komisijskih udov imenuje finančno ministerstvo, drugo polovico pa izberó prihodninske deželne komisije tako, da spada po en izvoljen ud na Dolenje Avstrijsko, na Gorenje Avstrijsko in Solnograško, na Tirolsko in Predareljsko, na Štajersko, na Koroško, na Kranjsko, na Trst, Goriško in Istro, na Dalmacijo, na Češko, na Moravsko, na Šlezijo, na Galicijo in na Bukovino. Ta komisija ima nalogo na to paziti, da je davek enakomerno razdeljen na davkoplačevalce, in če vidi, da je katera davčna družba čez svojo moč preobdačena, ima pravico, davčni prispevek za isto znižati; uvidi pa komisija, da je katera davčna družba v Avstriji premalo obdačena, ima pa tudi pravico, zvišati prispevek. Kakor vidimo, ima prispevna komisija zeló važne pravice.

Pridobninska komisija, kakor tudi prispevna komisija sta svojo nalogo izvršili, in davčna oblast je občno pridobnino porazdelila na zavezance ali davkoplačevalce. Tudi davek se je že predpisal, in sicer, kar je pravilno, v tisti davčni občini, kjer leži podjetje ali obrt.

Kako bode pa zvedeli, koliko imate plačati davka? — Davčna oblast prve stopinje dostavi vsakemu plačilni nalog. V tem naznani letni znesek pridobnine, in sicer izkaže ločeno davčni postavek, kakor ga je komisija določila, in potem poleg tega še odstotek, za katerega se je davčni postavek po davčni oblasti povišal ali znižal, da se doseže družbeni prispevek. Zapomnimo si pri tej priliki, da se ta odstotek imenuje porazdelbeni pribitek ali porazdelbeni odbitek. — V plačilnem nalogu se davčni zavezanec tudi pouči, kdaj in kje se ima pritožiti, če ni zadovoljen z odmerjenim davkom. No v katerem času in kje se pritoži, ali kje se vloži priziv? — Priziv*) se vloži tekom 30 dnij, računajoč od dneva po vročitvi plačilnega naloga, in sicer pri davčni oblasti prve stopinje, torej pri davčni administraciji ali pri okrajnem glavarstvu, nikdar in nikoli ne pri finančnem ravnateljstvu. Če se priziv (rekurz) vloži pri drugi instanci, ga ta kratkim pôtem pošlje nazaj tistemu, ki ga je vložil.

Davkoplačevalec se lahko pritoži proti temu, da je obdačen, proti temu, da je po njegovem mnenju davčni postavek previsok, proti temu, da se ni oprostil, ali proti temu, da se mu ni v pravem okraju predpisal davek, ali proti obravnavi sploh; pritoži se pa lahko tudi proti temu, da se davčni znesek ni pravilno preračunal.

Ce se pritoži proti preračunu davčnega zneska, in ako okrajno glavarstvo smatra priziv za popolnoma utemeljen, tedaj ta oblast sama v svojem delokrogu popravi pomoto in davčni znesek. Ako se pa prizivni zahtevi ne ugoti popolnoma, mora okrajno glavarstvo predložiti priziv s svojim mnenjem finančnemu ravnateljstvu v odločitev.

V vseh drugih slučajih pa okrajno glavarstvo ne sme rešiti prizivov v svojem delokrogu, temveč jih mora predložiti z mnenjem pridobninske komisije finančnemu ravnateljstvu. Finančno ravnateljstvo pripravlja prizive za deželno pridobninsko komisijo, in ta deželna pridobninska komisija razsoja vložene prizive v drugi instanci. Deželna pridobninska komisija obstoji poleg predsednika iz gotovega

*) Prizivi se morajo kolkovati s kolkom jedne krone.

števíla udov in namestnikov. — Koroška, Kranjska, Trst, Gorica in Istra imajo po 9 udov, Štajerska ima 14 udov. Od teh jih imenuje finančni minister (poleg predsednika in namestnika) 4, oziroma na Štajerskem 6, drugo polovico izvoli dotični deželni zbor in po jednega izvoli vsaka trgovinska zbornica.

V katerih obrokih se pa plačuje občna pridobnina? — Pridobnino je plačati za vsako četrletje naprej, in sicer dne 1. prosinca, 1. malega travna, 1. malega srpana in 1. vinotoka vsakega leta. V določenih štirih obrokih moraš pridobnino tudi tedaj plačati, če bi se bil proti odmeri pritožil, in če bi deželna pridobninska komisija še priziva ne bila rešila, zakaj prizivi nimajo nobene odložne moči.

Kaj se zgodi, kadar se obrt odpove ali pa trajno popolnoma ustavi? — Na prošnjo davkoplačevalca se v obeh slučajih pridobnina odpiše, in sicer od prvega plačilnega obroka, ki pride po času, ko je obrt dejanski ustavil ali odpovedal. Vzemimo primer! Nekdo je obrt 20. rožnika 1900 ustavil. Davek se mu bo za ta obrt od 1. mal. srpana 1900 naprej odpisal, toda le pod sledečimi pogoji: 1.) mora pravočasno, t. j. v štirih tednih po dnevu, ko je obrt odpovedal, oziroma popolnoma ustavil, ta dogodek naznaniti davčni oblasti (davčni administraciji ali okrajnemu glavarstvu); 2.) ob jednem mora prositi za izbris pridobnine.

V navedenem slučaju je davkoplačevalec opustitev obrti še pravočasno naznanil, če jo je najpozneje do 18. malega srpana 1900 zglasil pri davčni oblasti. Pridobnina se mu izbriše s 1. malim srpanom 1900. Kaj pa, če bi jo bil po preteku štirih tednov, v navedeni primeri torej recimo šele 19. malega srpana 1900 naznanil? To ima toliko vpliva, da mora dotičnik, ki postavno določeni čas štirih tednov zamudi, davek še do 1. vinotoka 1900 plačati, in ne pomaga mu nobena prošnja nič, da bi se davek ustavil že s 1. malim srpanom 1900. Torej naznanite opustitev obrti pravočasno, drugače je le vaša škoda!

O prošnjah za izbris pridobnine odločuje davčna oblast prve stopinje (davčna administracija in okrajno glavarstvo). Zoper odločbo davčne oblasti se sme vložiti priziv na finančno ravnateljstvo.

Poglejmo še, kaj postava določuje, če se obrtnik preseli v drugi priredbeni okraj in tam svojo obrt nadaljuje, in kaj velja, če prevzame kdo že obstoječo obrtnijo ali podjetje od drugega?

Kadar se davčni zavezanec preseli v drugi okraj, tedaj plača v kraju svoje nove naselbe pridobnino od obrti še le od prihodnjega četrletja, če dokaže, da je 1.) obrt v kraju, kjer je prej prebival, ustavil, in sicer to najpozneje dne, ko je začel s podjetjem v novem kraju, in 2.) da je plačal pridobnino v kraju prejšnje naselbe. Ako se torej krojač iz Črnomlja dne 20. velikega travna 1901 preseli v Ljubljano in tukaj nadaljuje svojo obrt, bode v Ljubljani pridobnino od krojaštva še le od 1. malega srpana 1901 plačeval, če dokaže, da je najpozneje dne 20. velikega travna 1901 prenehal s svojim obrtom v Črnomlju, in da je pridobnino za drugo četrletje (od 1. mal. travna — 1. mal. srpana) plačal v Črnomlju. Sevéda mora o pravem času, t. j. v štirih tednih opustitev obrti naznaniti pri okrajnem glavarstvu v Črnomlju — v Ljubljani pa pri davčni administraciji takoj naznaniti novo obrt (ustmeno ali pismeno). Ako pa naš krojač opusti to svojo dolžnost, se mu pripeti, da bo v Črnomlju in v Ljubljani plačeval davek.

Kar se pa tiče obrti, katera pride med davčnim četrletjem na kako drugo osebo, določa postava, da je pridobnina predpisati prevzemniku še le od prvega prihodnjega plačilnega obroka. Sevéda mora tisti, ki obrt prevzame, to na znanje dati pri davčni oblasti, tisti pa, ki je obrt oddal, mora tekom štirih tednov oddajo obrta naznaniti, drugače se proti prvemu uvede kazensko postopanje, in zadnji po nepotrebnem davek plačuje od obrti, ki jo je že oddal. Zapomnite si pa še, kar je jako važno, če oddajalec izjavo, katero mora prevzemnik oddati, s prevzemnikom vred podpiše, da to nadomestuje naznanitev opustitve, in oddajalec obrti ni dolžan, še posebej naznaniti oddajo obrti.

No davek se ti je pripisal, proti plačilnemu nalogu se nisi pritožil in pripravljen si tudi, pridobnino plačati, ker obrt ti ne gre prav slabo. — Vzemimo pa, da ti na enkrat vsled velike konkurence, ali pa mogoče radi tega, da nisi svojim odjemalcem dobro in prijazno postregel, ne gre več tako, kakor prej: obrt gre rakovo pot. Nimaš li pravice, da ti davčna oblast na davku kaj odpiše? — Pravico že imaš, da prosiš, a prošnja ne bo pomagala. Postava namreč določuje, da izpremembe v obrtnih razmerah, ki nastanejo med priredbeno dobo, praviloma ne dajó nobene pravice za no-

beno premembo v davčnem postavku, katerega ti je odločila priredbena komisija. Na žalostne razmere se bode ozirala priredbena komisija še le za prihodnjo priredbeno dobo. — Vendar pa bi bila velika krivica, če bi se ne oziralo tudi na izvenredne okolnosti, katere se še prevečkrat pripeté v vsakdanjem življenju. Za take slučaje, ko obrt trpi vsled smrti ali bolezni obrtnikove, vsled požara, povodnji ali drugih izvenrednih okolnostij, pravi postava, da finančno ravnateljstvo sme (primorano torej ni) odpustiti deloma, ali če je bila obrt vsled navedenih bistvenih motežev ustavljena skoz celo četrletje, popolnoma jednega ali več četrletnih obrokov občne pridobnine. Prošnje, če jo vložiš, ni treba kolkovati. Zoper odločbo finančnega ravnateljstva se sme vložiti priziv na finančno ministerstvo, in sicer se vloži priziv pri finančnem ravnateljstvu.

Predno preidemo še k drugim novim davkom, pogledajmo še podjetja ali opravila, ki se prično med priredbeno dobo, in o katerih priredbena komisija še ni mogla izreči svojega mnenja.

Kakor se mora vsaka odpoved ali ustavitev obrti naznaniti, tako je tudi dolžnost vsakega, ki prične davku podvrženo podjetje, da to prej, ali pa vsaj ob jednom s pričetkom obrti naznani pri davčnem oblastvu prve stopinje (pri davčni administraciji ali pri okrajnem glavarstvu).

Te dolžnosti pa nisi izpolnil, če obrt po obrtnih predpisih le pri obrtnem oblastvu naznaniš; vendar pa zadočuje, da oddaš kolka prost prepis zglasila, ki si ga poslal obrtnemu oblastvu, o pravem času pri davčnem oblastvu.

Pri podjetjih, ki na novo nastanejo, odmeri davek davčna oblast. Tudi v tem slučaju pošlje davčna oblast novemu davkoplačevalcu plačilni nalog, zoper katerega se smeš pritožiti tekom 30 dnij pri davčni oblasti prve stopinje. Pri prihodnji priredbeni dobi se novi davkoplačevalec uvrsti po znesku davka, katerega je plačal, v gotov razred davčne družbe, in sedaj ima opraviti z njim tudi pridobninska komisija.

Toliko o občni pridobnini.

O osebni dohodnini.

Poleg občne pridobnine imamo še drug davek, katerega si hočemo od blizu pogledati. Dobili ste že — sevéda ne vsi — plačilni nalog za osebno dohodnino, rentočili ste tudi že skoro gotovo, ker se je po vašem mnenju od vaših dohodkov predpisalo toliko osebne dohodnine! Zakaj pa vsi

ne dobé plačilnega naloga za osebno dohodnino, mislite si; tudi mi bi bili rajši osebne dohodnine prosti.

Kdo jo mora sploh plačevati? — Vsak, kateri ima na leto več kakor 1200 kron čistega dohodka. Kdor torej nima 1200 kron dohodkov na leto, je osebne dohodnine prost.

Kaj in kateri so pa dohodki, od katerih naj plačujem osebno dohodnino? Prav po domače rečeno, dohodki, ki so osebni dohodnini podvrženi, so vsi tisti, katere dobivamo iz zemljišča, poslopij, podjetij, od službe, glavnice (kapitala) itd., odštevši od teh vse stroške, katere moramo izdati, da dobimo zgornje dohodke. To, kar nam ostane za živež, stanovanje, in če smo varčni, kar denemo v hranilnico, je osebni dohodnini podvrženi dohodek. O tem bomo sicer še pozneje natančneje govorili, vendar tudi lahko že tukaj omenimo, da se od dohodkov torej ne smejo odšteti stroški za stanovanje, obleko in hrano, in ne to, kar se je na dolgovich odplačalo.

Obrtnik ali trgovec si ne sme za trud, katerega ima v prodajalnici, ničesar od dohodkov odračuniti; ravno tako si ne sme zaračuniti nobenih obrestij od glavnice, katero ima naloženo v svojem podjetju. K dohodkom se prišteva vrednost stanovanja v lastni hiši ali sploh prostega stanovanja itd.

Kako pa zve davčna oblast, koliko dohodkov imaš na leto? Davčna oblast (davčna administracija ali okrajno glavarstvo) napravi seznam ali izkaz vseh tistih oseb, o katerih se domneva ali misli, da imajo toliko dohodkov, da so osebni dohodnini podvrženi. Davčna oblast se pri tem delu poslužuje zaupnih mož. Drugo sredstvo je nadalje, da morajo posestniki hiš, v katerih se stanuje, predložiti davčnemu oblastvu v gotovem času izkaz vseh oseb, ki stanujejo v hiši. Tretje sredstvo je, da mora vsak, kateri izplačuje nastavljenim osebam, služabnikom, uradnikom, poslom itd. na leto prejemkov ali plače več ko 1200 kron, oddati pri davčnem oblastvu v gotovem času naznanilo dotičnih oseb. V tem naznanilu se morajo povedati imena, stanovanje, posel, višina in vrsta v prejšnjem letu izplačanih prejemkov. Glavno sredstvo je pa napoved davčnega zavezanca. Vsa navedena sredstva pa še ne izključujejo, da se vendar še kdo izmuzne osebni dohodnini, dasi ima več ko 1200 kron dohodkov na leto. Če pride davčna oblast temu na sled, je posledica občutljiva denarna kazen radi davčne zatajbe.

Napoved. Vsak, kateri je imel več ko 2000 kron

dohodkov, mora vložiti napoved za priredbo osebne dohodnine. Davčnemu zavezancu, ki je imel sicer manj kakor 2000 kron, toda več ko 1200 kron dohodkov, ni sicer treba vložiti napovedi, vendar bi svetoval tudi temu, da vloži napoved, ker to je v njegovo korist.*)

Kdaj in kje naj se odda napoved?

Vsako leto (torej ne na vsaki dve leti, kakor pri občni pridobnini) se mora tekom meseca prosinca vložiti napoved, in najpametnejše je, da se to stori prej ko mogoče in ne odlašaja na zadnji dan. Kdor ne vloži o pravem času, tega opozorijo, da tekom 8 dnij svojo dolžnost stori, drugače bo kaznovan.**)

Torej vložite o pravem času svojo napoved — drugače imate le sitnosti in pota. Napoved se vloži pri davčni oblasti prve stopinje, torej po glavnih mestih pri davčni administraciji, drugod pa pri okrajnih glavarstvih.

Napoved se vloži ali pismeno ali ustmeno. Pismeno, to se pravi, tiskovino, katero ste dobili zastonj pri davčni administraciji ali okrajnem glavarstvu, izpolnite in pošljite po pošti na to oblast. Napoved oddaste pa lahko tudi ustmeno, t. j. na zapisnik pri davčni oblasti prve stopinje.

Za katero dobo naj se dohodki napovedó?

Tukaj moramo razločevati med stalnimi in premenljivimi dohodki. Kar se tiče stalnih dohodkov, pridejo za osebno dohodnino v poštev samo dohodki, katere ste imeli v preteklem letu pred davčnim letom. Za davčno leto 1900. ste napovedali stalne dohodke, ki ste jih imeli v letu 1899. Stalni dohodki so: plačana najemnina od hiš, zakupnina od posestev. Če ste dali na pr. svoje posestvo v letu 1900. za 2000 kron v najem, torej napoveste v napovedi za 1901. leto 2000 kron dohodkov iz zemljiške posesti, ne gledé na to, kar ste dobili v prejšnjih letih na zakupnini.

Vse kaj drugega je pri premenljivih dohodkih. Kar se namreč slednjih dohodkov tiče, napoveste tiste, katere ste imeli poprečno v zadnjih treh letih pred davčnim letom. Za davčno leto 1901. bi napovedali dohodke iz zemljiške posesti, katere ste imeli poprečno v letih 1898., 1899. in 1900. Recimo, da je kmetovalcu leta 1898. naredila toča ali povodenj veliko škodo, in da je imel pri kmetiji 400 kron

*) Na zahtevo davčne oblasti mora pa vsak napoved vložiti, če bi tudi 1200 kron dohodkov ne imel.

**) Če ste kaznovani na denarno kazen radi tega, ker na poziv niste vložili napovedi, vložite takoj napoved in ob enem prošnjo za odpis kazni milostnim pôtem. Glej prošnjo pri občni pridobnini str. 79.

izgube, v letih 1899. in 1900. pa dobiček, in sicer leta 1899. 4000 kron in leta 1900. pa 2400 kron. Za leto 1901. bi naš trdni kmetovalec napovedal dohodke iz zemljiške posesti, kakor sledi: $4000 + 2400 - 400 = 6000$ kron; tretji del torej 2000 kron. V zadnjih treh letih je imel poprečno 2000 kron dohodkov in za davek torej ta znesek napové, in ne, kakor bi kdo napačno mislil, 2400 kron, t. j. dohodke iz leta 1900.

Poglejmo sedaj natančneje, kaj naj posamezni davkoplačevalci iz posameznih virov in vrst dohodkov med dohodke štejejo, in kaj smejo uvrstiti med stroške in odračunati.

A. Dohodki iz zemljiške posesti (premenljivi) se napovedó torej poprečno iz zadnjih treh let (glej vzorec B).

Med prejemke štejemo:

- 1.) vse to, kar nese zemljištvo in gozdarstvo, lov in ribarija na lastnem ali tujem zemljišču;
- 2.) vse to, kar donašajo skladišča, dvorišča, vrti itd.;
- 3.) vrednost stanovanja;
- 4.) vrednost gospodarske zaloge koncem leta.

Od tega se smejo odbiti stroški, in sicer:

1.) za vzdrževanje in obrabo gospodarskega poslopja in živega, kakor tudi mrtvega inventarja (na pr. stroški za gospodarska orodja, za podkovanje konj itd.);

2.) za zavarovanje gospodarskega poslopja in inventarja, kakor tudi zalogi proti ognju, toči itd.

3.) za kurjavo in razsvetljava (svečavo) posameznih prostorov gospodarskega poslopja (toda odbiti se ne smejo stroški za kurjavo in svečavo v stanovanjih);

4.) stroški za semena, krmo, gnojila in surovo blago vsake vrste;

5.) stroški za hlapce, dekle, za ženjice, kosce in vrednost hrane za imenovane osebe; nadalje se sme odtegniti tudi vrednost hrane za svoje domače ljudi, na pr. vrednost hrane za sina ali hčer, toda to le pod pogojem, da sin ali hči resnično trajno dela pri kmetiji;

6.) vrednost gospodarske zaloge v začetku leta.

Stroški, ki so navedeni pod točkami 1. do 6., se odštejejo od prejemkov, in svota, katera se tako dobi, se vpiše kot dohodek na prvi strani napovedi. Kako, to zvemo pozneje. Poleg navedenih stroškov se na drugi strani napovedi še smejo odbiti nadslednji izdatki:

a) zemljiški in hišni davek z vsemi dokladami, ne pa osebna dohodnina;

b) obresti za dolgove in rente, ki so vknjiženi na zem-

ljiški posesti, na poslopih, za opravilne dolgove v obrtu in za drugačne dolgove;

e) trajajoča bremena, ki se naslanjajo na pogodbe, pismene zaveze, odredbe, poslednje volje, na pr. užitek, katerega so si oče izgovorili;

d) prispevki za bolniške blagajne, za zavarovalnice na pr. za nezgode ali ostarelosti, za vdovske, sirotinske in pokojninske blagajne, toda to le pod pogojem, če ste po zakonu ali pogodbi dolžni, pristopiti k zavarovalnici in plačevati te prispevke;

e) premije za zavarovanje življenja; vendar če je davčni zavezanec sam zavarovan, ne sme več odbiti kakor 200 kron, in če bi morebiti resnično tudi več plačeval; za slučaj, da so tudi žena in otroci zavarovani, se sme k večjemu 400 kron odbiti.

Aa. Dohodki iz zemljišč, katere si oddal v zakup:

Prejemki: 1.) zakupnina od zemljišča in za gospodarsko poslopije, potem za pravico do lova ali ribarjenja;

2.) vse to, kar zakupnik posestniku daje v naravi, kakor tudi morebitne koristi, katere ima posestnik še od posestva, ki ga je dal v zakup.

Odbije se: 1.) kar se je zakupniku vsled slabe letine odpustilo na zakupnini; 2.) obraba v zakup dane reči, in 3.) na drugi strani napovedi se odbijejo izdatki, navedeni zgoraj pod točkami *a* do *e*, toda to le pod pogojem, če jih ne nosi in trpi zakupnik sam.

B. Dohodki iz hišnega posestva. (Ti dohodki so stalni — napovedó se torej dohodki preteklega leta pred davčnim letom; glej vzorec *C.*)

Dohodki: 1.) Najemnina, katero je davkoplačevalec resnično prejel (toda brez najemninskega krajcarja);

2.) najemnina od vrta, dvorišča, pohišvenina (za hišno opravo);

3.) vrednost lastnega stanovanja.

Od kosmatih dohodkov se odštejejo stroški:

1.) resnični stroški za ohranitev in popravo poslopija, za vrt, za vodovod, plinovodne naprave (davkoplačevalec sme, če ne more več stroškov izkazati, odšteti 10 odstotkov kosmate najmarine [hišnega davka]);

2.) primeren odstotek za obrabo poslopija, in sicer jedno petino čistega davka;

3.) za razsvetlavo;

4.) stroški za dimnikarja itd. (vštevši tudi novoletna darila);

5.) nagrada za hišnega oskrbnika (vštevši vrednost prostega stanovanja in novoletno darilo);

6.) zavarovanje za poslopje.

Na drugi strani napovedi je ravno tako, kakor pri zemljiškem posestvu (glej *A* točke *a* do *e*).

C. Dohodki iz podjetij (na pr. pri obrtnikih, kupcih itd.). Za osebno dohodnino se napovedó dohodki, katere je imel davkoplačevalec poprečno v zadnjih treh letih pred davčnim letom. Glej vzorec *D*.

Dohodki: 1.) dohodki iz kupčijskih ali obrtnih opravil in poslov;

2.) dosežena cena za prodano blago ali prodane izdelke (bodisi na upanje ali proti gotovini);

3.) vrednost domá porabljenega blaga ali domá porabljenih izdelkov;

4.) vrednost zalog na koncu preteklega leta.

Odbitki: 1.) stroški za vzdrževanje in popravo, kakor tudi obrabo obrtnih poslopij, naprav, in za vzdrževanje in dopolnitev živega in mrtvega inventarja; stroški, katere je davkoplačevalec imel, da si je sezidal novo poslopje za obrt ali kupčijo, ali pa, da si je obstoječe poslopje razširil, se ne odbijejo od davkov.

2.) najemnina za obrtne prostore;*)

3.) zavarovalnina za obrtne prostore, naprave in zaloge;

4.) kurjava in svečava za obrtne prostore;

5.) nakupni (nabavni) stroški za surovino (neobdelano blago) in blago, katero se sploh rabi v obrtu;

6.) plače za uradnike, delavce, pomagače, pomočnike, hlapce, sluge itd., vštevši hrano, nagrade (remuneracije), novoletna darila, katere obrtnik ali trgovec plačuje za imenovane uslužbenice;

7.) vrednost zaloge blaga začetkom davčnega leta.

Stroški, ki so navedeni pod točkami 1. do 7., se odštejejo od dohodkov, in svota, katera se na tak način dobi, se vpiše kot dohodek na prvi strani pod *C* (glej napoved). Na drugi strani napovedi se odbijejo stroški, kakor pri zemljiškem posestvu (glej *A* točke *a* do *e*).

Cc. Dohodki pri odvetnikih, notarjih, zdravnikih, pisateljih itd.

*) Za poslopja ali posamezne prostore poslopja, katere porablja lastnik hiše v obrtne namene, se vrednost ne všteje v dohodke, pa tudi ne v stroške.

Dohodki: 1.) dohodki iz odvetniške pisarne, notarijata;
2.) dobiček pri spekulativnih opravilih.

Stroški: 1.) najemnina, stroški za vzdrževanje pisarne, stroški za ordinacijske sobe;

2.) plače za delavske moči, stroški za nabavo potrebnih knjig, orodja.

Na drugi strani napovedi, kakor pod *A* točke *a* do *e*.

D. Službeni dohodki (plače; napovedó se dohodki prejšnjega leta; glej vzorec *E*).

Dohodki: 1.) plače, osebne doklade, aktivitetne doklade, nagrade (remuneracije), kakor tudi drugi naprej določeni prejemki v denarju ali v blagu uradnikov in slug države, javnih zavodov, zasebnih uradnikov in zasebnih služabnikov vsake vrste;*)

2.) pri duhovnikih prispevki iz državnega zaklada, javnih zakladov ali od občin;

3.) pokojnine in preskrbnine vsake vrste;

4.) kolegnina, preskusnina, takse, mezda od kosa ali časa, provizija itd.;

5.) dohodki iz ustanovljenih maš, štolnina in drugi darovi;

6.) postranski dohodki (darila o božiču, o novem letu, redni darovi pri vratarjih, hišnih oskrbnikih, pivnine pri natakarih).

Odbitki: Resnični službeni izdatki. Na drugi strani napovedi se navedejo stroški: 1.) plačarina z dokladami, 2.) najemninski krajcar, 3.) službene takse, 4.) prinosi za bolniške blagajne itd., 5.) premija za zavarovanje življenja, 6.) obresti od zasebnih dolgov.

E. Dohodki iz glavnice (navadno dohodki prejšnjega leta); kakor na pr. obresti iz vrednostnih papirjev, od vseh vknjiženih ali nevknjiženih posojil in terjatev, od kavcij, hranilničnih vlog vsake vrste, zakupnina od obrti, dobitki v loteriji ali od izžrebanih srečk.

Odbitki, na pr. stroški za vzdrževanje in obrabo inventarja, plačana rentnina, toda to le, če jo davkoplačevalec sam plačuje (rentnina, katero hranilnica od vlog plačuje, se ne sme odtegniti).

Na drugi strani napovedi slično, kakor pod *A* točke *a* do *e*.

*) Dijete, poprečnine (pavšal), potni stroški državnih uradnikov so davka prosti. Ravno tako so davka proste izplačane dijete in potni stroški državnih in deželnih poslancev, udov davčnih komisij, porotnikov in zaslišanih prič.

Kateri stroški se ne smejo odbiti? — Videli smo, katere dohodke mora napovedati, in katere stroške lahko odbije zemljiški posestnik, hišni posestnik, obrtnik, odvetnik, zdravnik, duhovnik, uradnik, služabnik, delavec in kapitalist.

Postava pa tudi določuje izdatke, kateri se ne smejo odbiti od dohodkov. Ti so sledeči:

1.) Izdatki, kateri se porabijo za poboljšanje ali pomnožitev premoženja, za razširbo opravila (obrta ali kupčije), za odplačilo dolgov in pa za poprave, katerih ni šteti samo za stroške, ki jih terjaja dobro gospodarstvo, in ki se zalagajo iz obratnih prejemkov.

Če torej obrtnik obrtno poslopje na novo sezida ali k obstoječemu poslopiju kaj prizida, se radi tega nastali stroški ne smejo odbiti od dohodkov. Ako poleg obresti davkoplačevalec odplača kaj na dolgu, sme odbiti plačane obresti, ne pa odplačanega dolgá. Kar se izdatkov za zidanje poslopij, za nabavo novega orodja tiče, se vendar ne sme iti tako daleč, da bi se na pr. ne odbili stroški, katere je imel davkoplačevalec vsled tega, ker je namesto podrtega hleva napravil nov hlev, ki je sicer določen za ravno toliko glav živine, pa je bolje zidan, ali ker je namesto starega stroja kupil nov stroj, ki je bistveno jednake vrste in delovitosti, toda novejše sestave. V polni meri se pa ne bi smeli odbiti stroški za napravo hleva za večje število glav, za stroj večje delovitosti.

2.) Izgube, ki zadevajo samo imovinsko osnovo. Tako na pr. ne smeš odbiti zneska, za katerega je zemljišče ali hišno poslopje vsled povodnji manj vredno; ravno tako tudi ne izgube dednih deležev, izgube pri opravi v stanovanju. — Odbiti se pa smejo, kakor že vemo, obratne izgube, na pr. če se pridelki ali blago pokvari; nadalje, če se pri obrtu izgubi ali pokvari hišna oprava (na pr. pri gostilničarjih), izgube radi neizterljivosti terjatev pri odjemalcih blaga.

3.) Obresti za lastno glavnico (kapital) davkoplačevalca, ki je naložena v kakem podjetju. Kdor je torej vložil v svojo obrt toliko in toliko svojega denarja, ne more nikakor še obresti od naloženega lastnega kapitala odbiti od dohodkov.

4.) Stroški za stanovanje in hrano (živež) davčnega zavezanca, njegove družine in poslov, ki jih ima za osebno postrežbo; ravno tako se ne sme odbiti denarna vrednost domačih izdelkov in blaga, kar se ga porabi za domače namene. Kar davkoplačevalec plačuje za stanovanje, ne sme odbiti od dohodkov; kar pridelala ali izdelala in domá porabi

za se in za družino, pri odbitkih ne pride v poštev. Odbiti pa sme denarno vrednost hrane, katero daje družinskim udom, ki jih uporablja trajno pri kmetiji, v svojem obrtu, pri kupčiji.

5.) Odbiti se ne smejo darila, darovi in podpore. Podpor in daril, katere davkoplačevalec daje svojim starišem, sorodnikom ali ubožcem, ne more odbiti. Odbiti pa sme darila in sploh naklonila, če spadajo k obrtnim ali kupčijskim izdatkom. Tako se smejo odtegniti darila delavcem, novoletna darila pismonošem, ki prinašajo pošiljatve v prodajalnico.

6.) Davkoplačevalec ne sme odtegniti osebne dohodnine, katero je záse plačal.

Dohodki, kateri niso davku podvrženi.

Dohodki, katerih ni treba napovedati za osebno dohodnino, so izvenredni dohodki iz dedščin, iz zavarovanja življenja, darila (dobitki iz žrebanja, loterije in dobički pri igrah so pa davku podvrženi); nadalje dobički iz prodaje zemljišča, poslopij, vrednostnih papirjev; vendar so pa davku podvrženi dobički pri prodaji iz spekulacije.

Primere. Davkoplačevalcu torej ni treba napovedati dedščine po svojem bogatem stricu; ravno tako ni treba napovedati zavarovalne svote, katero je na pr. dobil na slučaj smrti zavarovane umrle soproge; darila ali podpore, katere dobivajo stariši na stara leta od svojih hvaležnih in dobrih otrok, so tudi proste davka. Osebni dohodnini ni podvržen dobiček, katerega je davčni zavezanec naredil, ko je prodal svojo hišo, pač pa je treba plačati davek onemu, ki je terno ali pa žreb zadel. No v tem slučaju bo pa že vsak rad plačal, kaj ne? Ravno tako mora davek plačati možiček, ki le iz dobičkarije posestva kupuje in zopet prodaja; ljudje take vrste naj pa le plačajo, saj so navadno itak sami skopuhi ali oderuhi.

Nekatere določbe in postavne olajšave za hišnega gospodarja.

Posamezne vrste dohodkov smo navedli, in sicer smo vzeli dohodke iz zemljiškega posestva, iz poslopij, iz pridobitnih podjetij, iz službenih prejemkov in iz glavnice. Vsak torej, ki ima iz jedne ali več teh vrst dohodkov skupaj več ko 1200 kron na leto, je osebni dohodnini podvržen. Dobro, si misliš; če je temu tako, izognil se bodem temu davku. Oženjen sem in lahko se izgovorim, da imam jaz

samo 1100 kron, žena 900 kron in moj sin 600 kron dohodkov; tako nima nobeden več ko 1200 kron dohodkov, in prosti smo vsi davka. Toda, prijatelj, zmotil si se! Postava namreč določuje, da se pri odmeri osebne dohodnine morajo prišteti tudi dohodki posameznih družbinskih udov, če se ne dokaže, da se dohodki družbinskih udov ne prispevajo k skupnemu gospodarstvu. V tem slučaju se morajo dotični dohodki obdačiti posebej.

Katere osebe pa se prištevajo družbinskim udom, katerih dohodke mora hišni gospodar napovedati s svojimi dohodki v napovedi? — Pripadnikom hišnega gospodarja se prištevajo žena, od davkoplačevalca preskrbljeni stariši, otroci in vnuki z vštetimi pastorkami in rejenci, tasti in taščami in pa zeti in snehami. K družinskim udom ne spadajo bratje in sestre, strici in nečaki, tete, hlapci, dekcle in druge tuje osebe.

Nedoletni otroci in vnuki se prištevajo družinskim udom tudi tedaj, če so zastran vzgoje, izobrazbe ali iz podobnih razlogov izročeni začasno kam zunaj hiše. Da hišni gospodar za omenjene družinske ude skrbi, je smatrati tudi tedaj, kadar so v njegovi očetovski oblasti ali dobivajo od njega hrano.

Izjeme. Če imajo nasprotno dorastli (ne torej mladoletni) otroci, vnuki, zetje ali snehe, nató stariši, stari očetje ali stare matere, ali pa tasti in tašče pri hišnem gospodarju stanovanje in hrano, pa za to primerno odškodnino plačujejo, tedaj hišnemu gospodarju ni treba napovedati v napovedi še dohodkov teh oseb. Nadalje tudi ni treba hišnemu gospodarju nikdar napovedati še dohodkov svojih družinskih udov iz plač nad 1200 kron. Od teh mora davek že tisti plačevati, kateri to plačo izplačuje.

Primer a. Recimo, da ima tvoj sin, ki je pri tebi na hrani in stanovanju, kot trgovski pomočnik 1000 kron plače. Za hrano in stanovanje ti plačuje na mesec 40 kron, katera odškodnina ustreza pač dejanskim razmeram. Plače 1000 kron tvojega sina ni treba napovedati posebej, tvojemu sinu pa tudi ni treba plačati osebne dohodnine, ker nima dohodkov nad 1200 kron. — Poglejmo zopet drug slučaj. Sin ima 1300 kron plače pri trgovcu, pri tebi pa plačuje za hrano na mesec po 50 kron. Kaj je sedaj? Tebi tudi v tem slučaju ni treba napovedati dohodkov svojega sina; temu bo odpadajoči osebni dohodni davek od 1300 kron odtegnil že trgovec sam.

Olajšave gledé na družinske razmere.

a) Hišni gospodar, kateri nima na leto več ko 4000 kron dohodkov in mora skrbeti za veliko število nepreskrbljenih družinskih udov, ne bode plačal osebne dohodnine od svojih dohodkov, temveč nekaj manj. Skrbi namreč hišni gospodar, čigar dohodki ne presegajo 4000 kron, poleg svoje žene in dveh družinskih udov še za druge, kateri nimajo samostojnega dohodka, tedaj se odšteje za vsakega daljnjega družinskega uda jedna dvajsetina od čistega dohodka hišnega gospodarja. Te dvajsetinke odbije davčna oblast ali cenilna komisija; davkoplačevalcu se v tem oziru ni treba več brigati in računati, in zadostuje, če je na drugi strani napovedi napovedal število udov, za katere mora skrbeti.

b) Kadar žena ali drugi družinski udje pridobivajo kake dohodke, ki se prištejejo, kakor smo zgoraj videli, dohodkom hišnega gospodarja, tedaj davčna oblast ali cenilna komisija za vsakega takega družinskega uda odbije znesek 500 kron; če pa dohodkom hišnega gospodarja prišteti delavni dohodki žene ali družinskih udov znašajo manj ko 500 kron, tedaj se odbije ta manjši znesek od dohodkov.

V slučaju *b)* se odbije 500 kron ali manjši znesek ne gledé na velikost družinskega stanú.

Primer a. Posestnik Jakob Kovač v Zatičini ima leta 1900. z vštetimi dohodki svoje žene od gostilne 3000 kron čistih dohodkov po odbitku davka, obrestij, dolgov itd. Skrbeti mora poleg svoje žene za 6 nedorastlih otrok. Gostilna je nesla v zadnjih treh letih poprečno 400 kron na leto. Od katere svote se imenovanemu odmeri osebna dohodnina? — Slišali smo, če hišni gospodar, čigar letni dohodki ne znašajo 4000 kron, skrbi poleg svoje žene še za več kakor dva družinska uda, da se odbije za vsakega družinskega uda jedna dvajsetinka. V navedenem vzgledu odbijemo od 3000 kron štiri dvajsetinke ali dve desetinke, torej 600 kron. Sedaj imamo že znesek 2400 kron. Od te svote odbijemo še dohodke žene (glej *b)*) od gostilne in tako dobimo svoto 2000 kron, od katere se odmeri osebna dohodnina za leto 1901.

Še jedna primer a. Umirovljen žandarmerijski postajevodja ima 1000 kron letne čiste pokojnine, njegova žena pa ima prodajalnico, od katere je imela v zadnjih treh letih 1800 kron dohodkov. Postajevodja mora skrbeti za svojo

staro mater in 11 nepreskrbljenih otrok. Poleg žene in dveh družinskih udov nam ostane še 10 oseb, za katere hočemo odbiti postavne dvajsetine. Torej na delo. Deset dvajsetink ali pet desetink od 2800 kron je 1400 kron. Poleg tega (glej *b*) odbijemo za ženo še 500 kron, in po tem računu nam še ostane 900 kron. Naš postajevodja nima 1200 kron in je osebne dohodnine prost.

Postava se pa še drugače ozira na družinske razmere. Dovoljeno je namreč, da se v razmerah, katere davkoplačevalcu posebno otežujejo plačevati davke, zniža osebna dohodnina, če letni dohodki ne znašajo 10.000 kron. Take razmere so sledeče: 1.) izredne obremenitve vsled vzdrževanja in vzgoje otrok (na pr. za slepe, gluhe otroke, za otroke, ki študirajo v mestu); 2.) dolžnost, skrbeti za uboge svojce; 3.) trajna bolezen, bodisi davkoplačevalca ali družinskih udov; 4.) zadolženost; 5.) posebne nesreče (povodenj, požar itd.); 6.) poziv k vojaškim vajam.

Napoved.

Poskusimo sedaj napraviti napoved za davčno leto 1901. Obrazec je sicer, če ga površno pogledate, tak, da si marsikateri ne upa in ne zna pomagati. Pa poglejmo si ga bliže, natančneje — in prepričali se bomo, da ni tako težko. Le ne ustrašiti se pred črtami! Znano nam je, da se bode osebna dohodnina za leto 1901. odmerila od stalnih dohodkov, katere ste imeli v letu 1900., in od premenljivih dohodkov, katere ste imeli poprečno v zadnjih treh letih pred letom 1901., torej v letih 1898., 1899. in 1900. Stalni dohodki so najemnina, plača ali mezda in večinoma dohodki iz glavnice. Premenljivi dohodki so iz zemljišča in iz podjetij.

Vzemimo v roko vzorec napovedi za osebno dohodnino. (Glej vzadi str. 101.)

Na prvi strani se zapiše krstno ime in priimek, poklic in stanovanje, kakor tudi davčno leto, za katero se napoved odda; na pr. Janez Kopitar, zemljiški in hišni posestnik v Novem mestu, hiš. štev. 40., za davčno leto 1901. Nadalje se zapišejo imena družinskih pripadnikov, katerih dohodki se prištejejo hišnemu gospodarju; na pr. soproga Frančiška in sin Anton.

Sedaj pridejo na vrsto posamezne vrste dohodkov najprej *A* iz zemljiške posesti. Ker so premenljivi dohodki, jih ne zapišemo v prvi, temveč v drugi razpredelek, in sicer pridejo poleg številke 1 dohodki iz leta 1898., poleg štev. 2 dohodki

iz leta 1899. in poleg številke 3 dohodki iz leta 1900. — poleg številke 4 popolni dohodki navedenih treh let po odbitku stroškov (glej četrto stran napovedi in vzorec *B*). V tretjem razpredelku se zapiše svota, katero smo dobili pod številko 4 v drugem razpredelku, in sicer v jednaki visokosti. Na pr. 900 kron, 600 kron, 700 kron — poprečno torej 733 kron. Dovoljeno je pa tudi, da se samo pod številko 4 navedejo poprečni dohodki, in da prostor poleg številke 1, 2 in 3 ostane prazen. V tem slučaju bi torej zadostovalo, če bi samo pod številko 4 zapisal poprečne dohodke v znesku 733 kron; tretji razpredelek se mora seveda izpolniti.

B. Dohodki iz poslopij. Kopitar ima prvo nadstropje v najemu za 600 kron, v pritličju stanuje sam, in stanovanje je vredno 300 kron. Stroški so za vzdrževanje in popravo 10 odstotkov od kosmatega dohodka, torej 90 kron, za obrabo hiše 20 odstotkov od kosmate najmarine = 1 krona 20 vinarjev, zavarovalnina 9 kron. Dohodki torej 799 kron 80 vinarjev ali 800 kron. Zapišemo jih v prvi — seveda tudi v tretji razpredelek.

C. Dohodki iz samostojnih podjetij in opravil (so premenljivi dohodki, in o njih velja to, kar smo povedali pri dohodkih iz zemljiške posesti). Žena Kopitarjeva ima še le od leta 1899. branjarijo; v tem slučaju se vzamejo le dohodki zadnjih dveh let. Leta 1899. je imela 500 kron dohodkov, kar se zapiše poleg številke 2 v napovedi; leta 1900. znašajo dohodki 200 kron, to pride poleg številke 3. Stroški — glej vzorec *D* — so se že odbili od dohodkov. Poleg številke 4 pridejo poprečni dohodki v znesku 350 kron; ta svota se zapiše v isti višini v tretjem razpredelku. Tudi pri dohodkih iz podjetij zadostuje, če se vpišejo poprečni dohodki samo poleg številke 4.

D. Dohodki iz službenih in mezdnih prejemkov. Kopitarjev sin Anton ima pri glavni davkariji v Novem mestu kot davčni praktikant 600 kron adjuta ali plače. To pride kot stalni dohodek v prvi in tretji razpredelek.

E. Dohodki iz glavniške imovine, na pr. obresti iz hranilnične vloge od 2000 kron po 4% znašajo 80 kron. Kot stalni dohodek se zapiše ta svota v prvi in tretji razpredelek.

F. Drugačnih dohodkov nima Kopitar — razpredelki se pustijo torej prazni. Nató se seštejejo dohodki v vseh treh razpredelkih; zadostuje pa, če se zapišejo dohodki samo v tretjem razpredelku. Dobili smo torej glavno svoto 2563 kron, katera se tudi na drugo stran prenese.

Predno preidemo na drugo stran napovedi, omenimo še, da se delavni zaslužek žene in sina Kopitarja (350 kron, oziroma 600 kron), za katere se zahtevajo postavni odbitki, zapišejo na prvo stran napovedi. Glej napoved str. 102.

Na drugi strani se odštejejo od dohodkov pod števil. 1. davki (zemljiški in hišni davek in najemninski krajcar od lastnega stanovanja — občno pridobnino od obrti je Kopitar že na prvi strani odštél od dohodkov iz obrti). Na pr. . . . 60 kron.

Pod števil. 2. se odštejejo obresti od dolgov, ki so vknjiženi na zemljiškem posestvu, na hišnem posestvu, nadalje obresti od dolgov iz obrti, če se slednji niso odtegnili že na prvi strani napovedi, in slednjič še drugi dolgovi (števil. 2. a, b, c in d).

Naš Kopitar je obresti od dolgov iz obrti že na prvi strani odštél pri izračunanju čistega dohodka iz obrti. Dolga, vknjiženega na zemljiškem posestvu, Kopitar nima, pač pa ima 6000 kron dolga, vknjiženega na svoji hiši. Dolžan je pri ljudski posojilnici v Ljubljani in plačuje po 6 odstotkov, t. j. 360 kron.

Števil. 3. Kopitar daje svoji stari materi 200 kron užitka na leto. Zapišimo torej to v napoved.

Števil. 4. Prispevkov za bolniške blagajnice itd. Kopitar nima; razpredelki ostanejo torej prazni.

Števil. 5. Kopitar je s svojo ženo zavarovan pri banki (ime se pove). Premije je leta 1900. plačal 460 kron. Števil. police 32.856. Kakor vemo, sme odšteti samo 400 kron.

Vseh stroškov imamo v našem vzgledu 1020 kron. Dohodkov, kateri so podvrženi osebni dohodnini, ima Kopitar tedaj 1543 kron. Zapišimo jih v razpredelek napovedi.

Predno se naš Kopitar podpiše, pove še pred podpisom, koliko ima otrok, oziroma družinskih udov, in navede tudi tiste izredne obremenitve, katere mu obtežujejo plačevati davke. Na pr. Kopitar ima poleg žene in stare matere šestero nedorastlih otrok, stara mati je bolna. Kako to naš Kopitar zapiše, pogledjmo v vzorcu na strani 105.

No, najtežje smo že prestali. Preidimo na tretjo stran! Čemu je prazen prostor na tretji strani napovedi? Na tej strani mora davkoplačevalec navesti ime, stan in stanovišče dotičnika, od katerega dobiva on ali kdo njegovih družinskih udov plačo. Navesti mora natančneje tudi glavnicu, iz katere dobiva svoje dohodke pri terjatvah, posebno obrestno mero, kakor tudi ime in stanovišče dolžnikov. V naslednjih

letih se navedeni podatki le v toliko predrugačijo, v kolikor so se izpremenili; sicer se pa smeš sklicevati tudi na povedbe, katere si že oddal v prejšnjem letu.

Na četrti strani napovedi (če ni namreč na tretji prostora) ali še bolje na posebni prilogi sme davkoplačevalec, če hoče, navesti, kako je izračunal posamezne dohodke in izdatke na prvi strani napovedi; navesti sme tudi posebna pojasnila in opomniti, kar se mu zdi potrebno.

To bi vsakemu svetoval in na srce polagal, ker s tem si prihrani morebiti poznejša pota in pojasnila. Poglejmo napoved.

Kaj naredi davčna oblast z napovedmi? — Davčno oblastvo mora pregledati napovedi in jih, če treba, dopolniti in pripraviti za cenilno komisijo.*) Davčna oblast je tudi dolžna, v dvomljivih slučajih pozvedovati o dohodnih razmerah tistih oseb, ki niso podale napovedi.

Kadar so dela davčne oblasti že dovolj napredovala, se obvesti o tem predsednik cenilne komisije, in cenilna komisija prične nató v osmih dneh svoje delovanje.

Poklic in sestava cenilnih komisij.

Cenilne komisije so poklicane, da pozvedujejo dohodne razmere, t. j. koliko ima vsak davkoplačevalec dohodkov, in določujejo davek (glej »delo komisije«). Cenilno komisijo imamo v vsakem političnem okraju in pa v mestih in obrtnijskih krajih z več kakor 10.000 prebivalci. Kar se tiče števila komisijskih udov, je to različno, in sicer je to odvisno od velikosti in dohodnih razmer cenilnega okraja. Predsednika in njegovega namestnika imenuje finančni minister, polovico udov in namestnikov se voli izmed prebivalcev cenilnega okraja, ki plačujejo osebno dohodnino, polovico jih imenuje finančni minister.

Ude in namestnike volijo v treh volilnih skupinah, v katere so razdeljeni osebni dohodnini podvrženi davkoplačevalci dotičnega cenilnega okraja po visokosti davka. Če je v kakem okraju manj kakor 42 volilnih opravičencev, sta namesto treh napraviti samo dve volilni skupini. Vsaka volilna skupina voli jednako število komisijskih udov in namestnikov.

Določila o volitvah v komisije.

V cenilne komisije se voli na sedežu in pod vodstvom političnega oblastva prve stopinje (okrajno glavarstvo ali

*) Cenilna komisija se radi tega tako imenuje, ker ceni dohodke posameznih davkoplačevalcev.

magistrat). Voli se z uradnimi glasovnicami tako, kakor pri volitvah v pridobninske komisije. (Glej stran 71.) Aktivno volilno pravico imajo samo tisti, ki uživajo vse državljsanske in politične pravice, nedoletniki izvršujejo svojo volilno pravico po postavnih zastopnikih. Voliti se smejo samo tiste, osebno dohodnino plačujoče osebe moškega spola, ki so dokončale 24. leto ter uživajo vse državljsanske in politične pravice. Volitev smejo odkloniti udje državnega zbora, deželnega zbora, duhovniki, javni učitelji, državni, deželni, občinski uradniki in služabniki in vojaške osebe; potem osebe, ki so stare nad 60 let, ali katere imajo na sebi kako telesno napako; naposled udje, ki so bili že štiri leta nepretrgoma udje kake cenilne ali prizivne komisije, za nastopna štiri leta. Drugo je bistveno slično s pridobninsko komisijo.

Delo komisije.

Cenilna komisija ima gledé na osebno dohodnino vse pravice davčne oblasti. Preskušati mora vse došle davčne napovedi. Predsednik in komisija imata pravico, pozvati davčne zavezance, naj vložé, oziroma obnové svoje napovedi, zapretivši jim kazen zavoljo nereda; nadalje imata pravico, povabiti davčnega zavezanca, naj sam pride na določen dan k razpravi o dejanskih razmerah, ki so važne za priredbo ali odmero davka. Če se pokažejo pomisleki, da podatki v napovedi niso pravi ali popolni, tedaj ima predsednik, oziroma komisija dolžnost, davčnemu zavezancu naznaniti razloge ter ga pozvati, naj dá potrebna pojasnila pismeno ali ustno, kakor si to izbere sam. Komisija ima tudi pravico, od njega zahtevati pismena ali ustna pojasnila o gotovih vprašanjih, toda to mora komisija skleniti. Predsednik in komisija imata pravico, h komisijskemu posvetovanju privzeti zvedence ali osebe, ki morejo dati kako pojasnilo. Komisija ima tudi pravico ukazati, da se morajo priče o gotovih dejanstvih in zvedenci o gotovih vprašanjih zaslišati pod prisego. Davčni zavezanci imajo pravico, nasvetovati zvedence za gotova vprašanja, ki so za nje bistvene važnosti, in predlagati, da se pod prisego zaslišijo.

Če ostane davčni zavezanec, dasi so se mu pomisleki proti podatkom v napovedi naznanili, pri svoji napovedi, komisija pa izprevidi, da so navedeni dohodki premajhni, in nima nobenih drugih sredstev, iz katerih bi se dala višina dohodkov spoznati natančno po številkah, tedaj je paziti na to, da se dobi sodba o velikosti dohodkov zlasti po vnanjih

znakih. Posebno se je ozirati na ves gospodarski položaj davčnega zavezanca, na višino potroška in na razmerje posameznih dohodnih virov med sabo.

Cenilna komisija določi za vsakega davkoplačevalca po višini dohodkov osebno dohodnino, in sicer po postavno določeni lestvici. Vzemimo nekoliko stopinj davčne lestvice:

1.	stopinja nad 1200 do všteti	1250	K je	7	K	20	v	} osebne dohodnine.
2.	»	1250	»	8	»	—	»	
3.	»	1300	»	8	»	80	»	
4.	»	1350	»	9	»	60	»	
5.	»	1400	»	10	»	80	»	
6.	»	1500	»	12	»	—	»	
7.	»	1600	»	13	»	60	»	
8.	»	1700	»	15	»	20	»	
9.	»	1800	»	16	»	80	»	
10.	»	1900	»	18	»	40	»	
11.	»	2000	»	20	»	—	»	
12.	»	2200	»	24	»	—	»	
13.	»	2400	»	28	»	—	»	
14.	»	2600	»	32	»	—	»	
15.	»	2800	»	36	»	—	»	
16.	»	3000	»	40	»	—	»	
17.	»	3200	»	44	»	—	»	
18.	»	3400	»	48	»	—	»	
19.	»	3600	»	54	»	—	»	
20.	»	3800	»	60	»	—	»	
21.	»	4000	»	68	»	—	»	
22.	»	4400	»	78	»	—	»	
23.	»	4800	»	88	»	—	»	

itd.

Plačilni nalog in prizivi.

Cenilna komisija je svoje delo končala. Kaj je potém? Davčna oblast prve stopinje (davčna administracija ali okrajno glavarstvo) mora nato naznaniti davčnemu zavezancu znesek dohodnine, ki ga mora plačati, s plačilnim nalogom.

Zoper plačilni nalog ali proti odmeri osebne dohodnine se davčni zavezanec sme pritožiti na drugo stopinjo, to je na prizivno komisijo, in sicer tekom 30 dnij, računajoč od dneva, ko se mu je vročil plačilni nalog. Pritožbe so kolka proste, vložiti pa se morajo pri davčni oblasti prve stopinje. Drugo je bistveno jednako, kakor pri občni pridobnini.

O pritožbah odločujejo prizivne komisije v drugi stopinji. Prizivna komisija obstoji iz več udov. Število udov določuje z ozirom na velikost dežele in na dohodne razmere finančni minister. Predsednika in namestnika, kakor tudi polovico udov in namestnikov imenuje finančni minister. Drugo polovico udov in namestnikov volijo deželni zbori, toda le iz oseb, ki so zavezane osebni dohodnini (torej ne iz samih poslancev).

Kje se odmerja in predpisuje osebna dohodnina, in v katerih obrokih se plačuje?

Osebna dohodnina se praviloma odmerja in predpisuje tam, kjer ima davkoplačevalec svoje redno domovališče. Plačuje se v dveh enakih obrokih, in sicer dne 1. rožnika in 1. grudna vsakega leta, in to tudi tedaj, če je davkoplačevalec vložil pritožbo. Ako se pritožbi ugodi, dobiš na vloženo prošnjo preveč vplačani znesek nazaj, ali pa se preplačilo vračuni v druge davke.

* * *

Vzeli smo najvažnejše točke iz občne pridobnine in osebne dohodnine. Upam, da vam bo to zadostovalo; kadar pa ne, tedaj se obrnite za svet do bližnjega davčnega urada ali do okrajnega glavarstva. Uradniki vam bodo šli gotovo vljudno in prijazno na roko, saj to morajo tudi storiti po svojem poklicu. Ne hodite pa nikdar in nikoli po zakotnih pisarnah; zakotni pisarji o novem davku ničesar ne razumejo. Škoda za vsak vinar!

Vzorec A.

(Prva stran.)

Politični okraj	To izpolni	Cenilni okraj	} To izpolni
Dežela	davčna oblast.	Davčnouradni okraj	
		Občina	
			} davčna oblast.

Napoved za osebno dohodnino.

(Ime) *Janez Kopitar*, (poklic) *zemljiški in hišni posestnik*,
(povedba rednega domovališča in stanovanja) v *Novem mestu*,
hiš. štev. 40.

za davčno leto 1901.

Moji davku zavezani dohodki, s pripadnikov mojega hišnega gospodarstva dohodki vred, katere je prištevatimeni, namreč:

Opomnja: Tu je imenoma navesti tiste domačine, katerih dohodke je prištevati po § 157. zakona in po členu 3. izvršitvenega predpisa.

Soproge Frančiške in sina Antona.

Znašajo:

A. Iz zemljiške posesti: Obrat kmetijstva in gozdarstva na svojih ali tujih, zlasti v zakup vzetih zemljiščih, dajanje zemljišč v zakup ali v najem, njih drugačna poraba (na pr. užitek), potem iz kmetijskih obrtnostij in postranskih obrtov — vsi ti dohodki z všteto denarno vrednostjo v hišnem gospodarstvu porabljenih gospodarstvenih pridelkov ali izdelkov in z odbitimi stroški za obdelovanje

B. Iz poslopij: Zares doseženi znesek najemnine ali čista vrednost užitka poslopij, v katerih prebiva ali katere sicer rabi napovednik sam ali jih prepušča brezplačno v porabo drugim osebam, brez poslopij, imenovanih v § 164., odstavku 2. in 3., in pa odbivši stroške za vzdrževanje poslopij

C. Iz samostojnih podjeteb in opravil, kakor so: rudarstvo, trgovina in obrt, in iz drugih dobiček nesočih opravil, vštrevši denarno vrednost v hišnem gospodarstvu porabljenih izdelkov svojega obrata; iz pisateljskega, umetniškega, zdravniškega in znanstvenega delovanja; od vseh teh dohodkov odbivši opravilne in obratne stroške

D. Iz službenih in mezdnih prejemkov, pokojnin in enakih prejemkov, kakor so: plača, mezda, osebna doklada, dejalnostna doklada, stanarina, nagrade, prejemki iz kongrue, pristojbine, štolnine, tantijeme, navzočnine, kolegnine, preskusnine, provizije, postranski dohodki (na pr. pri vratarjih, natakarjih i. e.), mezde po dogovoru in kosu, čakarine, pokojnine, vdovščina, sirotinščina in drugačni tekoči prejemki, kateri niso obseženi v *E*; nadalje denarna vrednost naturalnega stanovanja in drugačni naturalni prejemki

Službenih prejemkov, iz katerih moram zaglagati službene stroške, mi pristoji *K*, stroški, ki jih je iz njih založiti, znašajo *K*.

[Ime, stan in stanovališče oseb (družeb), katere izplačujejo pod *D* omenjene užitke, je povedati na tretji strani napovedbe.]

Delavni zaslužek zakonske žene in pripadnikov hišnega gospodarstva, za katere se uveljavljajo odbitki po zmislu § 173, odstavka 2., znaša, in to:

Razpredel:

I. II. III.

Stalnih prejemkov v letu 1900.	Premenljivih prejemkov*	Vkupe
ne več kron kakor		
	1 900	
	2 600	
	3 700	
	4 733	733
	1	
	2	
	3	
800	4	800
	1	
	2 500	
	3 200	
	4 350	350
	1	
	2	
	3	
600	4	600

zaslužek zakonske žene 350 K
 zaslužek mojega sina Antona
 (davčni praktikant) 600 K

E. Iz glavniške imovine: Obresti od hranilniških knjižic, zadružnih deležev, glavniških terjatev vsake vrste ne gledé, so li hipotekovane ali ne, so li zavezane rentnini ali ne; obresti (kuponi) vseh vrednostnih papirjev brez izjeme; dividende od delnic; rente vsake vrste; zakupnine od obrtov, danih v zakup; donosi iz rudniških kosov (kuksov); eskomptni dobički .

F. V drugačnih dohodkih: Davku zavezani prejemki deželnih odbornikov, županov itd., tantijeme upravnih svetovalcev

Stalnih prejemkov v letu 1900.	Premenljivih prejemkov*	Vkupe	
ne več kron kakor			
80	1	80	
	2		
	3		
	4		
—	1	—	
	2		
	3		
	4		
Vkupe .	1480	1083	2563

* Opomnja: V razpredel 4. je postaviti preračunjeni poprečni znesek; v razpredelih 1—3. se smejo vpostaviti dohodki zadnjih let, ki prihajajo v poštev pri preračunu poprečnega zneska.

Pozor! Da se izognejo nadaljnjim pozvedbam, se opozarjajo stranke v svojo korist na to, da je kolikor moči natančno oznameniti nepremičnino, poslopje, rudnik, obrt itd., na kar se nanašajo zgoranje povedbe.

(Na drugi strani vzorca A.)

Prenos .

Od tega je odbiti:

1. Po davčnem zavezancu plačevane neposrednje davke, doklade k njim, deželne, okrajne, občinske in drugačne doklade brez osebne dohodnine, v kolikor se niso ti stroški odbili že spredaj pod *A* do *F* ob preračunu dohodkov med stroški

Nastopni stroški se ne smejo kakor drugi obratni in opravilni stroški odbijati naprej od dohodkov pod *A* do *F*, ampak se morajo navesti posebej.

2. Obresti za dolgove in rente, in to:

a) za dolgove, ki so hipotekovani na zemljiški posesti

Stalnih prejemkov v letu 1900.	Premenljivih prejemkov*	Vkupe
1480	1083	2563
Stalnih bremen v letu 1900.	Premenljivih bremen*	Vkupe
kron		
60	1	60
	2	
	3	
	4	
—	1	—
	2	
	3	
	4	

	Stalnih bremen v letu 1900.	Premen- ljivih bremen*				Vkupe
		kron				
b) za dolgove, ki so hipotekovani na poslopih	360	1	2	3	4	360
c) za opravilne dolgove, na katere se ni oziralo že pri točki C	—	1	2	3	4	—
d) za drugačne dolgove	—	1	2	3	4	—
3. Trajajoča bremena, na primer dajatve iz- govorjenega užitka, ki se naslanjajo na posebne pravne naslove (pogodbe, pismene zaveze, odredbe, poslednje volje)	200	1	2	3	4	200
4. Prispevki za bolniške blagajnice, za za- varovalnice na primer nezgode, starosti in opeša- losti, za vdovske, sirotinske in pokojninske bla- gajnice ali jednake zavode, v kolikor je davčni za- vezanec po zakonu ali pogodbi dolžan, pristopiti k zavarovalnici in plačevati te prispevke	—	1	2	3	4	—
5. Premija za zavarovanje življenja davčnega zavezanca, njegovega zakonskega družeta in nje- govih otrok, in to za zavarovanje na primer smrti (odbitek je pripusten samo z največjim zneskom 200 kron za davčnega zavezanca samega, z znes- kom 400 kron pa za njega in pa za zakonsko ženo in otroke vkupe). Premijo je preračunati, odbivši prej kako premijsko povračilo (bonus)	400	1	2	3	4	400
Zavarovalnica: <i>banka</i> (tukaj se imenuje ime banke). Štev. police: 32.856.						
Vkupe	1020					1020
Torej znašajo vsi dohodki						1543
Sumarna povedba kakih osebnih dohodnini ne zavezanih dohodkov	—					—

* Opomnja: V razpredel 4 je vpostaviti preračunjeni poprečni znesek, v razpredelih 1—3 se smejo vpostaviti bremena zadnjih treh let, ki prihajajo v poštev pri preračunu poprečnega zneska.

Prostor za dejanstvene povedbe o okolnostih, katere po mnenju davčnega zavezanca opravičujejo znižbo davčnega postavka po § 173. ali 174., na pr. povedba o številu družinskih udov ali o posebnih, dajatnost davčnega zavezanca bistveno ovirajočih razmerah.

Poleg stare matere in žene imam še 6 nedorastlih otrok, od katerih ima samo moj sin Anton 600 kron dohodkov. Stara mati so že pol leta bolni.

S tem zatrjujem, da sem storil sprednje povedbe po najboljši vednosti in vesti.

Novomesto, dne 3. prosinca 1901.

Podpis:

Janez Kopitar.

(Tretja stran vzorca A.)

Davčnemu zavezancu je dano na voljo, priobčiti preračune, ki so v pod tavo spredaj stoječim povedbam, dalje višino opravljenih odpisov ali drugačna pojasnila in pristavke na tej strani ali pa v posebni prilogi: po § 202., odstavku 3.—7., pa se morajo opraviti tukaj tudi podrobnejše povedbe o imenu, stanu in stanovališču tistega, ki je dolžan dajati službene prejemke, nadalje o naturalnih prejemkih, o prejemkih duhovnikov, naposled pri dohodkih iz glavniških imovin povedbo predmeta, ki daje donos, in to pri glavniških terjatvah zlasti povedbo obrestne mere, in pa ime in stanovališče tistega, kateri je dolžan plačevati.

Davčni zavezanec se sme pri tem sklicevati tudi na povedbe, opravljene prejšnje leto, ter povedati samo kake nastale premembe.

Ako gre za dohodke, ki se dadó ovedeti samo s cenitvijo, je na vesti, kar je potrebno za to cenitev dohodke, ki niso zavezani osebni dohodnini, je tukaj popisati nadrobno po njih vrsti in višini.

Žena moja ima od leta 1899. branjarijo; sin Anton dobiva adjutum 600 kron pri c. kr. glavni davkariji v Novem mestu. V mestni hranilnici v Ljubljani imam 2000 kron glavnice (hranilnična knjižica štev. 8016.), 360 kron sem plačal na obrestih „Ljudski posojilnici“ v Ljubljani za vknjiženi dolg, 200 kron užitka dajem svoji stari materi vsled izročilnega lista od 26. aprila 1889, štev. 2060. Pri banki (pové se ime banke) sem zavarovan z ženo skupaj.

(Četrta stran vzorca A.)

<i>Dohodki</i>	<i>Stroški</i>
<i>iz zemljišča:</i>	
Donos iz { polja 400 K	Vzdrževanje gospodarskega
{ travnikov 500 "	poslopja 80 K
{ vrta 100 "	Vzdrževanje živega in mrt-
{ gozda 100 "	vega inventarja 350 "
Dobiček pri prodaji ži-	(živine, gospodarskega orodja
vine 100 "	in stroške za kovanje)
Vrednost doma porablje-	Zavarovanje gospodarskega
nih izdelkov 500 "	poslopja in žita na polju 100 "
Vkupe 1700 K	Stroški za seme, mlada dre-
od tega se odštejejo	vesa, gnoj 130 "
stroški 1000 "	Mezda za hlapca, za deklo,
ostane čisti dohodek 700 K	za delavce, ženjice in kosce 340 "
	Vkupe 1000 K

Opomnja: Ravno tako Kopitar navede natančneje dohodke in stroške za dohodke, katere je imel in navedel na prvi strani napovedi iz poslopij, obrti (žene) itd. Kateri stroški se smejo sploh odbiti od posameznih vrst dohodkov, glej vzorec *B*, *C* in *D*.

Vzorec B.

A. Dohodki iz zemljiške posesti.

Za napoved merodajna doba	Prejemki, ki se naj napovedó	Izdatki, kateri se smejo odtegniti od dohodkov		Opomba
		Opravljeni stroški	Izdatki	
1	2	3	4	5
Za davčno leto se napovedó poprečni dohodki zadnjih treh let.	Dohodki iz zemljiša in gozdarstva, lova in ribarije, na lastnem ali tujem zemljišču. — Donos skladišča, dvorišča, vrtov itd. — Vrednost stanovanja, vrednost gospodarske zaloge koncem leta.	<p>Za vzdrževanje in obrabo gospodarskega poslopja in živega kakor tudi mrtvega inventarja.</p> <p>Za zavarovanje gospodarskega poslopja in inventarja, kakor tudi zalogi proti ognju, toči itd.</p> <p>Za kurjavo in razsvetljavo posameznih prostorov gospodarskega poslopja.</p> <p>Stroški za semena, krmo, gnojila in surovo blago vsake vrste.</p> <p>Stroški za hlapce, dekletke za ženjice, kosce in vrednost hrane za imenovane osebe, vrednost hrane za domače ljudi, toda za te pod pogojem, če trajno delajo pri kmetiji.</p> <p>vrednost gospodarske zaloge v začetku leta.</p>	<p>Zemljiški in hišni davek z vsemi dokladami, ne pa osebna dohodnina.</p> <p>Obresti za dolgove in rente, ki so vknjiženi na zemljiški posesti, na poslopijih; za opravilne dolgove v obrtu in za drugačne dolgove.</p> <p>Trajajoča bremena, ki se naslanjajo na pogodbe, pismene zaveze, odredbe, pogodbe.</p> <p>Prispevki za bolniške blagajne, za zavarovalnice za slučaj nezgode, ostarelosti, če si po postavi ali pogodbi dolžan, pristopiti k zavarovalnici in plačevati prispevke, premije za zavarovanje življenja.</p>	<p>Zemljiški in hišni davek, kakor tudi prispevke za bolniške blagajne smeš poleg opravljenih stroškov že od prejemkov odšteti in svoto, katero na tak način dobiš, kot čisti dohodek zadnjega leta vpisati na prvo stran napovedi poleg štev. 3. Sevéda ne smeš omenjenih izdatkov še enkrat odšteti na drugi strani napovedi.</p>
		<p>Svota, katero dobiš, če odšteješ opravilne stroške od prejemkov, je čisti dohodek zadnjega leta. To zapišeš na prvo stran napovedi.</p>	<p>To pride na drugo stran napovedi.</p>	

Vzorec C.

B. Dohodki iz hišnega posestva.

Za napoved merodajna doba	Prejemki, ki se naj napovedó	Izdatki, kateri se smejo odtegniti od dohodkov		Opomba
		Opravljeni stroški	Izdatki	
1	2	3	4	5
Za davčno leto se napovedó dohodki zadnjega leta.	Najemnina, katero si resnično prejel.*	Resnični stroški za ohra- nitev in popravo poslopja, za vrt, za vodovod, plino- vodne naprave.	Ravno tako	Glej vzorec B. Prejemki: * Najemnina, katero si resnično prejel, toda brez najemninskega krajcarja.
	Najemnina od vrta, dвориšča, pohištenine (odškodba za hišno opravo). Vrednost lastnega stanovanja.	Primeren odstotek za ob- rabo poslopja in sicer jedno petino čistega davka. Za razsvetljava. Stroški za dimnikarja itd. (vštevši novoletna darila). Nagrada za hišnega oskrb- nika (vštevši vrednost pro- stega stanovanja in novo- letno darilo). Zavarovanje za poslopje.	kakor pri vzorec B.	
	Svota, katero dobiš, če odšteješ opra- vilne stroške od prejemkov, je čisti dohodek iz hišne posesti. Znesek zapišeš na prvo stran napo- vedi.		Pride na drugo stran napovedi.	

Vzorec D.

C. Dohodki iz podjetij.

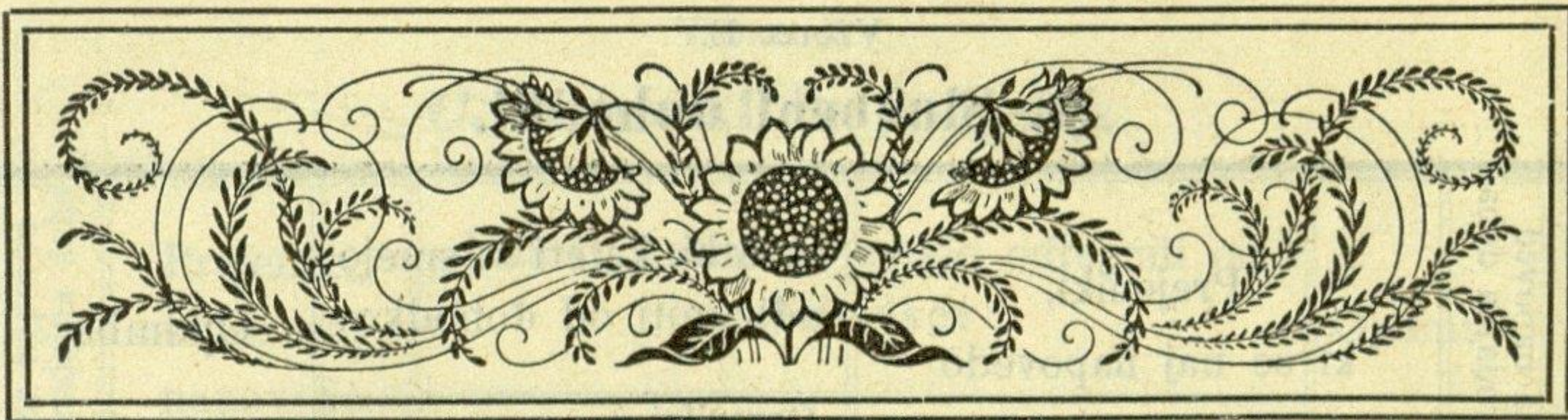
1	2	Izdatki, kateri se smejo odtegniti od dohodkov		5
		3	4	
Za napoved merodajna doba	Prejemki, ki se naj napovedó	Opravljeni stroški	Posebni izdatki	Opomba
Za davčno leto se napovedó poprečni dohodki zadnjih treh let.	Dohodki iz kupčijskih ali obrtnih opravil in poslov.	Stroški za vzdrževanje in popravo, kakor tudi obrabo obrtnih poslopij in naprav, za vzdrževanje in dopolnitev živega in mrtvega inventarja.	Ravno tako	Glej vzorec B.
	Dosežena cena za prodano blago ali prodane izdelke.	Najemnina za obrtne prostore, zavarovalnina za obrtne prostore, naprave in zaloge.	kakor pri vzorcu B.	
	Vrednost doma porabljenega blaga ali doma porabljenih izdelkov.	Kurjava in svečava za obrtne prostore.		
	Vrednost zalog na koncu preteklega leta.	Nabavni stroški za neobdelano blago in za blago, katero se sploh rabi v obrtu.		
		Plača za uradnike, delavce, pomagače, pomočnike, hlapce, sluge itd., vstevši hrano, nagrade, novoletna darila, katere plačaš za uslužbence; vrednost zaloge blaga začetkom davčnega leta.		
		Svota, katero dobiš, če odšteješ opravilne stroške od prejemkov, je čisti dohodek iz podjetij.	Pride na drugo stran napovedi.	
		Znesek zapišeš na prvo stran napovedi.		

Vzorec E.

D. Službeni dohodki.

Za napoved merodajna doba	Prejemki, ki se naj napovedó	Izdatki, kateri se smejo odtegniti od dohodkov		Opomba
		Opravljeni stroški	Posebni izdatki	
1	2	3	4	5
Za davčno leto se napovedó dohodki zadnjega leta	<p>Plače, osebne doklade, aktivitetne doklade, nagrade uradnikov in služabnikov; pri duhovnikih prispevki iz državnega zaklada, javnih zakladov ali od občin.</p> <p>Pokojnine in preskrbnine vsake vrste.</p> <p>Kolegnina, takse, mezda od kosa ali časa, po dogovoru.</p> <p>Dohodki iz ustanovljenih maš, štolnina in drugi darovi.</p> <p>Postranski dohodki (darila o božiču, novem letu), resni darovi pri vratarjih, hišnih oskrbnikih, pivnine pri natakarih.</p>	Resnični službeni izdatki.	<p>Plačarina z dokladami, najemninski krajcar, službene takse, prinosi za bolniške blagajne itd., premije za zavarovanje življenja, obresti od zasebnih dolgov.</p>	<p>Dijete, poprečnine, potni stroški državnih uradnikov so davka prosti.</p> <p>Ravno tako so davka proste izplačane dijete in potni stroški državnih in deželnih poslancev, udov davčnih komisij in zaslišanih prič.</p>
	<p>Svota, katero dobiš, če odšteješ opravilne stroške od prejemkov, je čisti dohodek.</p> <p>Znesek zapišeš na prvo stran napovedi.</p>	<p>To zapišeš na drugo stran napovedi.</p>		

Kakor na kup, tako s kupa.

(Povest. — Spisal I. P.)

I.

stajalo je jasno, mrzlo zimsko jutro.

Svetli solnčni žarki so se polagoma spuščali na višja slemenska brda, povzročali s svojo zlato svetlobo v mrzlih, drobnih snežinkah čudovit blesk, da so prisolnčne strani bile slične bisernemu prtju, a tako svetli in čisti solnčni žarki so bili povsem brez gorkote.

Jeden onih vzhodno ležečih hribov, na katere je zjutraj najprej posijalo solnce, so imenovali Slemenčeve Pušče, posestnik tega griča pa, čigar poslopja so se vzpenjala na vrhuncu iz tal, se je zval Puščak. Težko je uganiti, zakaj so tako lep kraj, najlepše in najboljše posestvo v celi okolici, nazvali s tako puščobnim imenom, in to toliko bolj, ker je bila lega Puščakovega posestva najprijetnejša, najudobnejša in tako prikupna, da bi ne bilo nikomur težko, privaditi se ondi. Kolikor pa ni že sama naravna lega nasprotovala imenu, potrudil se je še sam gospodar Miha Puščak, ki je bil na glasu petičnega moža, da si je omislil vse tako, kakor se spodobi trdnemu kmetskemu domu.

Prezidal in prizidal si je hišo, sezidal popolnoma nov prostoren hlev, postavil nov skedenj, podaljšal kozolec, napravil nove, pripravne svinjake in si zasadil prostoren vrt, ki je segal doli do gozda.

Ponosno je stari Miha stopal okrog svoje domačije ter vedno in vedno učil sina, kako in kaj je treba na svetu, da človek kaj premore in kaj velja pri ljudeh, ali pa je ošteval hlapce in dekletke ter jim pridigoval o starih, boljših časih, ko je bila vsa služinčad manj razvajena, ko je veliko delala, a

imela malo plače. In kadar je hotel kaj prav tehtno podpreti in potrditi, se je obrnil samosvestno okrog sebe ter se zadovoljno ozrl po lepih svojih poslopih, ali pa se potrkal po telovniku.

Res Miha Puščak je bil bogat, premožen kmet. In vse to obilno premoženje si je nabral sam, kar je vselej bahavo poudarjal. Ali način, po katerem si je Miha Puščak zbiral premoženje, ni bil lep, ni bil pošten, in premoženje, ki je bilo nabrano tem pôtem, ni moglo pomiriti vesti. Puščak je bil oderuh, in njegovoga premoženja se je držalo mnogo kletve, krvi in solz. In prorokovali so po okolici, da ne bo teknilo sinu, kar je nagrabil stari s svojimi pohlepniimi rokami. Obrti in kupčije ni imel prav za prav nikakšne. Nakupil si je nekaj več jarmov volov ter jih oddajal zadolženim kmetom za nekaj časa na upanje proti velikanskemu dobičku. In ako kateri dolžnik ni mogel pravočasno plačati in se iznebiti pi-javke, ga je odrl in opeharil brezsrčni Puščak tudi za poslednje novce. Jemal je neverjetno visoke obresti, vlagal tožbe, gonil rubežni in razprodaje, a zato si zaračunjal tako visoke stroške in si tako drago dal plačevati pota, da je dolžna svota kmalu poskočila in postala dvojna. Posojal je tudi denar, in le stara zemljiška knjiga je vedela, koliko so mu nesle na leto oderuške obresti. Včasih ga je pri tem doletela tudi kaka neprijetnost, a njega to ni ganilo. Kolikokrat ga je kdo prosil z dvignjenimi rokami, z solzami v očeh, naj ga ne goni z domačije, naj ne meče sirot na cesto, naj počaka še nekoliko časa, da se bo že tako ali tako prekrenilo; a on je bil brezčuten, trd, neizprosen, če je uvidel, da bo imel od tega kak dobiček. Zato pa ni bil priljubljen pri okoličanih, a vendar se mu je vse hlinilo in mu kazalo spoštovanje, kakor se to povsod godi mogotcem in bogatašem.

Miha Puščak je imel troje otrok. Starejša hči Marija, ki je dobila ime po materi, katera je pa umrla že v petnajstem letu svojega zakona, se je bila omožila nekam daleč na Dolenjsko ter odnesla s seboj tri tisočake za doto. Drugi je bil sin Anton, ki je bil sedaj nekako dvajset let star, najmlajša pa je bila hči Francka, šestnajstletna hroma sirota. Nekateri so videli že v tej boleznih prst božji za očetove grehe.

Tudi do otrok ni kazal Miha Puščak kake ljubezni ali sploh kakega mehkejšega čuvstva. Učil in svaril jih je pred zapravljanjem in jih priganjal k skoposti in pohlepnosti po denarju. Za druge stvari se ni brigal, ker tudi sam ni imel drugačnih mislij in potreb. Otroci pa so bili najmanj njemu

podobni. Ko so nekoliko odrastli ter se začeli zavedati, tem bolj so se odtujevali očetu. O mirnem družinskem življenju, o tihi sreči v ljubezni starišev do otrok in otrok do starišev na Puščah ni bilo ne duha, ne sluha. Od narave tako lep, krasen kraj je bil prav za prav nekak grob za žive mrličje. Ko so se naveličali godrnjanja očetovega, so to mirno, tiho prenašali, dalje pa se ni nihče brigal. Oče pa tudi ni imel prilike, posebno rohneta, ko mu ni nihče ugovarjal. Razmišljal je vedno, kako si bo premoženje povečal, razširil, pomnožil . . .

Tistega mrzlega zimskega jutra je stari Miha sedel že na vse zgodaj pri peči, raziskaval stare kanclijske papirje, različne odloke, tožbe, plačilna povelja, vknjižbe, rubežni in listal po stari zamazani knjigi, v kateri je imel vpisane svoje mnogobrojne dolžnike, ter je čakal, kdaj bo kdo prišel odkod in mu prinesel obresti ali morda celó kapital, ali pa ga bo prišel prosit vnovič na posodo.

Njegov obraz je bil ob taki priliki še bolj izrazit, in v vseh potezah njegovega zasušenega lica je bilo znati silno poželenje po denarju. Na majhnem, suhem nosu so mu čepela stara, s črno nitjo zvezana očala, kakor bi si siromak ne mogel kupiti boljših; male, sive oči pa so včasih skozi stekla, včasih prek njih zrle na velike, nerazločne, s trudom naslikane kljuke v njegovih bukvah, ki so pomenjale v kratkih potezah dolžnika, svoto, datum, obresti in še vse drugo, kar je važno za tako stvar. V neokretni desnici je nerodno sukal svinčnik, ga vrtel med prsti, potikal med ustnice in slinil ter se pripravljal, da bo kaj zapisal.

Hroma, sključena Francka je sedela v drugem kotu pri peči in pletla iz debele domače volne gorke nogavice, sin Anton pa je na majhnem hrastovem sekalniku tik vrat obdelaval toporišče za novo sekuro, ki si jo je bil kupil na zadnjem semnju v trgu. Vsi trije so molčali in se samo pečali s svojim poslom.

Od velike, zelene, dobro zakurjene peči se je širila po sobi dobrodejna toplota.

V veži so se začuli težki koraki in topotanje zmrzlih črevljev ob zidana tla, kakor bi kdo otresal sneg raz obutev.

Puščak je napel ušesa in popravil stara očala, Anton pa je prenehal z obsekavanjem toporišča ter radovedno zrl v vrata, češ, kdo bo tako zgodaj hodil v takem zimskem jutru tod okrog.

Vstopila je nekako štiridesetletna ženska, za njo pa komaj petleten deček, tresoč se mraza po vsem životu.

Komaj je voščila dobro jutro, že jo je spoznal stari Puščak, in to večinoma po glasu, kajti obraz je imela malo ne ves zakrit v star volnen robec, ki jo je varoval mraza.

Takoj je skremžil nevoljno obraz in je gledal rado-vedno, kaj mu bo povedala.

Došlica pa ni mogla kar naravnost povedati, po kaj je prišla. Začela je torej po ovinku:

»Mraz je danes, mraz!«

»I — kaj ne bo, saj smo v času!« se je odzval prijazno Anton; črez nekaj časa pa je nadaljeval: »Pa da v takem mrazu vodite fantiča s seboj, je pa res nespametno; saj je dobro, da vam ni ostal v zametih.«

»Komu pa ga naj pustim domá, ko nimam nikogar, da bi pazil nanj, ko sem sama za vse.«

Med tem je Francka poklicala k sebi malega dečka na klop, ki se je takoj jako pogumno povzpел nánjo ter pritisnil rdeči, drobni ročici h gorki peči.

Oče Puščak je ves čas nestrpno čakal, kaj bo došla ženska povedala. Ali mu je prinesla kaj na račun, ali ga je prišla samo prosit, da bi odložil prodajo in še nekoliko počakal. Dolgovala mu je precejšnjo svoto, za katero pa je sedaj tožil in grozil prodati posestvo. Umevno je, da ni bilo lahko ženski, pričeti pogovora, in zakaj da je tako popraševala o drugih stvareh.

Naposled pa jo je vprašal sam Puščak:

»Kaj pa bi prav za prav rada, Kropka?«

»E, saj veste, gorje je človeku, če mora hoditi po takih opravkih.«

Nekaj časa so potém vsi molčali in bili mirni, le mali dečko pri peči je postajal živahnejši, ko se je nekoliko ogrel.

»Pa si li kaj prinesla? Vsaj tako na račun, ali pa za stroške, kaj?«

»Ravno zdaj ne morem nič, pozneje bom že kaj; samo za božjo voljo vas prosim, potrpite še malo in ne gonite nas z domačije!«

Stari Puščak je nemirno mencial z rokami in nezadovoljno raztegoval obraz.

»Da, da, to ni nič; na ta način pridem ob vse premoženje. Jaz tudi rabim, in če sem posodil, se mora menda enkrat tudi vrniti. Ne bo nič!«

»Oh, saj ne boste izgubili, ampak samo, da bi nekoliko počakali, vsaj do velike noči; takrat bo mož kaj poslal iz Amerike, zdaj pa ne more, šest mesecev je bil bolan. Lepo vas prosim, vi ne veste, kako je hudo biti v stiskah?«

»Ne morem, pa ne morem; kar je, je!«

Puščak je odločno zmajal z ramami in se delal, kakor bi sam Bog vé kako krvavo potreboval denar.

Francka in Anton sta bila že navajena takih prizorov, vendar je njiju očetova trdosrčnost zbolela v srce, da sta molčala in gledala sramežljivo v tla.

»Dajte no — — storite nam to dobroto, in mi vam bomo do smrti hvaležni. Poplašali vam bomo — — vse — — vse, samo sedaj se nas usmiliti in ne gonite nas ven na mraz in sneg! Če ste človek, če imate srce v prsih — — samo dva meseca počakajte — — za božjo voljo!«

Miha Puščak se je držal resno, niti najmanj ga ni ganila živa prošnja uboge žene, kateri se je poznalo na glasu in na obrazu, da bi rada storila vse, samo da ohrani lastni dom. Majal je z ramami in z glavo ter se delal, kakor bi ne mogel ravnati drugače.

»In če se že mene nočete usmiliti, če se že nočete usmiliti mojega moža, ki se peha in trudi za vas po Ameriki, usmiliti se vsaj tega-le ubogega otroka, ki ga boste pahnili izpod strehe, iz gorke sobe tja ven — — na cesto!«

A Miha Puščak je ostal miren in se ni dal preprositi. Antonu je bilo mučno pri srcu; sram ga je bilo lastnega očeta, rad bi bil kaj posredoval, a čutil je le predobro, da ne pomaga vse vkup nič, in da je ves trud brezuspešen.

Hromi Francki pa se je iz sočutja prikazala solza v očesu.

»Ne pomaga vsa prošnja nič!« se je oglasil Puščak črez nekaj časa, ko mu je bilo že neprijetno; »jaz hočem denar, če pa tega ni, pa naj se izvrši prodaja!«

Trde besede so Kropko posilile v jok. Premišljala je, kaj bi še rekla, kako bi še prosila, a sproti je spoznavala, da je ves trud zamanj, vsak poskus odveč . . .

Tedaj pa se je osrčil Anton:

»Pa počakajte še par mesecev, oče, saj to ne bo tak razloček!«

Stari Puščak se je jezno obrnil proti sinu, a dejal ni besedice.

To pa je znova osrčilo Kropko:

»Pri Bogu in vseh svetnikih vas prosim, Puščak, storite to dobroto! Pomislite, če bi se vam tako godilo, ali pa vašim otrokom! Bog je pravičen. Jaz jim sicer ne želim tega, da bi se jim godilo slabo, toda spomnite se, da on kaznuje pogosto za grehe starišev njih otroke. In če bi Vsemogočni maščeval vašo trdost na vaših otrocih, vašo neizprosnost, vašo pohlepnost, vaše poželenje po tujem blagu? Pomislite, da nič ne traja večno! Kako morete misliti, da se še vam ne bo slabo godilo? In da bo rodovina srečna? Spomnite se na pregovor: Kakor na kup, tako s kupal!«

Prepričevalne besede obupane ženske so se čule po sobi, kakor obsodba z onega sveta, kakor uničevalna kletev, ki bo gotovo rodila posledice. Sključena Francka se je sklonila pri teh besedah na svoje pletenje, Anton pa se je obrnil proti oknu. Le stari Puščak je ostal hladen, zmajal je z rameni in se uglobil v svoje račune, kakor bi se ne hotel več brigati za Kropko.

To je tudi ta dobro čutila. Vzela je fantiča s klopi, se ogrnila tesneje v volneni robec in tiho odšla tja ven v lepo, a mrzlo zimsko jutro.

II.

Po tem dogodku je poteklo nekako deset let.

Deset let pa je že precejšnja doba v človeškem življenju, in marsikaj se lahko izpremeni med tem časom.

Tudi na Puščah se je bilo mnogo predrugačilo v zadnjih desetih letih. Stari Miha Puščak je bil umrl, poprej še pa je bil oženil sina Antona tam nekje daleč v struški dolini in mu preskrbel sicer precejšnjo doto, a slabo ženo.

S tem pa se je začela nesreča. Pokazali so se tudi še drugi nedostatki slabe vzgoje Antonove.

Anton je bil sicer v mladosti mirna, pohlevna duša, toda odkar se je bil pri vojaki precej razvadil in se vdal pijači, so se pojavile v njem hude napake. K temu se je še pridružila zavest, da je posestnik najlepšega imetja, pravcati kralj med kmeti, in ker so se mu radi te prednosti vsi lizali in prikupovali, je postal častiželjen in ošaben. Ako ga je kdo hvalil in občudoval, je dajal rad za vino ter ostajal v taki družini pozno v noč. Ko pa so vsi zvedeli za to njegovo slabost, ni manjkalo takih, ki so jo često izkoriščali.

Pri volitvah v občinski odbor so tudi njega izvolili. Neznansko se je čutil počaščenega, to pa tem bolj, ker se je nadejal, da bo izvoljen za župana.

Vse dni je kolovratil okrog in dajal za vino. Pozno proti jutru se je še le vračal pijan domú, kjer sta se potém z ženo prerekavala in zmerjala. Pa ne, da bi bila žena huda nanj, ker je zapravljaj, ne, tega ne; saj je bila tudi ona razvajena od mladih nog in si je privoščila vse mogoče reči; ampak zató, ker jo je jezilo, da je njo puščal domá in se sam zabaval.

Doli pri Pečniku, v zadnji gostilni pod Slemení, je najčešče popival mladi Puščak.

Pečnik je bil majhen, debel možiček, prekanjena glava, ki je vsled tega užival velik ugled med okoličani. Tudi on je bil izvoljen za občinskega odbornika ter je bil celó kandidat za župansko mesto.

Nekega popoldne sta sedela pri majhni, okrogli mizi v prostorni Pečnikovi hiši slemenski sedanji župan Lenček, novoizvoljeni odbornik Puščak in postopač Komar, ki pa je ob enem s svojim postavljanjem opravljaj tudi posle občinskega tajnika.

Župan Lenček, visok, trden mož, v pošteni kmetski obleki, je govoril resno in mirno ter pripovedoval drugim o opravkih, ki jih je imel v trgu z okrajnim glavarjem.

Puščak je bil že napol vinjen, in čudno lepo se mu je zdelo tako pripovedovanje. Komar pa, ki je take stvari kaj naglo razumel, je poskušal iz Lenčka izvleči še več ter je kolikor mogoče veliko dodajal iz svojega, da so se polpijanemu Puščaku pričele vzbujati želje po županskem stolcu.

Klical je vina. Pečnik pa ga je donašal in pospeševal pogovor, ki je bil vzrok pijači.

Potém se je zasukal pomenek tudi na bližnjo volitev župana.

Lenček je odločno zatrjeval, da ne mara več biti župan, da je že sit teh potov in sitnostij, ter je prigovarjal Pečniku, naj prevzame županstvo.

Komar pa je preračunil, da bo ta večer največ mokrote, če kar Puščaka imenujejo za kandidata; zato je to tudi primerno izrazil.

Puščak se je sramežljivo obrnil v stran in se izgovarjal, da je še premlad, da je veliko drugih sposobnejših, in kar mu je še prišlo na um.

Videlo pa se mu je na vsem, kako mu ugaja ta misel, in Pečnik je tudi drezal Komarja, naj še govori o tem.

Med tem pa so pili in pili.

Zunaj se je že mračilo, a nihče izmed vseh še ni silil, da bi se odpravili, ampak vsi so se obnašali, kakor da bodo ostali pozno v noč tukaj. Pečnik je prinesel svetilko, zagrnil pri oknih stare, rdeče zavese, in storila se je noč, ne da bi bili glasni gostje to opazili. Zdaj je prisedel tudi Pečnik sam in si natočil poln kozarec:

»Veš kaj,« je začel s svojim visokim glasom, »ti bi bil pa res najboljši za župana, Puščak! Denar imaš, ti se lahko postaviš. Možak si tudi, da smo lahko ponosni na te. Vsa okolica te spoštuje, vsak te ima rad razen tistih, ki so ti nevoščljivi, da imaš kaj pod palcem.«

»Res je! Meni bi bil ti najbolj po volji; jaz oddam záte svoj glas!« je dejal že nekoliko vinjen župan Lenček, ki se ga je rad zastonj napil.

Komar pa je kričal na ves glas:

»Tako je, živio!! Bravo!! Bog živi take može, čast vam!! Živio!! — Jaz bom letal okrog, nagovarjal bom ljudi zanj, dokazoval jim bom vse lepe lastnosti, ho, ho. Bog živi novega župana Puščaka!«

»Bog ga živi!«

»Bog!«

In trčili so s kozarci, da se je vino polivalo po mizi.

Anton je bil že močno vinjen, a vendar je oči povešal od sramežljivosti. Branil se je, in jezik se mu je opletal; po vsem pa je bilo videti, da se brani le navidezno, in kako mu v resnici ugaja ta misel.

Vino pa je šlo čim dalje bolj v lase. Vsi so postajali glasni ter hoteli prekričati drug drugega.

»Za župana jaz nikakor nisem, premlad sem še; drugi naj bodo, ki so že bolj vajeni, starejšim gre ta čast; vi bodite še, Lenček, ki že vse znate, ali pa vi, Pečnik, ki ste izkušen mož!«

Komar pa je naglo segel vmes:

»Kaj boš tisto onegavil, Puščak; ti si za to, pa je! — Kaj pa je treba znati? Kar je sitnega, tisto vse jaz napravim. Ali ni res, oče Lenčkov?«

Županu Lenčku so se sklopile motne oči namesto odgovora.

Puščak se je čutil srečnega spričo teh pogovorov in čim dalje si je bolj mislil, da bo on župan.

Pečniku pa, katerega se ni tako hitro prijelo vino, in ki ga je le bolj tako zaradi drugih navidez pil, se je zdela ta misel, da bi naj bil Puščak bodoči župan, čim dalje

pametnejša; obetal si je od tega precej dobička in sklenil je, da bo napel vse svoje moči, da se to izpolni.

Kazalci na stari, zaprašeni uri v gostilniški sobi so se pomikali urno naprej in kazali čim dalje več.

Možaki so še vedno pili.

Pričeli so tudi peti. S početka bolj tiho, a vedno glasneje, naposled pa so že kričali na vsa grla, kakor to vedno delajo pijanci.

Celó Pečnik je pomagal, da je obdržal veselost v družbi in mudil nekaj časa delj svoje petične goste.

Ko je ura začela kazati blizu tri čez polnoč, se je sklonila težka glava sicer pijače vajenega Komarja na mizo, in to je bilo znamenje, da je sedaj vsega dovolj.

Počasi so se začeli odpravljati domú, in Puščak sam je poravnal račun; župan Lenček se je sicer delal, kakor da mu to ni prav, in da bi on sam tudi rad nekaj plačal, v resnici pa mu je bilo to še zeló po volji; od Komarja pa itak ni bilo pričakovati nobenega beliča.

Oprezno so stopali po temi, in noge so bile vsem trem čudno težke. Komarja ni sililo v noben določen kraj, zato se je kar takoj obrnil v Pečnikov hlev na steljo. Lenček in Puščak pa sta korakala do razpotja skupaj proti domu. Govorila nista nič med seboj, ampak se le oprezno ogibala velikih kamenov in neprijetnih kotanj po slabi poti.

Puščak se je čutil nenavadno zadovoljnega. Misel na bodoče županstvo mu je ugajala tako, da je bil ves iz sebe. In ker ga je obilo zaužito vino močno razgrevalo in mu dražilo kri in domišljijo, se je čutil tako srečnega, da je bil kar zavriskal, ko sta se ločila na razpotju z Lenčkom.

Ko je prišel domú, je le s težavo odprl vrata in se potihoma splazil v spalnico. Vendar je pri vsej previdnosti tako ropotal in se zaletel v zibelko, v kateri je trdno spal njegov jednoletni Tonček, da se je žena vzbudila in ga obsula s kopo psovk. On je nekaj časa poslušal, a v slabo voljo ga ni mogla pripraviti.

»Ti — — Polona — — slišiš — — jaz bom za župana — — ti boš pa za županjo!«

Žena je prenehala; te besede so jo potolažile. Vendar pa ni mogla kar takoj postati prijazna, zato je precej časa molčala.

On pa je godrnjal proti spečemu otroku:

»Hoj, hoj, Tonček, tvoj ata bo župan, ti paglavček mali ti, nagajivi, slišiš, ata bo župan, župan!«

»Kaj, kako . . . kdo pa ti je to dejal?«

»Ho, ho — — Polona — — bom, bom!«

Pa kakor je bila Polona radovedna in bi bila rada kaj več zvedela na to stran, ji Anton pri najboljši volji ni mogel nič gotovega razložiti in je samo zatrjeval, da bo in bo.

Ko pa se je bil s težavo spravil v posteljo, je kmalu zaspal.

Polona je še dolgo razmišljala o tem; mislila si je tudi, da jo je nalagal, zató da bi jo potolažil in se ognil prepiru.

III.

Drugi dan je spal Puščak nenavadno dolgo.

Ko pa je vstal, mu je bila glava težka, telo pa izmučeno, kakor da ga je kdo pretepel prejšnji dan. Pregledaval je okrog poslopja, pri družini, in premišljal dogodke prejšnjega dne. Domišljal se je vsake posamezne stvari natanko in to je potém vezal v celoto. Žal mu ni bilo, da je prejšnjo noč toliko zapravil in tako dolgo izostal, saj je bil tega navajen in se je to velikokrat že zgodilo. Včasih se je pripetilo tudi tako, da ga je drugi dan Polona tako dolgo zmerjala in zbadala ter ga tako razjarila, da je odšel nazaj v gostilno, kjer je popival dalje. Čudno pa je bilo danes, da mu ni črhnila niti besedice, kazala pa se tako, kakor bi komaj pričakovala, kdaj ji bo kaj več povedal o bodočem županstvu.

On pa ni mogel o tem natančneje govoriti, ker sam ni veliko vedel, dasiravno mu je ta misel še danes prav tako ugajala, kakor sinoči. Premišljal je, kako bi to zadevo pospešil, kako bi si do tega pripomogel, a nič pravega mu ni prišlo na um. Je pač križ, prizadevati se za tako stvar, pri kateri se mora človek kazati, kakor bi se je branil, kakor bi mu nič ne bilo do tega.

Prav tako pozno pa se je vzbudil tudi Komar na stelji v soparnem Pečnikovem hlevu. Najprvo se je zvedavo oziral okrog, vsa okolica se mu je zdela precej znana, vendar se ni mogel takoj spomniti, kje je prav za prav. Predno pa je uganil, kje da je prebil noč, se mu je oglasila v grlu tolika suša, da ni mogel skoro dihati. Zvedavo je pretipaval prazne žepe, kje bi iztaknil kak groš za prvo silo, a po žalostnem obrazu, ki se mu je kremžil v neljubeznive poteze, je bilo spoznati, da je bil uspeh njegovega iskanja naravnost nepovoljen.

Toda Komar je bil takih zadreg navajen, kakor berač mraza. Postavil se je na noge, se parkrat leno pretegnil,

očedil se stelje in drugih neprijetnih smetij, ki bi lahko glasno govorile, kje je prebil to noč. Med tem pa so mu šinili v glavo vsi sinočnji dogodki, in v motni glavi mu je postalo vse jasno. Preudaril je na kratko vso stvar in se prepričal, da prav sedaj vzhaja zvezda njegove sreče. Kar poskočiti je hotel samega veselja, ko je premislil, kako se bo njemu godilo, če se izvrše njegovi načrti. In izvršiti se morajo, zato se hoče potruditi, in trud njegov bo obilo poplačan.

Pri teh mislih je kar poskočil vèn iz hleva, pa šel noter v sobo k Pečniku.

Pečnik je bil že vstal. Stopical je po prazni sobi, računal, koliko je prav za prav iztočil sinoči vina, ter ugibal, da bi res ne bilo napačno, če bi izvolili Puščaka za župana.

Komar pa ga je v tem utrdil do dobra.

»To bo življenje tu pri vas, Pečnik, če bo županil Puščak; ta ni stisnjen, kakor je bil stari; rad daje za vino. In gledali bomo, da bo pri vas popival. Vsak krajcar bo ostal tu. Jaz bom pri njem tudi precej zaslužil, saj zna sam komaj svoj podpis načekati. In če bom ulovil kak goldinarček, ga bom prinesel vam, oče Pečnikov, na tisti stari dolg, saj veste — —. Toda kaj vam bom to razkladal, saj sami le predobro znate, če bo Puščak župan, da bodo počasi cele Pušče vaše, ha, ha, oče Pečnikov!«

Oba sta se zadovoljno smejala.

Pretresovala sta nadalje, kako bo treba to napraviti, ter sta se končno v vsem strinjala. Dognala sta drug drugega vredna poštenjaka, da bodo vse tiste lastnosti, kakor so častihlepnost, bahavost, dobrodušnost, zapravljivost in druge, katerih je bil mladi Puščak poln, njegov grob, nesreča njegove rodbine, tema dvema pa rudokop, kjer bosta kopala zlato...

In ko sta si razdelila vlogi, in predno je Komar odšel na agitacijo po Slemenih okrog novoizvoljenih občinskih odbornikov, je bil Pečnik tako dobre volje, da je natočil Komarju kozarec vina kar tako brez vsake prošnje.

Komarju je bila znana vsa okolica, poznal je pa tudi vse dobre in slabe strani vsakega izmed novih občinskih odbornikov. Skrbelo ga je samo še to, če se bo res stari župan Lenček odpovedal tej časti, ali pa je to samo zaradi lepšega in pa zaradi pijače zatrjeval sinoči pri Pečniku.

Slemenska občina je velika in ima osemnajst odbornikov. Za izvolitev župana pa je treba dvetretjinske večine. Preudarjal je Komar, kako bi dobil dvanajst glasov, in prišel je do zaključka, če se bo Lenček odpovedal in se celó

potegnil za Puščaka, da je potém tega izvolitev zagotovljena. Troje starejših mož je bilo v odboru, o katerih je bil Komar prepričan, da se bodo protivili taki misli, da bi se županstvo občine izročilo tako malo resnemu in do cela nesposobnemu možu, kakoršen je bil mladi Puščak. Lojze Dolščakov pa bi bil rad sam postal župan; o tem je bil tudi prepričan, da ga ne pridobi. Te štiri je torej kar prekrižal Komar že med potjo in sklenil, da jih ne obišče. Največ preglavice in skrbi pa mu je delal Lenček, zatorej se je napotil najprvo do njega.

Dobil ga je domá, a bil je po včerajšnji pijači grozno slabe volje. Ob takih prilikah pa ni rad Komar nagovarjal Lenčka za kaka važnejša podjetja. In prav danes bi se bilo lahko zgodilo, če bi ga bil kar naravnost vprašal o tem, da ne bo nič, in Lenček je navadno držal svojo besedo, ker je hotel kot dolgoleten župan veljati za moža. Čakal je torej Komar prav nezadovoljno in premišljal, ali bi začel ali ne. Obraz pa je delal tako nezadovoljen, kakor bi bil obsojen na smrt.

Naposled pa je župan sam omenil včerajšnjega dogodka in se dotaknil tudi zadeve o Puščaku.

Komar se je potrudil vzdržati ta pogovor delj časa. Ko pa je bil uverjen, da Lenček res ne mara biti več župan, ga je pričel nagovarjati, naj deluje za Puščaka. In ko sta se vedno zaupljiveje pogovarjala o tej stvari, je Komar celó obljubil, da hoče izposlovati zanj neko dobroto pri Puščaku za to prizadevanje.

Sijajno zadovoljen je šel Komar od Lenčka ter ga odhajajoč povabil, naj pride še popoldan k Pečniku na kratek pomenek.

Po kosilu se je oglasil Komar na Puščah. Poklical je Puščaka v sobo in se delal jako važnega. Tudi Polona je prišla, da bi poslušala, ker jo je zanimalo; saj je dobro vedela, za kaj gre.

Puščak se je delal sramežljivega, odklanjal navidezno z vso silo to čast, a v resnici se mu je čudno laskalo, ko ga je tako premeteno nagovarjal Komar, naj prevzame županstvo že zaradi koristi občinske, kakor je dejal.

Komar je bil zgovoren možic, in ker si je bil vrh tega še v svesti, da ne govori zastonj, da je njegovo govorjenje Puščaku prijetno, in da ugaja tudi njegovi ženi, zato se je potrudil še bolj, da je obema dovolj nabožal ušesa.

A Puščak se je še vedno branil.

Komar pa ga je dalje nagovarjal, da naj pride pozneje doli k Pečniku, ter mu je naštel vse tiste, ki bodo tudi tam, in mu obrazložil, da je to potrebno, da se osebno razgovoré o volitvi.

Puščak je že toliko prijenjal, da je tako za silo obljubil priti k Pečniku.

»No, bom pa morda stopil doli do Pečnika pozneje!«

Komar je bil izvenredno zgovoren in se delal, kakor da bi dvomil in ne verjel Puščaku, da bo res prišel.

»Saj bo prišel, kaj pač, da bo!« se je oglasila Polona in se zadovoljno zasmejala.

Po Komarjevem odhodu sta čutila Polona in Anton toliko zadovoljnost, kakor že dolgo ne. Zlasti Anton je komaj čakal trenutka, da bo vsaj pol popoldneva minilo in bo lahko krenil k Pečniku.

Polona je bila danes po dolgem času zopet prijazna s Francko, katero je sicer vedno zaničevala in prezirala ter jo zmerjala s priimki in ji oponašala njeno bolezen, kar je siroto grozno bolelo. Sploh je preživela Francka mnogo nesrečnih dnij, odkar je bila prišla Polona k hiši. Danes pa je bila sicer vedno odurna in hudobna Polona z njo dobra, prijazna in zgovorna, kakor bi je nikdar ne črtela. Živahno ji je takoj vse zaupala, da bo morda Anton župan, da se mu to prav za prav spodobi, saj je posestnik najboljšega posestva v celi soveski; kako bo potem pri hiši, kaj in kako se bo vse moralo izpremeniti!

Francka je vse mirno poslušala in niti čudila se ni, ko se je Polona tako veselila te časti. Radostiti se pa tudi ni mogla Polonine prijaznosti, ker je le predobro vedela, da je vse samo za danes, hipna izprememba, ki se pa lahko v najkrajšem času izpremeni v poprejšnje zaničevanje, ali pa še celó v hujše črtenje.

Anton je hodil po vrtu in kar kri mu je silila v glavo, ko je natančneje premišljal o vseh častljivih opravkih bodočega župana. Zaplesal mu je pred očmi sladkoprijazni okrajni glavar, ki je bil kakor iz medú, in potem še vsi gospodje, s katerimi bo imel čast, občevati osebno pri službenih opravilih. In vsi ti ga bodo nazivali »gospod župan!« Včasih mu bodo celó stiskali roko, drugi se mu bodo odkrivali, nekateri se ga bodo bali ali česa prosili, on pa se bo sukal med njimi kakor kak kralj.

To vse mu je prihajalo pred dušo v prav živih slikah, in neznansko si je želel, da se vse tudi res zgodi. In prešel

je dalje na Komarja, ki se mu je zdel ta hip jeden najboljših, najplemenitejših ljudij na svetu, obljubil mu je ta čas večno hvaležnost in trdno sklenil, da mu obilo poplača vso naklonjenost in obilni trud za njegovo osebo.

Predno je bil pravi čas, oditi k Pečniku, se je že napotil tja, kjer je našel poleg župana Lenčka in Komarja še par novih občinskih odbornikov, nekaj mož, ki so bili na glasu, da ga radi pijó za tuji denar.

Vse zbrano omizje ga je zelo spoštljivo pozdravilo in ga iskreno sprejelo v svojo sredo.

Nekaj časa se je vil pogovor krog letine in vremena, potem o živinski kupčiji. Pomenek sta vodila Komar in Pečnik, ki sta imela za take prilike največ prirojenega darú.

Naposled so prešli tudi na volitev župana, vsled česar so se baje tukaj zbrali.

Zbrali pa so se bili prav za prav le radi pijače. In ta namen so izvrševali prav pridno.

Pečnik je točil in le točil, na sod pa delal z belo kredo debele, dolge črte. In črte so se množile, čim več je kazala ura.

IV.

Zadnje, kakor tudi vse naslednje dni je bilo gori na Puščah kaj čudno življenje. Anton je zahajal vsak dan k Pečniku, kjer je ostajal pozno v noč, in odkoder se je navadno vračal pijan. Polona je ostajala po ves dan pri otroku ter dobro jedla in pila. Za botrinjo je bil kupil Anton sodec vina, od tedaj pa je popila že četrtega, a otrok je bil komaj jedno leto star. Za družino je kuhala in gospodinjala velika dekla, ki je ravnala po svoji volji, in to ne ravno na posebno korist gospodarjevo. Družina se je potikala krog oglov, postavala in lenarila, čakala jedi in se zabavala po svoji volji, gospodarju pa — kakor pravijo — rezala gumbе. Tudi nekdanji hišni red, ki je toliko let imel veljavo pri Puščaku, je bil do cela izginil. O večerih niso več skupno molili rožnega venca, vsak je šel po svoji volji na svoj kraj.

Najbolj je to razdiranje, to brezskrbno, lahkomiselno zapravljanje očetovega doma bolelo hromo Francko. A ona ni smela reči ničesar, niti svariti ni smela. Vedno je sedela na svojem navadnem prostoru pri peči in kaj šivala ali pa pletla. In ako je tudi k vsemu molčala, vendar ni odšla jezi Polonini, kadar se ta ni imela nad kom drugim znesti. Sirota je molila, molčala, hiralala, bledela . . .

Od dne do dne je hujšala.

Služinčad sama se je norčevala iz takih razmer pri hiši, in vsak posameznik je izkušal to zmešnjavo, to razpadanje po svoje izkoristiti záse.

Pušče so pričele lesti rakovo pot.

Najprej so to opazili po okolici, in različno je bilo mnenje, ki so ga izražali ob tej priliki.

»Stari je grabil, hranil, stiskal, ta pa razsipava; jeden gori, drugi doli!«

»Dva gospodarja drug za drugim nista nikdar dobra!«

»To so nasledki oderuštva! Božja kazen. Stari je bil preveč lakomen, zato bo pa zdaj tako: Kakor na kup, tako s kupa!«

Ljudje so mnogo govorili o tem. Nekaterim se je smilil mladi, lahkomiselni mož, drugi so videli v tem kazen za trdosrčno ravnanje starega Puščaka, in zdelo se jim je vse to naravno, kakor da bi drugače biti ne moglo. Nekateri so mu zopet prav iz srca privoščili vse zlo, ki se bo izcimilo iz tega nepremišljenega ravnanja, in to so bili tisti, ki Antona radi premoženja iz nevoščljivosti niso mogli trpeti.

A nikogar ni bilo, ki bi bil mladega, neizkušenega, lahkomiselnega moža poučil, mu pokazal vse zle nasledke in ga posvaril ter odvrnil od pota v pogubo, v prepad! Nikogar ni bilo!

In zgodilo se je, da so izvolili Antona Puščaka za župana. Nekaj, a prav malo jih je bilo, ki so se protivili temu in obsojali to bedasto početje, da se je izvršila očitvidna šala, ko se je poverilo županstvo velike, slemenske občine malo resnemu Antonu Puščaku. Drugim pa ni bilo do tega, ampak so se le smejali in zbijali slabe dovtipe.

Za pristaše Puščakove, one občinske odbornike, ki so ga dvignili do te časti, pa je bil ta dan pravi praznik. Doli pri Pečniku se je peklo, cvrlo, jedlo in pilo ves dan. Tudi Polona je šla takrat tja doli in nepopisno srečno se je čutila, ko so se ji hinavsko hlinili ter jo nenavadno častili. Zlasti Komar je bil ves v ognju. Čutil je, da bo sedaj na Puščah kakor domá, da bo ondi imel več en opravek, kjer bo s svojim občinskim tajništvom tako sijajno živel, kakor še nikdar v svojem življenju . . .

Poslej pa se je še bolj izpreminjalo življenje na Puščah. Anton ni hotel delati nič več. Niti nadzirati ni hotel svojih delavcev; najrajši je kolovratil okrog lepo oblečen in se kazal župana. Pa tudi na domu si je vse drugače uravnal, ker

je imel večkrat kake obiske. Imel je domá vedno dvojno vino, da je vsakemu lahko postregel s pijačo. Peš tudi ni hotel poslej več hoditi v trg, češ, da se to ne spodobi županu tako velike občine. Kupil si je par konj, lep voz, čedno, napol gosposko vprego, kar ga je stalo mnogo stotakov.

In vse tiste očetove dolgove, ki so včasi donašali tako visoke obresti, je polagoma izterjal in porabil.

Tudi ženino doto je tako počasi zapravil, saj veste, kako ima denar polzek rep.

Antona je začela po malem preganjati tudi nesreča. Po letu mu je treščilo v kozolec, ki je pogorel do tal. Nov je veljal precej denarja.

V drugem letu se mu je rodila hroma hčerka. To ga je silno potrlo. Ljudje pa so trdili, da se je Polona pregrešila nad ubogo siroto Francko.

Take in druge stvari so ga počasi opominjale, da ni na pravem potu.

Toda Anton se ni zavedel, ni se streznil, dasi so se mu včasi že porajale skrbi: kaj bo iz tega?

A kakor bi ležalo nad njim prokletstvo očetovega odedu, ni si mogel pomagati in se je bližal prepadu.

Vedno popivanje, konji, nove naprave, slabo gospodarstvo, vse to stane denarja, obilo denarja.

In če ni novih dohodkov, novega zaslužka, se morajo izprazniti naposled še tako polne skrinje.

Puščak je prišel poslej seveda večkrat v zadrego za denar, a to ga ni motilo, saj je imel poln gozd najlepših smrek, nebroj hrastov v logu in poln hlev živine.

To je pričel počasi prodajati.

Padale so smreke, padali so stari, debeli hrasti, na katere je bil pokojni oče tako ponosen, Anton pa je popival in zapravljajal.

In oglasila se mu je vest, ta sodnica našega početja, ostra, neukrotna preganjalka vsega slabega. Anton se ji je sicer upiral, se je ogibal, jo tlačil in tlačil, a vse zaman . . .

Kadar je bil najbolj vesel v družbi, takrat se je najhujše oglašala vest in ga pekla. On pa jo je ugašal z vinom . . .

V tretjem letu županovanja mu je umrla sestra Francka. Siroto je bilo potrlo njegovo nezmerno življenje popolnoma.

Tudi Polona se je izpreminjala. Prvi blesk časti, ki jo je uživala, je kmalu otemnel. Naveličala se je bila že vsega, in z Antonom sta se pogosto sporekla.

Prepiri so se vedno množili, in naposled je prišlo do pretepa.

Anton je do cela podivjal.

Po okolici so se bili vsi že tega privadili, samo čakali so še, kdaj bo počilo.

V.

Nadloge in skrbi, slaba, pekoča vest zadnjih dnij, vse to je vtisnilo mlademu, čvrstemu Puščaku vidna znamenja v obraz in ga precej potrla. Nekdaj rdeča, polna lica so upadla, oči so se udrle, pogled pa mu je postal neprijazen, nekako oduren. Tudi polni, vzravnani život mu je ovenel in zlezel v grbo.

Doba njegovega županovanja je potekala, bližalo pa se je h koncu tudi njegovo premoženje. Z obupom je pričakoval izvršetka svoje krivde, a ne morda skesan, potrpt, ne, v pijanosti, v obupnem igranju je čakal svojega konca.

A dolgo ni bilo treba čakati.

V trgu je bil letni semenj, in Anton je gnal tja zadnji par volov, da bi poravnal vsaj obresti pri Pečniku, ki ga je zadnje dni vedno bolj nadlegoval s svojo terjatvijo.

Komar je bil šel z njim, kajti to navado je imel vedno, da ga je spremljal po vseh potih. Kupčija je bila slaba, Antonu pa je bila sila prodati, da je dobil kaj denarja.

In dal jih je onemu, ki mu je največ ponujal zánje.

Potém pa sta šla s Komarjem pit.

Puščak, ki je bil po mnogoletnem pijančevanju postal jako slaboten in vrtoglav, se ga je kmalu nabral. V takem stanju pa je bil zmožen, storiti vse.

Premeteni Komar je že davno izprevidel, da je s Puščakom pri kraju; zato je porabil zlasti zadnji čas vsako priliko, da se je okoristil za poznejše čase. Tudi ta dan je ves čas preudarjal, kako bi spravil Antona do kake igre, da bi ga lahko obral. A nič pripravnega ni bilo danes. Za kartanje ni bilo prave prilike, in tudi ni bilo družbe za to. Slednjič se je domislil Komar, da danes kegljajo, in brž je počel razmišljati, kako bi na kak lep način spravil Puščaka na kegljišče.

Pregovoril ga je, da gresta še malo po semnju pogledat, potém pa še v kako drugo gostilno, češ, kdo bo vedno sedel na istem prostoru, kakor bi bil prilepljen.

In polpijani Anton se je rad vdal. Nekaj časa sta se vrtela po silnem blatu med gnečo ljudij sredi kramarskih šatorov, a danes ni užival Anton toliko časti in spoštovanja,

kakor prejšnje čase. Prej se mu je vse odkrivalo, vse ga je pozdravljalo in se mu klanjalo. Danes pa ga je le tu pa tam ogovoril kak znanec prav na kratko, če se mu že ni mogel ogniti. Skrivaj pa so ga s prstom kazali onim, ki ga še niso poznali, in si šepetali med seboj: »To je tisti župan!«

Anton je živo čutil to izpremembo in je bil prav zadovoljen, ko ga je Komar odvedel na drugi konec semnja, ven iz gneče v obcestno gostilno, kjer so imeli kegljišče. Ker pa je hotel Komar Antona naravnost tja spraviti, je šel kar naprej skoz vežo na dvorišče, kamor mu je Anton brez ugovora sledil.

Na kegljišču je bilo vse polno ljudij. Krogla je ropotala po koritu in srednji debeli deski, čule so se kletvice, šale, smeh, včasih kak prepir in krohot paglavcev, ki so zijali in se po svoje preganjali čez planke.

Tukaj so Antona zelo prijazno pozdravili, tako da ga je to spravilo precej v dobro voljo. Napravili so mu tudi prostor pri mizi, kjer je takoj sedel, in kamor se je prislinil tudi Komar. Poklical je vina in dajal po vrsti piti vsem znancem.

Znanci njegovi pa, ki so ga obkolili na kegljišču, so bili vsi ali zadolženi, zapravljivi kmetje, ali pa fantje, kateri so že od mladih nog kazali, da ne bo iz njih nikdar nič.

Dolgo časa je Anton samo pil in gledal. Vabili so ga sicer prav medeno, naj tudi on poskusi, in naj zaluča par krogel; a s početka se je tega odločno branil, potem pa je obljubil, da bo kasneje začel.

Med tem so kegljali drugi, nekateri dobro, drugi slabo . . . dobivali . . . izgubljali . . .

Anton pa je pil, gledal, kako se premetava denar po tleh, in čim dalje bolj ga je mikalo.

Komar ga ni hotel nič siliti. Saj je le predobro vedel, da bo sam rad začel.

Ko pa ga je imel že toliko v glavi, da se je že malo opotekal, si je slekel suknjo, jo obesil na klin, zagrabil v koritu kroglo, vrgel petak na tla in povabil na stavo.

Pet rok se je stegnilo in spustilo pet srebrnih goldinarjev k petaku.

Komar je pazil, da ni zaostal.

Zalučal je kroglo na desko, ki je pa takoj zaropotala po plankah in se točila ob kraju proti stožcem.

Stavo so naglo pobrali in jo razdelili ter si skrivši namežiknili.

»Ne gre . . . vruga, kako je to, saj včasi sem znal!«

Anton se je gugal sredi kegljišča na šipkih nogah in iskal drugi petak po žepu.

»Bo že, bo že!« so ga tolažili in zastavili brž tudi ta petak.

In Anton je zalučal drugič ter zadel.

Pobral je zdaj hitro jeden petak, drugega pa porinil z nogo na stran. In zopet so stavili, in zopet je zadel.

Tako je šlo večkrat zaporedoma. Oni so se začudeno spogledovali, kaj bo to. Takoj pa so si znali pomagati. Jeden izmed njih je stopil vzadi doli do fanta, ki je postavljaj stožce, ter ga podkupil, da je nametal pred ploščo nekaj kamenčkov.

To je takoj pomagalo. Anton je izgubil svoj dobiček, nató pa pričel metati zopet svoje petake iz žepa . . . in potém desetake.

Obilo zaužito vino, vedna izguba . . . Anton je postajal silno vznemirjen in je pričel preklinjati.

A to mu ni nič pomagalo. Denar, ki ga je bil dobil za vole, je izginjal kakor kafra.

Naposled se je začelo Antonu že čudno dozdevati, kako je to, da vsaka krogla odskoči ravno takrat, kadar bi morala zadeti, ali pa kadar že pride med stožce.

Navzlic temu pa je hotel prisiliti, da dobi denar nazaj. Obraz mu je postajal zaripel, rdeč, žile so mu bile napete, pogled divji. Od jeze je kar hropel, in nekateri radovedneži so jo popihali, ker niso hoteli čakati konca.

Puščak je še vedno izgubljal.

Ko pa je imel le še par petakov od vsega izkupila za vole v žepu, se je le potrudil tja doli do fanta, da bi pregledal, ali je vse v redu, ker od daleč ni mogel ničesar opaziti. A poredni fantè ga že ni čakal; v hipu je bil črez pregrajo, potém pa bežal po vrtu naprej, kar so ga nesle noge.

Ko je Anton izprevidel, kako so ga goljufali, je postal grozen. Izgubil je zadnjo iskrico zdrave pameti, poslednjo trohico zavesti. Planil je kvišku, kakor obstreljen jelen, in se obrnil nazaj v dir.

Tu so se vsi umaknili. Jediní Komar je ostal in nekaj radovednežev, ki pa niso bili nič stavili z njim. Komar se je delal nevednega, izpraševal ga je, kaj je prav za prav, ter ga izkušal tolažiti.

Puščak pa je bil, kakor blazen.

»Ti, ti vrag si me goljufal!« A glas mu ni hotel iz grla, ječal je, kakor bi ga kdo davil, z desnico pa je pograbil težko kroglo in jo zalučal nesrečnemu Komarju v glavo. Zadel ga je tako nesrečno, da je Komar kar telebnil na tla kakor snop, ne da bi bil kaj zakričal.

Pol ure pozneje je sedel Anton Puščak, župan, nekdanj posestnik najboljšega posestva na Slemenih, v ječi zaradi uboja.

* * *

Kaj naj še povem?

Komar je umrl na mestu. Pušče so bile prodane, Polona in otroka sta živela pri stariših, Anton pa je po dveh letih umrl v ječi . . .

Na Puščah je zopet srečno življenje. Ondi prebivajo sedaj drugi ljudje, ki se pa varujejo oprezno Antonove nesreče. In prijazno, dobrotno solnce, ki pošilja vsako jutro najprvo svoje zlate žarke gori na Pušče, jih žari in osvetljuje, da niso več tako puste, kakor so bile za nesrečnega županovanja Antona Puščaka.

Izginili so tudi zadnji sledovi oderuštva po okolici, odkar so ustanovili v trgu rodoljubni možje posojilnico, ki prav uspešno deluje.

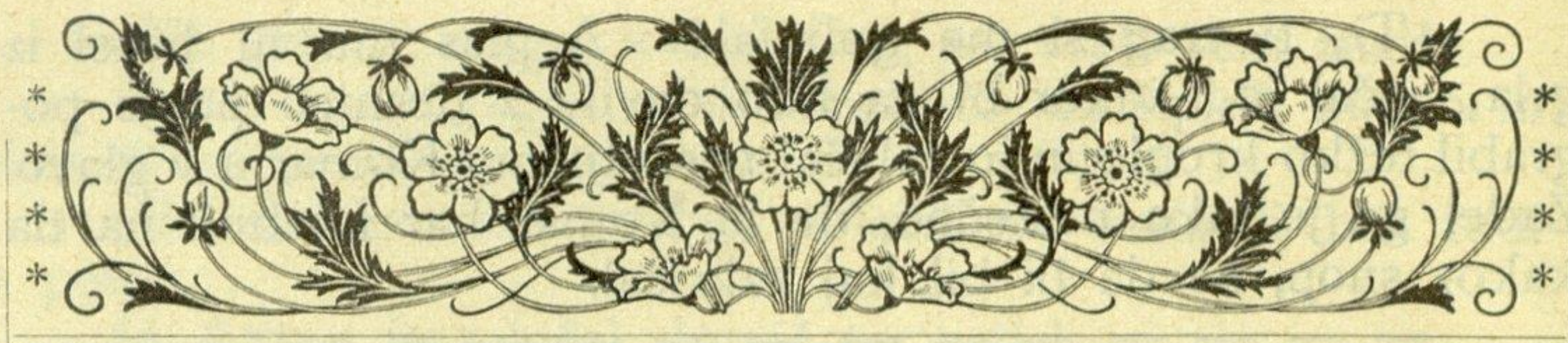
Ob zibelki, ob jami.

Ko ležal si v mehki zibel
In jokal, kdo vedi, zakaj,
Zapela ti pesem je mati,
Zazibala v spanja te slaj.
Glas materin te je uspaval,
Narahlo božáje uho,
Sam angelj je z neba priplaval,
Poljubil ti rosno oko.
Zadremal si miren in srečen . . .

Ko ležal boš v hladni gomili
Utrujen, kdo vedi, kedaj,
Pogrebci ti bodo zapeli,
Zvonovi zapeli ti vsaj.
Ta glas te ne bo več uspaval,
Ker gluho bo tvoje uho,
A z neba bo angelj priplaval
In dušo ponesel v nebo.
Tam pokoj objame te več . . .

Anton Medved.

Dva nesrečna človeka.

(Spisal Fr. Rant.)

Žaloigre se dogajajo v naši solzni dolini. Svetla palača, ponosna kmetska hiša in borna kočja jih gledajo. Tok časa jih preplavlja in zagrinja v morje večnosti, in mi jih pozabljamo, ne da bi se učili iz njih.

1. Klemenov France.

Neke sobote popoldne so nakladali »balo« pri Klemenu; starejša Klemenova hči Katra se je omožila v Žabnico. Tri težke vozove so naložili. Na prvem sta bili dve omari iz črešnjevca lesa, štirje stoli, kad, čeber, dva škafa, polna kuhinjskega orodja, plošč, množica burkelj, malih in velikih, omelo, lopar, osem peharov in velik bujno pisan jerbas. Na drugem je bila posteljna oprava in dva posteljnaka, na tretjem pa skrinja, velika pobarvana skrinja, polna žita, na skrinji vreča soli; vzadi pa je bila privezana lepa cikasta krava. Trije žabniški fantje so prišli z ženinom po balo. Konji so imeli suhe šopke na komatih, na vsaki ročici je bila pribita smrečica z malo zastavo. Fantje vozniki so pa imeli šope za klobuki, da so se jim obešali na stran.

Gledalcev ni manjkalo. Otročad je vršela okrog vozov in konj, smejala se, radovedno ogledovala naloženo blago in vlekla na ušesa primerne in neprimerne šale. Stari zasebnikarji, gostači in domači berači so sloneli ob zidu in plotih ali držali konje in čakali, kdaj jih doleti kak kozarček vina, kajti pijače ob takih priložnostih ne manjka. Izza oglov so bližnje in daljne sosede prodajale zijala, hvalile in grajale balo ter jo primerjale z nekdanjo svojo.

»Mislím, da bo dosti,« se oglasi priletén mož Klemen in reče proti ženinu: »Dobro si potresel Klemenovo hišo, v ponedeljek jo boš pa še bolj; dvanajst sto dote ni mala reč.«

»Zahvalim, oče, lepo balo in doto ste dali Katri; pa saj nevesta ne pride na prazno; pri Maticlju ne bo stradala.«

»Že dobro, že dobro, Bog daj srečo! Srečno vozite!«
 dé Klemen. »Hi, hi!« Konji se natezajo, a ne speljejo. Kako naj speljejo, ko jih vozniki držé za uzde in ne pusté naprej.

»Oče Klemen, ne gre in ne gre!« kličejo vozniki.

»Pa odložite, ne branim,« pravi Klemen.

»Slaba kola imamo, oče. Speljati bi se morda dalo, če še mi potisnemo, a po poti se nam zna kaj streti. ‚Petega kolesa‘ ni, oče Klemen,« hité praviti vozniki.

»Peto kolo, peto kolo,« kliče vse poprek in se smeje. Po stari kmetski navadi se pričkajo, seveda le na videz, za peto kolo.

V tem stopi na vežni prag čvrst mladenič s hlebom v roki, s hlebom velikim ko ribniška reta. Hleb položi na skrinjo. Bil je Klemenov sin France.

»Tu imate peto kolo; ali bo šlo zdaj?«

Poskusijo. Konji potegnajo, in šlo je. Vozniki zaukajo, da odmeva daleč tam po Brezju in Jekeljnu. France gleda za njimi. Ko zavijó na cesto, jim zauka v slovo.

Ne le v Bitnu, pod vsem šentjoškim zvonom je bil Klemenov France najzalši mladenič. Visokorasel, krepek, a vendar ne trščat, malce podolgastega obraza, temnorjavih las, modrih očij in precej močnih brk — to je bil Klemenov France. Pred tednom je doslužil vojake. Vojaška čepica na glavi se mu je krasno prilegala. Ni se še udomačil v kmetsko življenje, ni še pozabil, da so mu pri vojaki rekali »gospod korporal«. Vsak korak, vsak gibljaj je kazal njegovo žilavost in njegovo moč, in na to svojo moč je bil ponosen Klemenov France. Imel je pa slabost, da je rad ponočeval. Seveda, ko mladenič odraste očetovi šibi, méni, da je sramotno, če gre v soboto zvečer spat in ne na ponočevanje. Tako je mislil nekdam tudi Klemenov France. Oče ga je sicer opominjal, a odločnosti ni kazal nikoli. Ko so pa Franceta potrdili v vojake, ga niti opominjal ni več. Dosluživši vojake, tudi ni opustil ponočevanja. Kaj se vse dogaja na ponočevanju ali, kakor sami pravijo, na fantovanju, si vsak lahko misli; dobrega gotovo nič. Mladeniči se privajajo pijančevanju, ugonablajo svoje zdravje, zapravljajo svoje poštenje in drugim kratijo počitek. Z mogočno pipo v ustih ti modruje in možuje osemnajstleten fantič, kakor da je prvi občinski svetovalec. In pri tem modrovanju si pridejo

navzkriž, zavihté polena in nože — in žalostnim starišem nosijo ranjene in mrtve sinove na dom.

Tudi Klemenov France se je pri ponočevanju rad pobahal s svojo močjo in s svojim korporalstvom ter zbadal slabejše tovariše.

V nedeljo zjutraj pa so ga pripeljali domú. Nezaveden in krvav je ležal na razvezanem otepu slame na vozu.

Kako se je to zgodilo? No, takó-le:

Pri odhodu je bil ženin povabil Franceta v Žabnico k Farončku, kjer se to noč poslovi od fantov tovarišev. Klemenov France in Tomažev Jurij se odpravita zvečer v Žabnico. Ženin je fantom plačal vina, da je teklo raz mizo. Prijateljsko sedé okoli mize, prepevajoč in uganjajoč svoje burke.

»Vino rado baha,« pravijo modri možje. Ko je začelo iti fantom v lase, je hotel vsakateri več vedeti, vsakdo je bil izkušenejši in — močnejši. No, beseda da besedo, tu malo zabavljivo, ondi rezko. Pa gotovo bi se bili pomirili, da ni bilo med Žabničani treh znanih pretepačev; saj so Žabničani v obče dobri in pošteni ljudje. Gózdarjev Jurij, Anškov Tomaž in Križnarjev hlapec so bili trojica, katere se je ogibala vsa vas. Zaprti so bili že večkrat zaradi tepežev.

»Bitenca bosta pa tekla nocoj,« pravi Križnarjev hlapec, ki je bil najbolj vinjen, »primojdunaj, da bosta!«

»Bosta, bosta,« pritrjujeta mu Gozdarjev Jurij in Anškov Tomaž.

»Jaz pa pravim, da ne bosta, posebno pred takimi sra-kami ne, kakor ste vi trije,« ga zavrne Klemenov France.

»Fantje, pamet, pamet, pijmo ga, veseli in prijatelji bodimo!« jih pogovarja ženin.

»Kdo je sraka, kdo?« kriči Križnarjev hlapec in sili v Franceta. Treznejši fantje ga potisnejo na klop in pogovarjajo. Ženin prisede k njemu, ga miri, mu natoči kozarec in pravi: »Štefan,« tako mu je bilo ime, »trčiva na tvoje zdravje! Veseli bodimo in ne kregajmo se, saj ti Klemenov ni hotel ničesar in brat moje neveste je.«

»Ne trkam s teboj. Jurij, Tomaž, pojdimo! Sam pij svojo kislico, mi pa gremo k Bučkarju.« Pri Bučkarju je bila razvpita žganjarija.

»Saj res, tja pojdimo!« pritrjujeta mu onadva. Odšli so.

Črez polnoč sta ostala Klemenov France in Tomažev Jurij pri Farončku. Ko odhajata, jih hoče ženin s tovariši spremiti; bal se je namreč, da bi jih oni trije ne napadli, a nista pustila.

»Teh treh se ne bojiva, sama pojdeva. Lahko noč, fantje!« pravi France. Zaukata in pevaje stopata proti Bitnu. Še na misel jima ne pride, da bi jima upal kdo storiti kaj žalega.

Izza Bučkarjevega ogla pa planejo tri črne postave nenadoma na njiju. Bliskoma udari jeden Franceta s težko jeglico po glavi, da se zgrudi na tla. Tudi Jurij jih dobi nekaj s poleni. Ko vidi svojega močnejšega tovariša kakor mrtvega na tleh, zbeži in teče, kolikor ga noge nesó, nazaj k Farončku. Še nekaj žabniških fantov dobi ondi. Tem pové, kaj se je zgodilo. Ženin je bil že odšel.

Prestrašeni hité na lice mesta, kjer dobé Franceta v mlaki krvi nezavestnega. Skličejo Bučkarja. Dasi nerad, dovoli vendar, da nesó ranjenca v njegovo hišo. Ondi ga močijo po glavi, kličejo po imenu, a France se ne gane.

Takega pripeljejo v nedeljo jutro domú. Prestrašen pošlje oče po duhovnika in zdravnika. Duhovnik mu podeli sveto poslednje olje, potem ga preiskuje zdravnik, resno odkimava z glavo in pravi: »Črepina prebita, možgani pretreseni, smrtna nevarnost.«

Še le proti večeru se zave bolnik, a le toliko, da začne blesti v vročici. Sam bled, kakor sin njegov, bdi stari Klemen pri jedinem sinu vso noč. In to noč se je postaral za nekaj let.

Žalostno in tiho je bilo ženitovanje, nevesta je pa bleda in žalostna sedela za mizo. Popoldne so peljali orožniki Gozdarjevega Jurija, Anškovega Tomaža in Križnarjevega hlapca zvezane v ječo; oni so bili napadalci.

Polagoma se je Francetu celila rana. Okreval je toliko, da je mogel sedeti na postelji. Govoril ni veliko, a kar je govoril, je bilo — neumno. Z grozo je spoznal stari Klemen, da se sinu meša, da ni več pri zdravi pameti. Upal je še, da se mu sčasoma vendarle zopet posveti v glavi, hodil je okrog zdravnikov, prosil pomoči, a nikdo ni mogel pomagati. France je pač vstal, hodil, a pamet se mu ni vrnila. Strašna nesreča zanj, tolika, če ne še večja za vso Klemenovo hišo! Kaj je pomagalo, če so bili oni trije pretepači obsojeni v posebno ostro kazen?

France za delo ni bil več. Če je pasel krave, jih je jahal in komandiral, kakor da sedi na vojaškem konju. Poleg drvarnice je posekal najlepšo hruško, ko bi imel cepiti drva. Mimoidoče je zmerjal, kamenje lučal za njimi in otroke podil, da so se sosedje jeli pritoževati. Zaprli so ga torej v

čumnato in ga niso več izpuščali. Oče mu je nosil hrano, on sam je stregel svojemu nesrečnemu sinu. Gotove čase je bil France miren kakor ovca, včasih pa je rjul, klel in razbijal, da so ga morali zvezati. V takem stanju je nekdanj tolkel in dušil svojega očeta, da so mu ga poklicani sosedje komaj še iztrgali živega.

Župan svetuje Klemenu, naj ga dá v norišnico, a oče se ne more ločiti od sina. Zagovarja ga, da ni nevaren, da je že mirnejši, in da hoče še nekoliko počakati, predno ga dá od hiše.

V tem pride zima. Skrb in žalost položita starega Klemena v posteljo. Francetu streže njegova mlajša sestra Mina. Boji se ga sicer, a sestrina ljubezen premaga strah, saj brat je brat. In čudo, bolj je ubogal svojo šibko sestro kakor očeta.

Žalost se je naselila v Klemenovo hišo. Oče je v zadnjih vzdihljajih, sin pa, ki bi imel prevzeti gospodarstvo, norec, zaklenjen v čumnati. Mina gospodinji in gospodari sama.

Na svečnico so pokopali starega Klemena. Mina je ostala sama z nesrečnim bratom. Gospodarstvo je šlo rakovo pot. Kako ne bi? Hlapca delata po svoje, kolikor se jima ljubi, dekla pa vasuje pri sosedah. Rada bi jih spodila mlada gospodinja, a kaj, ko se dobri posli bojé hiše in norca. Rada bi poslala brata v norišnico, a še na smrtni postelji je obljubila očetu, da ga obdrži domá. Kako je reva molila in prosila Boga, naj se je usmili in ji pomaga nositi toliko gorjá.

In Bog se je je usmilil. Žalostno je končal Klemenov France. Nekega popoldne ga je zopet prijelo. Rjul je v svoji sobici, razbijal in divjal, da je bilo groza. To je trajalo pozno v noč. K njemu si niso prav upali, no, in nadejali so se, da pojenja kakor drugekrati.

Zjutraj pa je bilo mirno, popolnoma mirno v njegovi sobici. Ko mu Mina prinese zajutrak, s strahom opazi, da Franceta ni, in da je mreža pri oknu odtrgana. Ušel je.

Sled po snegu je kazal, da je divjal v gozd, daleč tja v Zakladnik. Tam ga najdejo sosedje zmrzlega. Bos in golorok je divjal v mrzlo zimsko noč in tam sklenil.

Slučaj je nanesel, da sem prišel ravno tedaj domú in videl nesrečnega Franceta, ko so ga pripeljali iz gozda.

Nikdar ga ne pozabim! Trd, zmrzel, divje zmršenih las in odprtih očij je ležal na saneh. In te oči, te očil Noge so bile odrgnjene od trdega snega tako, da so bile do kolen

le jedna jedina strašna rana. Ni čuda, udiralo se mu je, ko je gazil za dobro uro hodá po zmrzlem snegu.

Mina je jokala, jokala. »Kaj je z mojim bratom, kaj je z njim,« je vzdihovala v jednomer. »Ne jokaj, Mina; Bog je milostljiv,« jo je tolažil star sosed, a tudi on je imel rosno oko.

Kaj ne, slovenski mladenič, večje nesreče, žalostnejše smrti si skoro misliti ne moreš, nego je bila ta? Res!

Spomni se Franceta, kadar te vabijo nerodni tovariši na ponočevanje, na pretep; spomni se ga in — ostal bodeš domá.

2. Jakopičev Boštjan.

Pa niste poznali Jakopičevega Boštjana? Gotovo ste ga poznali, saj ga je poznal ves okraj.

Priletel, majhen, medel možic, nekako blaznega, a čudo živega pogleda. Upadel njegov obraz je bil pravo rženo strnišče. Brado si je namreč postrigel, kadar mu je dobra roka vsilila škarje, bril je pa ni. Skoz prevrtan klobuk so rado vedno pogledovali zmršeni, tu in tam pobeljeni lasje v lepi božji svet. Za trakom mu je vihralo dolgo petelinje peró, in pod peresom je bila zataknjena in z iglico pripeta podobica sv. Jurija na konju. Srajce je gledal mal robček izza vratú, tako da si dvomil, je li to srajca ali ne. Suknja pa gotovo ni bila njemu umerjena, saj je bila po gosposko prikrojena in vzadi na dolgo preklana. Kakšne barve je bila nekdam, tega ti pa ne morem določiti. In hlače, oh, te hlače! Široke, da širjih ni nosil svoje čase noben mestni gizdalin, a še širje so se ti zdele, ko so plale ob tankih Boštjanovih nožicah. Pa da bi bile vsaj jednoiste barve! Zaplata poleg zaplate, ta siva, ona črna, ta bela platnena, ona bujno rdeče pisana, gotovo od kakega starega ženskega krila. Sevéda hudomušni ljudje so mu dajali nalašč tako blago, da je bolj vpilo. Zašival je pa Boštjan hlače sam, pa kako! No, zanj je bilo vse dobro. Spodaj ob gležnjih so pa hlačice cvetele, kakor trobentice ob zgodnji pomladi. Po letu je Boštjan hojeval bos, po zimi pa v neznanskih škornjih, ki so mu jih dali »Golobov stric«. Gori za vasjo, tam gori za Stražiščem pod Šmarjetino goro, je živel v lični hišici stari gospod Golob, bivši kanclist, v pokoju; on je dal Boštjanu večkrat kaj obleke, ker se mu je smilil revež. Slučajno pa je imel gospod Golob veliko nogo, Boštjan pa precej majhno. Kako je hodil in štorkljal v teh velikih škornjih, si lahko misliš; pa saj si ga poznal in videl. Takega sem jaz videl prvič.

Še nekaj ne smem pozabiti. Na prsih mu je visela okrog vratú privezana stara švicarska stenska ura. Šla seveda ni drugokrati, kakor tedaj, ko sta šla oba z Boštjanom. In koder je hodil, je govoril sam s seboj: tika-tika-tika-tika. Obhodil je pa veliko, a jednega kraja se ni držal dolgo. Prosil ni, čemu neki, saj so mu ljudje sami dajali. Kako to, se čudiš. No, vstopil se je zunaj pred vežnimi vrati, stal ondi ko pribit, dromljal v jednomer svoj tika-tika-tika-tika ter pritrkaval z levo nogo. Ogledoval in preobračal je uro ter se ji ljubko nasmehaval. Tako ti je stal večkrat po ves poldan pred kako hišo. Kaj so hoteli? Dali so mu kaj, pa je šel naprej.

Le nekdam se mu je trda godila. Na svojem potovanju je prišel zgodaj zjutraj gori v Čepulje h Kosmu, lačen seveda. Pred Kosmovo hišo se ustavi; da so bila vrata zaprta, kaj to njemu mar? Stoji in stoji in dromlja svoj tika-tika. Pri sv. Joštu odzvoni poldne, Boštjan še stoji. Odbije dve, tri. Še nič! Kako se ti je tedaj pod telovnikom godilo, Boštjan, če si ga imel, tega ne boš pozabil. Odzvoni »Zdravo Marijo«, še vedno nič. Še le v mraku pridejo Kosmovi s polja domú. Boštjan dobi opoldanjega ričeta, da si potolaži sitni želodec, in takoj nató zaspi na klopi. Truden je bil; seveda ves dan stati na mestu in povrh še lačen! Zjutraj na vse zgodaj vstane, stopi pred hišo, pazno ogleduje tla pred hišo in godrnja: »Tu ni bilo, tu tudi ne; kje pa je vendar bilo? Saj bi morala vendar biti luknja v tla.«

Pa je bil navihan Boštjan, boš dejal. O ne, ni bil navihan, a pameti, zdrave pameti ni imel. Od tedaj še postaja pred hišami, a pri Kosmu ga ni bilo nikdar več.

Otroci so imeli pravo veselje z njim. Tudi Boštjan jih je imel rad; saj je bil sam tudi otrok, dasi velik in star. Brž jih je bila cela tropa okrog njega.

»Boštjan, frči, frči!« Menite li, da jih ni takoj ubogal teh razposajenčkov? Postavi uro na tla, jame mahati in opletati z rokami, privzdigovati noge, da so opletale hlačice po njih, in odskakovati od tal in vriščati: vžvžvžvž! No, mislil je morda, da res frči.

«Boštjan, mašino, mašino!» Pograbi uro s tal, jo obesi okrog vratú, se čudno namrda, zacvili, da gre skoz ušesa vsakemu, le tem našim paglavčkom ne, začne hropeti buh-buh, buh-buh, bhhbh — — in teči, teči, kolikor ga nesó noge. Otroci vriščé za njim, on pa hrope buh-buh — dokler ne omaga. In kolikrat je vse to ponavljal! Vendar

jednoistim otrokom in na jednoistem kraju nikoli ne. Otroci se mu zlepa niso mogli zameriti.

Znanec moj, dokaj mlajši od mene, mi je pravil, da je bil Boštjan nekdam vendarle hud na otroke, prav zeló hud. No, znanec moj je vedel to, saj je bil tedaj med njimi. Boštjan je bil zaspal za Hrovatovim skednjem. Štefucov Tonček, Mihčev Francek in Bednikov Janezek, ti malopridneži, kaj storé Boštjanu? V žepe in v uro mu natlačijo fig, no, pa ne pravih, ampak — konjskih. Potém ga cukajo za rokave in vpijejo: »Boštjan, jej fige! Boštjan, jej fige!«

Ko Boštjan izpregleda in vidi, kaj so mu storili, tedaj pa je bil hud, prav zeló hud. Bednikov Janezek, ki je pa sedaj že Janez, mi je pravil vse to. Plane kvišku, pograbi uro, jo zadega za otroki in kriči in vpije, da joj! Ura se razleti, sem in tja se takajo kolesca. Boštjan pa se togoti in — joka za uro. Imenovani znanec mi je pravil, da so se sramovali oni trije paglavci in kesali, ter da se jim je Boštjan smilil. Verujem, saj vendar niso tako hudobni ti naši malčki, ampak le razposajeni so.

Izza onih let je preteklo dokaj časa, od tedaj namreč, ko sem poznal Jakopičevega Boštjana, in popolnoma sem pozabil nanj. Lansko leto pa mi piše sestra, da ga je pod Drulovko povozil vlak. »Vlaka sta se trčila,« boste dejali, saj je bil Boštjan tudi »mašina«. Tudi naši ljudje so rekali tako, a ne vsi; nekateri so ga pomilovali. Še bolj sem ga pomiloval jaz, pomiloval sem njega in njegovo borno življenje.

Pa čemu sem pravil vse to? Norec je bil pač! Dà, dà, norec, a zakaj je bil norec?

Pomiloval sem nesrečnega Boštjana zato, ker sem pozvedel o njegovi mladosti in poznal vzrok njegove nesreče.

Rodil se je na Dobračevem pri Žireh. Oče mu je bil precej trden kmet, ki je imel četvero otrok. Boštjan je bil najstarejši. Bil je zal in umen dečko in iz žirovske šole je nosil najboljša izpričevala. Le nekako samosvoj je bil in delal ni rad. Na paši so mu uhajale krave v škodo, ker jih ni dovolj pazil. Ob potoku, ki namaka Jakopičev pašnik, je postavljaj mlinčke, kakor jih ni znal nihče njegovih vrstnikov; celó stope jim je napravil. Voziček, ki ga je naredil svoji sestrici, je bil prav čisto tak, kakor očetov poljski voz. Delo na polju mu pa ni dišalo; zato so ga stariši večkrat trdo prijemali, posebno oče; bil je zadnji med Jakopičevimi otroki, vse ga je suvalo in pehalo. Očeta in mater je skrbelo, kaj bo z njim. Posestvo je bilo že nekako odločeno mlajšemu bratu.

Pri Jakopiču so imeli staro stensko uro. Ko se je ista tu in tam hotela malo oddahniti, snel jo je gospodar s stene, dejal jo narazen, obrisal in namazal kolesa, sestavil jo zopet, in šla je. Najvernejši njegov gledalec in učenec je bil vselej Boštjan. Kar trenil ni z očmi od teh kolesec, ki jih je oče po vrsti nastavil po mizi. Glej, in ravno ta kolesca so mu bila v nesrečo.

Dopolnil je že trinajsto leto. Nekega popoldne je bil Boštjan sam domá. Mati mu je stresla na mizo pehar fižola, da ga prebere. Prebiral ga je pač, a ne dolgo. Na steni je tako vabljivo tikala stara ura, da je pozabil na fižol. Tako uro mora imeti! Sname jo s stene, dene narazen, ogleduje in primerja kolesca. Ko meni, da pozna njene skrivnosti, sestavi jo, in zopet je šla.

Odslej pa Boštjan ni imel nujnejšega opravila, kakor delati uro. Iz trdega bukovega lesa izrezuje kolesce za kolescem. Črez tri tedne je bila ura gotova. Nekaj pa je bilo njegovi leseni uri, iti ni hotela. Kje je napaka? Pogledal bo še enkrat ono, ki tako veselo tika v hiši. Sreča mu je kmalu mila, zopet je sam domá. Stenska ura leži narazen na mizi pred njim, kolesce pri kolescu, bitje in itje, in Boštjan gleda in gleda; dà, tako je zamaknjen v njene skrivnosti, da ne opazi očeta, ki je bil ravnokar stopil v hišo.

Ne rečem, da je bil Jakopič čuden mož; no bil je pač tak, kakor jih je premnogo med nami. Za otroke se ni menil kaj prida; a kadar je bil hud, kadar ga je kaj grizlo, tedaj jih je pretepaval za vsako malenkost brez pomisleka, brez meje, dasi tudi jim je včasih vse izpregledal. Danes pa je imel Jakopič slab dan. Birič mu je zjutraj izročil poziv od sodnije. Tožil je sosed, ker mu je Jakopičeva živina popasla jaro rž. Pastir je bil tedaj seveda Boštjan. Že samo to bi bilo Boštjanu nakopalo klobasasta pleča, a sedaj pa leži še razdrta ura na mizi. To Jakopiča do cela razjari. Plane po fantu, ga bije, tolče in lasa in ne gleda, ali padajo udarci na hrbet ali na glavo. Še le tedaj se zavé, da je preveč, ko se Boštjan vsled težkega udarca na glavo opoteče v kot in ondi zleze na kup. No, kmetska roka je težka in koščena. »Oče, ura, ura!« je viknil in obležal kakor mrtev.

Od tedaj se je Boštjanu zmračilo. Ni bil več prejšnji povzetni in prebrisani dečko. Delal ni in tudi silil ga oče ni več k delu. Suvati in pehati ga tudi ni pustil več. Živel je pri hiši tako, kakor živé stari užitkarji. Očeta je vselej

nekaj speklo, kadar se je ozrl na sina. Spoznal je, kaj je bil storil.

Leta so tekla, in tekom petnajstih let se je mnogo izpremenilo. Pri Jakopiču je gospodar mlajši Boštjanov brat. Oče je bil Boštjanu pač izgovoril kot in kosec kruha do smrti, a Boštjan ni ostal domá. Hodil je od vasi do vasi, kamor ga je privedla pot. Najbolj ga je razveselil oni, ki mu je podaril kako staro uro, katero je bil poiskal zanj iz stare šare pod streho. Kako je živel, sem bil povedal že poprej.

Kaj praviš na vse to, dragi čitatelj? Ali bi ne bilo moglo postati Boštjanovo življenje vse drugačno? Kaj bi bil ti storil na Jakopičevem mestu? Jaz bi ga bil dal učiti urarstva. Mislím, da Jakopičev odgovor, ki ga je dajal svojemu Sodniku, ni bil lahek, in z drugim se ni mogel zagovarjati kakor s svojo nevednostjo.

Kdor zna, pa zna!

(Povest. — Spisal Ivo Trošt.)

I.

Belčevka se je za trenutek ustavila pred Mihičevo prodajalnico v Zaborju. Pazljivo, kakor da ne verjame lastnim očem, je prečitala napis, da se tam prodaja raznovrstno blago, žganje in pivo po najnižji ceni. Ohrabrivši se za velevažno delo, je slednjič še zagodrnjala samozadovoljno: »Pokazati hočem Petrinki, mhm, ali res ni nikjer nič dolžna; mhm, še danes bode!«

Držala je za kljuko, in še predno je ponovila v spominu skrbno sestavljeni načrt maščevanja in lakomnosti, kako hoče pokazati Petrinki, je že zapel zvonček nad vrati: cin-cin, cin! Skoro ustrašila se ga je. Zakaj neki? Trgovec je ne pozna; saj ni bila še nikdar v njegovi prodajalnici. Kdo jo sploh pozna? Ali ni vsega snovala domá že več nočij in več potov v Trst in iz Trsta?

Montari tudi nekaj zna! Ali so njegovi nauki za nič? Zdaj je gotovo bogat mož, ki je nagrmadil premoženje tako, kakor je svetoval tudi Belčevki.

»Tinca, naprej!« je na tihem velela sama sebi.

Za prodajalno mizo sloni mirno mož srednje dobe in srednje dolge brade z nekoliko daljšo pipo dolgocevko v ustih. Nos se mu je v ostrih črtah ločil od redko porastlih obrvij, prijaznih očij in odločno zaokroženih ustnic.

»Kaj bomo?«

Zopet je Belčevka v zadregi. Pogledala je v ceker ter izvlekla steklenico starega poliča, boječe zahtevajoč za pet vinarjev olja. Ker je Mihič ni poznal, se tudi ni na glas začudil toliki steklenici in tako malemu naročilu.

»Kaj še drugega, prosim!«

»Pa za pet vinarjev jesiha — na vrh.«

»Nič drugega?«

»I — nič! — — — Seveda bi še marsikaj, pa—a—.«

In z zadnjo besedo je tako srčno vzdihnila, da je s tem povedala že dobršno polovico vsega, kar bi še rada.

»Manjka denarja, denarja, kaj, mamica?«

»O, manjka, manjka. Kaj pomaga vse drugo, če ni tega. Mi imamo v Dolenji vasi veliko posestvo, več glav v hlevu, pašnike in gozdove, a kje naj vzamem — uboga reva, mož mi je na orožnih vajah, pomlad pa za kmeta najslabši čas! O Dio!«

Glas je Belčevki donel prepričevalno milo in proseče.

Mihič je dvignil dolgocevko skoro v vodoravno lego in prek nje opazil, da ima ženska črne lase, črne oči, nekoliko finejšo kožo, finejšo ruto in starosti blizu toliko, kakor on sam.

»Povsod, povsod je sedaj trda za krajcar.«

»I, seveda, pa si vsaj pomagajo kakorkoli. Ali naj jaz ugriznem kamen? Naj li otrokom odtrgam kos hišnega ogla, če mi nikdo ne upa?«

»Kako? Nikdo ne upa? Če ste Petrinka, kakor pravite, če imate res v Dolenji vasi posestvo, vam upa vsak.«

»Saj bi vprašala, veste, gospod, pa me je sram,« mu je zašepetala v gosto medlo brado. »Tako le skrivaj moram, da ne zvedó ljudje. Kako naj si pomagam drugače!«

»Meni je žal. Dolenja vas je od tukaj pičle tri in pol ure, jaz vas zadosti ne poznam, ne morem upati.«

»O, lepo vas prosim, gospod!«

Videč, da sta sama, sklene roke proti trgovčevi pipi, na kateri se je šalil tirolski lovec z mlado planšarico, in ponavlja: »Kakor se le Bog prosi, gospod Mihič! Saj se lahko prepričate, da je vse res, kar pravim. Še nikdar nisem lagala.«

Poslednja trditev se je zdela Mihiču nekoliko pretirana, zato je Belčevko vnovič premotril s pipo v ustih od nog do glave. Vendar si je mislil: Moja trgovina utegne pridobiti to-le njeno trdno hišo in še katero iz Dolenje vasi, kamor hodijo od nas po bližnjici od sodišča ali od glavarstva.

»Koliko bi pa radi?«

»Ne dosti, gospod. Saj bom vse plačala, ko se vrne mož od vojakov in prodam zgodnji grah.«

«No, dobro! Nekaj vam že upam. Le povejte, kaj in koliko!«

»Lepa hvala! Bog povrni!«

Toda onega, samozadovoljnega nasmehljaja ob njenih ustih ni videl Mihič, sicer bi bil svojo najnovejšo odjemalko sedaj le pogledal še pazljiveje.

Njej je pa šumel po glavi laški slepar Montari. Ugibala je, kaj bi on počel v tem položaju, ko se ji odpira svet...

Začela se je ozirati po predalih kave, riža, cveb, moke, fižola in pšeničnega zdroba ter vzela vsakega nekaj. Ko je dvignila oko na osrednje police, ji je zopet obviselo na raznovrstnih cikorjih, svečah, slaščicah, na dobrem pecivu in prekajeni slanini. No, sram jo je bilo, zahtevati več. Ozrla se je samo še v strop in pod stropom na najvišjo polico ter izbrala nekaj krtač in metlo.

Račun ni bil preskromen.

»Kako se pa pišete?«

»I, Franca Markič,« pove mirno Belčevka ime svoje sosede Petrinke.

Privoščila si je še »šilce« brinjevca za bodljaje, pa je odšla s težkim cekrom in vendar lahkimi petami; zakaj v svesti si je bila, da se je vrlo maščevala Petrinki in odprla sebi za nekaj časa vir živil — brez denarja.

Belčevki ni bila Dolenja vas nič preveč oddaljena od Zaborja, da ne bi prišla naslednji teden zopet k Mihiču celó dvakrat in pozneje še večkrat.

Mesec april je otepal z repom, razsival sodro in sneg, dež in solnčne žarke, po hribih in dolinah so pa navzlic muhastemu aprilu žgoleli krilati pevci, narava se je ogrinjala v slavnostno odejo. Vse to ni bilo Belčevi Tinci nič, še manj ko nič. Mož jo mora hvaliti, da je kmalu obdelala vse zemljišče, potrosila pa bore malo navzlic vsestranskemu pomanjkanju v hiši.

Neko popoldne je zopet dvigala pete k Mihiču po živež.

A ta dan ni bilo za prodajalno mizo moža z mirnim, vse preiskujočim pogledom in gosto, medlo brado; bila je njegova soproga, sloka ženica, tudi z bolj medlimi, rumenimi lasmi, a modrih, z velikimi vejicami osenčenih očij, v vsem drugem večinoma nasprotje svojega moža.

»Kaj bomo, mamica?« — »O, dober dan!« — »No, Bog daj!« Na toliko pozdravov hkrati bi se zdrznil seveda še kdo drug, ne le Belčevka.

»Prosim, kaj ni vašega gospoda danes tukaj?«

»Ne, pa če želite, pošljem ponj; kako treba reči, da bo vedel, kdo ste?«

»I — — Franca Markič! — Kmalu bi se ne bila spomnila. Pa iz Dolenje vasi — prosim, če ste tako dobri.«

Velela ji je sestri, pomolila peto kruha in »šilce« tistega, ki ga hoče. Vse to pa v isti sapi, ko je napisala in oddala skrbno zavit listek za soproga nekemu dečku na cesto, da je tekel z njim k Mihiču na drug konec vasi.

»Zdaj, zdaj bo tu!«

Belčevka se je ozrla, če res že prihaja; tačas ji je pa Mihička napolnila »šilce« s tistim dišečim brinjevčkom, ki tako uspešno preganja bodljaje.

»Prosim, gospa, ali je to-le moje?«

»O, seveda! Čigavo pa! Kar izpijte!«

Bosonogi deček je bil kmalu nazaj z drugim listkom, a brez gospodarja. Belčevka je slišala, da jo poznajo, razveselila se je, pohvalila redko dobroto, da ji še upajo, ter si velela natočiti jedno, pa še drugo »šilce«. Res, da potém ni prav dobro vedela kaj izbrati za ceker in vrečo.

No, Mihička ji je pomagala: »Boste še kave in cukra?«

»E, prosim, gospa!« Pa je dobila.

»Boste salame in slanine?« Pa je dobila.

»Slaščic za otroke?«

»Ši, ši, digo!«¹⁾ In zopet je dobila.

Izbrala je še marsikaj, napolnila vrečo in ceker ter se odpravljala domú, skoro jokaje, da ni moža tako dolgo od vojakov. Mihička se ji je na skrivnem posmehovala, ker je dobro vedela, da, kdor stisne sedem »šilc«, joče tudi zato.

Račun se je Tinci zopet nategnil, in Mihička jo je opozorila, da ni več majhen.

»Ko prodam v Trst zgodnji krompir — se digo — vam pošteno plačam do vinarja. Ne bojte se!«

¹⁾ Da, da, pravim.

»Že prav, že! Saj je moj mož zvedel, da niste napačni. Dolenjevaščani so vas pohvalili.«

»E, digo mi; saj ne morejo drugače. Ali morda lažem?«

Mihička, pristna Kranjica, nevajena njeni laški mešanici, ni mogla več zadrževati smeha. Obrnila se je v stran, prisilno kihnila in natočila Belčevki še jedno »šilce«; zato ji je ta še nekekrati zagodla: digo, digo!

Kakor veter je brzela Dolenjevaščanka potém domú, kamor je dospela vsa razbeljena s težkim bremenom »šilc« in še s težjo zalogo živil . . .

Deset dnij pozneje — bil je že majnik — je odvihrala zopet v Zaborje, a sedaj z jerbasom.

Mihič je bil zopet sam v prodajalnici in je osorno vprašal predrzno žensko: »Kdaj se pa vrne vaš mož?«

»Ne vem, zakaj ga še ni. Drugi so prišli, mojega ni.«

»Morda je pa zaprt zaradi kake kazni.«

»Ne verjamem; sicer bi bil kaj pisal.«

Molcé je razgrinjala različne zvežnje: za moko, riž, zabelo, slanino, sol in drugo. Poleg tega se je še ozirala, ali se spomni danes tudi on, dasi je zeló neprijazen, da tisti brinjevček v človeški notranjščini tako dobro dene. Toda nič.

Mož potegne po pipi dolgocevki, nató po bradi, potém pa reče: »Ne morem več! Veste, jaz tukaj plačujem najemnino, plačujem davek, prihodnino in vsega zlomka. Ne morem več!«

»I, kaj pa bo?«

»Prav nič, kaj bo? Še danes vam dam na upanje, potém nič več. Prinesite plačat to, pa dobite drugo.«

»Bom, gospod, prav gotovo, ko prodam zgodnji krompir; tudi prekларja fižola imam prav zgodnjega.«

»No, le glejte, da bo. Brez denarja mi ne hodite več!«

Belčevka je odšla brez »šilca«, vendar zadovoljna, češ, vi glejte sedaj in pa Petrinka, kako se pobotata, jaz sem opravila.

II.

Tinca Belčeva je že v rani mladosti nosila mleko v Trst. Zjutraj zgodaj jo je mati vzbudila, ji pripravila posode in jo poslala v božjem imenu še prej, nego so drugič peli petelini v Dolenji vasi. S seboj je vzela kos domačega kruha, odmerila od izkupička groš za krožnik »mineštre« — ričeta s fižolom in kislo repo — nazaj gredé na polu pota,

ubrala cesto pod noge in računala, kdaj bo zopet domá z mnogimi zavojčki utihotapljene kave, svile in dragocenih čipek za sosednjo trško gospodo.

Iz Dolenje vasi rabijo peš v Trst slabe tri ure, in Tinci se ni zdela ta pot še nikdar predolga.

Ko ji je umrla mati, ni nehala hoditi po navajeni poti z mlekom, zgodnejšimi poljskimi pridelki, zlasti s sadjem v Trst, z utihotapljenimi stvarmi pa iz Trsta. Nekolikokrat so jo sicer tudi zasačili stražniki in jo kaznovali, da je pomnila; zato pa je prihodnjič po drugi poti unesla toliko več, dokler je niso spoznali in vsakokrat kaznovali, tako da končno ni mogla več tihotapiti.

V mestu se je bila seznanila z nekoliko boljšo rodbino delavca Montarija, kamor je dajala mleko. Gospodinja je bila Kraševka, nje soprog Italijan iz Kalabrije. Govorila sta med seboj in z otroki italijanski. No, Tinca tudi ni bila tako slabe glave, da si ne bi bila v malo ne tri sto in petdesetih kratih na leto v Trstu zapomnila tri sto in petdeset laških besed. V petih, šestih letih je znala tega jezika že mnogo več, kakor za vsakdanjo potrebo.

Pri Montariju pa se ni navadila samo laškega jezika. Umela je tudi, ako ji je on pravil, kako si mora pomagati, da bo kot bogata Katarina kmalu nehala romati v Trst in iz Trsta.

»Mi smo vsi reveži,« ji je razlagal. »Kaj se pozna bogatinu, ako mu vsak dan od njegove obilnosti odškrbimo toliko, da živimo laže, da živimo nekoliko bolj človeški. Ali je to greh? O ne! Greh je, ako mi stradamo, a oni se tam v razkošnih palačah mastijo dan za dnem nad telesno potrebo.«

Nekaj časa je zmagovala Tinčina vest in materini mladostni nauki, da je ugovarjala, češ, to je tatvina.

»E, kaj tatvinal! Tatvina je še le potém, ko jo spoznajo. Toliko previdna pa moraš biti, da te ne zasačijo. Kdor se dá ujeti, ni za ta posel; on naj strada.«

»Pa vest, signor Montari?«

»Vest je za tiste, ki imajo vsega dovolj, in pa za tiste, ki hočejo po sili stradati. Ali ne vidiš, kako gonijo danes male tatove vklenjene, a veliki, gosposki sleparji se vozijo v kočijah?«

Gospodinja ji je pripovedovala sto in sto primer iz najnovejših dogodkov tržaških, kjer so si spretni uzmoviči lastili na prepovedan način tuje blago in niso prišli v roke

pravici. Take dogodke sta poznala Montarijeva tako natančno, kakor da sta z njimi v kaki zvezi.

Polagoma izdolbe voda kamen; polagoma so se tudi Tinci zdeli ti nauki prijetni. Slednjič je morala Montariju pripoznati, da ne uči slabo.

»Bravo, Katina!« jo je pohvalil, a njegova soproga se je ponosno ozrla po lepem stanovanju, napolnjenem s krasnim pohištvom. In Belčeva Tinca je začela misliti, da ti ljudje samo ob pičlem zaslužku ne morejo izhajati tako izvrstno, kakor izhajajo.

V njej se je vzbudila želja, čim prej napolniti svoj mošnjiček. Razodela jo je svoji rojakinji, ženi Montarijevi, tajno, zaupno.

Montarička je vedela, da je dekle dovolj prekanjeno, in da bi lahko pomagalo »tajni zvezi«, zatorej reče:

»Potrpi, Tinca! Moj mož je rekel, da mu boš kmalu pomagala prenesti nekaj blaga. S tem zaslužiš lepo svotico, potem pa vsak teden več. Ti si za to.«

Tinca je objela svojo prijateljico, obžalujoč, da ni domá signora Montarija; češ, prav rada bi ga bila zahvalila za to ponudbo.

Še nikdar ni Tinca tako lahko stopala črez Opčino domú. V duhu je bila že bogata Katarina, govorila laški in se posmehovala drugim.

Baš je ugibala neki dan, dvigajoč pete v četrto nadstropje, kje je tisto blago, s katerim bo zaslužila lepih novcev, kar zvé na stopnicah, da njenih nekdanjih znancev ni več v tem stanovanju. Hišnik ji je povedal, da je policija prišla na sled veliki tatinski družbi; tista noč potém pa je vzela tudi Montarijeve.

»Pa moje novce za mleko — so li pustili?«

»Hm! Meni nič!«

»Ka-aj? Kam so jo pa potegnili?«

»Če sem slišal prav, naravnost v Ameriko.«

»Oh, oh! In moji lepi novci!«

»Ne žaluj, dekle! So jih unesli drugim še več in še lepših. Kdor zna, pa zna. Samo ne verjamem, da bi jim tudi teknili. Addio!«¹⁾

Tinca je odšla jokaje.

Domú gredé se je spomnila zdravila, kakoršno ji je Montarička nasvetovala, če jo zadene nesreča: Ako te kdo

¹⁾ Z Bogom!

oslepari za tri krone, glej, da ti njega ali pa koga drugega za šest, sicer je izguba.

Montarijevih denarcev res da ni imela v mošnjičku, tlel ji je pa v srcu trden sklep, okoristiti se s prvo najlepšo priložnostjo, da nadomesti izgubo. Če je sklep nepošten, krivičen, kaj? — O tem ni nikoli vprašal Montari.

Po materi je podedovala Tinca malo, zadolženo posestvice, ki je komaj redilo družino in par kravic. Temu premoženju primerno se je tudi omožila; njen soprog je prinesel k hiši le malo stotakov, toda pridne roke in pošteno srce. Krivičnega vinarja ne bi vedé trpel pod streho, a da bi mu kdo pošteno zasluženega utrgal, pa tudi ne.

Iz dolgov nista mogla, kakor ne more marsikateri, sicer priden kmetovalec, a živela sta le po dohodkih in razmerah v Dolenji vasi.

Toda Dolenjevaščanke so vedno češče tožile, da je tukaj zmanjkalo jajec, tam nekaj piščet, ondi je bil požet zgodnji radič, špargli, salata, pozneje grah, krompir, sadje, fižol.

In kdo je bil vsega tega kriv? Nemarnost poljskega čuvaja Matije! Sum je letel seveda na Belčevko, ker jo je marsikdo videl, da je take stvari prodajala v Trstu. A kje jih je dobivala? Kdo ji more očitati kaj naravnost, ko je kupovala tako drobnjavo, kjer ji je kazalo? Vendar je včasih stopil čuvaj Matija resnega obraza k Belcu, ko je bil sam domá, in mu tožil, kako so ga ženske vzele na piko. Matija je svoj čas služil pri finančni straži ter se naučil marsikaj, tudi gladke in zvijačne govorice.

In sam Belec mu je pomagal, toda uganila nista ničesar.

»A-a. Ptič si ti, Belec, ki ne poveš,« si je mislil dobrovoljno čuvaj, »pa ptič sem tudi jaz, ki vem, kdo krade;« toda rekel mu tega ni. Zato je pa tem pazljiveje zalezoval pota in kupčijo njegove žene.

Belec res ni vedel ničesar, a čuvaj je bil Belčevki vedno za petami.

Lepe, rumene hruške, kakoršnih ne zmore vsa ostala Dolenja vas, je imela na vrtu soseda Petrinka. Kar klicale so o solnčnih popoldnevih: Pridite, ljudje božji, in uživajte!

In res! Prišla je nepričakovano neznana roka, jih obrala in odnesla uživat — kdo vé kam?

Še prej nego Petrinka je zvedel čuvaj Matija, da ni več hrušek, in srečno dognal po stopinjah v rosni travi, da niso romale nikamor drugam nego k Belčevim. A gospodinje ni bilo več domá. Belec je rekel, da je šla v Trst, pa tudi nič

več. Matiji se je zdela o tem vsaka beseda odveč, pa tudi nevarna. Kako naj dokaže očitno tatvino?

Čuvaj Matija ni zinil besedice; vzel je »potni les« in jo ubral za Belčevko v Trst. Ali pot se mu ni posebno odlegala. Želel si je peroti. Namesto perotij pa ga je došel po državni cesti zakasneli pivški senar. Njemu se je skobacal na voz, pa je šlo hi-i-i! kakor na perotih na opčinski vrh, odkoder je hitel po bližnjici peš v mesto. Niti zahvaliti se ni mogel prijaznemu Pivčanu.

Pa se mu je tudi res mudilo na »lesni trg«, kjer je takoj zvohal Petrinkine hruške. Belčevke pa ni dobil, da si je bilo solnce komaj pogledalo v mesto. V dokazilo je kupil tistih hrušek za dva groška in se podvizal domú, veselo misleč: Ne bo mogla tajiti; to so Petrinkine hruške, pa so!

Tudi Petrinovi so se razveselili, in vsa vas je hvalila Matijevo bistrumnost in službeno spretnost, češ, zdaj bo zmikanja konec.

A Belčevka ni bila zastran tega prav nič v zadregi.

»Bog vedi, kje so rastle te hruške. So podobne, so, vašim. Toda koliko je v Trstu sadja, ki je vašemu podobno! Ko bi bilo tisto vse, vaše, ehej, gran Dio!«¹⁾

«Ljuba moja,» reče Petrinka, »kam pa naša jajca iz gnezda?»

»Kaj? Kuna jih je pobrala kakor meni. Ali naj jo grem tožit?»

»Pa tisti cukrasti grah?»

»Slab človek ga je obral — slab človek, ne drug.«

»Torej nam je tudi krompir izkopal in ga v Trst prodal slab človek?»

»Nihče drug!»

»In ti prodajaš te reči v Trstu tisti dan, ko nam zmanjkajo. Kje jih jemlješ?»

Belčevka jo pogleda, da bi jo prodrila z očmi: »Kaj vam mari? Vam jih ne jemljem!»

Petrinka je izrekla svoj in vse vasi sum o njeni poštenosti. Belčevka je vzrojila in ji očitala ošabnost, a Petrinka njej dolgove, katerih Petrinovi nimajo in ne bodo imeli, dokler bo ona gospodinja, če bo božja volja.

Belčevka se je penila od jeze in že tedaj kovala naklep za naklepom, da se bo maščevala Petrinki.

¹⁾ Veliki Bog!

Petrin pa je ovadil tatvino sodišču, in sodišče je bilo o Petrinovih hruškah drugačnih mislij, kakor Belčevka. Ker ni mogla dokazati, kje je kupila tiste hruške, in ker sta Petrin in Matija potrdila, da v Trstu prodane hruške niso bile nikogar drugega nego Petrinove, in ker sta dokazala tudi sled v rosni travi od Belca in nazaj, tedaj je morala plačati hruške, poravnati tožne stroške in bi morala še nekaj dnij sedeti v temnici; toda Belec je prosil, da ji — nekaznovani še — dovolijo namesto zapora položiti toliko petakov, kar se je zgodilo, ne brez jeze in ne brez izposojenega denarja.

Poleg maščevanja je imela zdaj Belčevka še dvojno izgubo, katero je izkušala poravnati po Montarijevih nasvetih.

Zaman se je trudil tisto jesen čuvaj, da bi jo kje zalotil in se maščeval za očitanje, da je ni nikdar dobil, ko je obirala hruške.

»Ti moj Bog, kako brezvestni so ljudje!« se je jezila na čuvaja in Petrinove. V tej navidezni nedolžnosti, katero je verjel, kdor je hotel, je tekala v Trst in iz Trsta. Ni je ustavila niti po zimi najhujša burja. Otročiči so hoteli jesti, in brez zaslužka ni bilo grižljaja.

Na pomlad potém pa jo je bilo še huje stisnilo zastran živeža, otročje obleke in neporavnanih obrestij. Belec se je lotil marsičesa, da bi zamašil toliko potreb, pa zamašil ni mnogo. Treba je bilo orati, kopati, sejati, saditi — pa kaj deti v lonec.

Ko je Mihič v Zaborju pomagal Petrinki, je še le utihnilo nekaj najhujših potreb.

Po letu se je obrnilo nekoliko na bolje.

Tinca je prodala grah, kupljen od Petrinke, ki je bila že pozabila tisto jezo. Tudi zgodnji krompir je v Trstu spravila v denar, a Mihič ni dobil od dobička niti vinarja, in od fižola prekларja mu ni prinesla ničesar; vse je šlo sitnim upnikom v usta, in še premalo je bilo.

Bližala se je jesen naglih korakov. Mihič je začel za zimo urejevati svoja naročila in plačila, poterjal tega in onega, ki je hotel biti slep in gluh, ter med drugimi tudi opozoril za Belčevkin dolg — Petrinko, kakor je imel zapisano.

To je bil polom tisti večer pri Petrinu. Otroci so jokali, gospodar je razgrajal, in Petrinka ni hotela priznati, da bi bila kdaj vzela kaj »na upanje« ne pri Mihiču, ne kje drugod.

Gospodar ji je očital, da laže, metal po mizi Mihičev opomin in robantil, kakor še nikdar. Huda je pela Petrinki in njeni resničnosti, dokler ni prihitel čuvaj Matija in potolažil

moža do jutra, ko se sam lahko prepriča pri Mihiču, če ni kaka pomota. To ga je umirilo.

Petrinka je pa govorila še drugi dan, da se za svojo pravico ne boji ne Mihiča in ne nikogar; a mož je godel svojo.

III.

»Saj vam pravim, da jaz vas ne poznam,« se je izgovarjal drugi dan Mihič mirno ter samosvestno zajetnemu možu iz Dolenje vasi.

»Jaz vam pravim pa, da sem Petrin; jaz sem Petrin in ostanem. Moja hiša do danes ne pozna dolgov. Imam hlapca, imam deklo, imam več glav živine, nad petdeset ovac . . .«

»Vse mogoče, toda vas nimam zapisanega v dolžni knjigi, marveč vašo ženo. Njo pripeljite, pa vam povem, če ste dolžni, ali niste.«

»Pa kaj še domú nazaj? — Pa moram? — Pa spet v Zaborje?«

»Ni drugače!«

»Ti preteta sleparija!«

Nič prav ljubeznivo se poslovivši, je odkorakal trdo, nevoljno. Na koncu Zaborja, kjer se začanja bližnjica v Dolenjo vas, sreča Matijo, katerega radovednost ni vzdržala domá. Hotel je biti navzoč, ko se pokaže Belčevka v svoji zlobnosti, in ji v zadostilo zaklicati: Pa tako znaš, Tinca?

Moža se nista dolgo dogovarjala.

Matija, postrežljiv in lažjih pet, jo je drage volje odbrusil v Dolenjo vas, a Petrin je natlačil pipo, zažgal tobak in stopil za ta čas v najbližjo hišo se gret.

Mihič je tarnal, ko ga niso motili prihajajoči in odhajajoči vaščani, ter pometal smeti z dolgim omelcem izpod tehtnic: »Kaj pa, če je ne najdem. Na nosu nima nobena zapisano, da je meni dolžna!«

Prav nemirno se mu je zibala brada, in pipa dolgocevka mu je ugasnila, da sam ni vedel, kdaj.

»Ti preštantana reč! Ljudje so danes navihani, navihani.«

In zopet je ugibal, kako bi jo dobil.

Nekoliko ur pozneje zapoje zvonček nad vrati, in v prodajalnico stopi tuja ženska ter položi predenj plačilno vabilo, vprašujoč: »Kaj ste mi tó-le poslali? Za pol vinarja nisem vzela jaz pri vas še nikdar na upanje. Tudi bila še nisem v vaši prodajalnici, to morate potrditi, če imate kaj duše.« V tem času se je približal za njo tudi Petrin in za

njim veselega, nekoliko od burje obritega lica poljski strah iz Dolenje vasi — Matija.

»Ali vidite? Ali vidite, vi Mihič?« pomaga Petrin.

Mihič bi bil najrajši zopet potegnil po bradi in po dolgocevkki, tudi »ta preštantana reč« bi bil izustil, da ni bil v tako sitni zadregi. Segel je za uho in se odrezal:

»Resnično, vam nisem dal še nikdar za vinar ,na upanje'. Ali jaz imam zapisano Petrinko! Tukaj mora biti pomota. Ne zamerite, prosim; vas ne poznam.«

Spogledali so se, in Matiji se je obraz razjasnil, pa tudi Petrinu, a Petrinki je šlo na jok.

»Morda se pa ona, ki je vzela pri meni več blaga, piše tudi — Franca Markič,« pozveduje Mihič.

»Ni mogoče! — Katera bi se tako pisala kakor jaz?« vpraša moža in za njim režečega se čuvaja, ki jo je kmalu uganil.

»Ajte, no! Franca bi bila še marsikatera, ali Markič, Markič pa ne.«

»Samo mi smo tega priimka v vasi.«

»Katera bi pa bila?« želi vedeti Mihič in se potiplje po laseh na tilniku.

»Tega vam mi ne moremo povedati. Opravili smo; pa z Bogom!« To izrekši, hoče oditi Petrin.

»Čakajte no, ajte! Kaj se ne bomo ogrešili s tistim-le slivovčkom ali tropinovčkom; tudi po brinovčku se mi cedé sline. Hitro sem hodil kakor pes, ali ne, Franca?« opomni zdaj naglo Matija.

»Nate, nate en požirek!« mu ponudi Mihič. »Morda boste tudi vi, Petrin? Vam bo vsaj to za pot.«

»Jaz ne; zahvalim. Tukajle moja žena je razgreta. Pa ga ti potegni, Franca!«

Branila se ga je res, a potegnila ga je vendarle.

Ko jim štacunar ponudi še kruha, pomežikne Matija na desno oko, pogleda Petrinko, potem Petrina, nazadnje Mihiča:

»Pa kakšna je bila tista, ki vas je ociganila?«

»Kakšna? — Ne velika; črnkasta v lase in oči; ne baš lepa, a tudi ne, da bi rekel, grda; bolj fine kože, finega jezika...«

»Aha! Ajte!« Matija bi bil rad nekaj potrdil, pa je samo zinil, da je založil kruha.

»Prodaja grah, zgodnji krompir, fižol preklar, in kaj vem, kaj mi je še pravila, da me je prepetnajstila.«

»Ajte, no, ajte! — To je — —.«

»Pa mož njen je bil spomladi na orožnih vajah.«

»Ali vidiš, kako je znala uganiti; ti si bil res spomladi pri vojaki!«

Petrinka je obrnila »šilce« in čakala, kaj poreče mož.

»Ajte! Pa grah prodaja, je rekla? V Trst?«

»Mislim, da; tukaj je še nisem videl prodajati ničesar.«

»Saj sem rekel: pa imate vruga v škatlici!« In Matiji sta se zjasnili obe lici, ko je govoril: »Moja glava, moja častitljiva glava ni prazna, ker vlečem penzijo, da jo nosim. Toda svojo penzijsko glavo stavim, da to ni nihče drug, nego Belčevka.«

»Pa res! To je Belčevka!«

»Nobena druga, ajte! Saj pravim, maščevala se je za tiste hruške.«

Mihič je pogledal zadovoljno na levo in desno, pohvalil svojo modrost, da je te ljudi pristavil pod streho, segel po svinčnik in vprašal naglo, kakor ni bila njegova navada: »Kako se pa piše?«

»Katarina Petrač; prej se je pisala Belec, pa še sedaj pravimo tam pri Belcu,« pojasni Petrin.

No, Mihiča ni zanimalo, kako se je pisala prej. »Katarina Petrač« je napisal na listek papirja in ga spravil v knjigo in natočil čuvaju posebno »šilce«. S tem je bil Matija, nekdanji financer, baš zadosti počaščen, kar je sam najbolje čutil in tudi razodel:

»Aha, zdaj pa zdaj!« Pogledal je Mihiča hvaležno in začel praviti o Katarini Petračevi in o svojem brezuspešnem zasledovanju.

Štacunar je zataknil svinčnik za uho, pripravil pipo dolgocevko in ponudil Petrinu tobaka.

In zmenili so se še marsikatero, a nobene ne v prid Belčevi Tinci.

Solnce je samo še s poslednjimi žarki pozdravljalo kraške robove in daljne gore, ko so se pomikali trije zadovoljni in zgovorni Dolenjevaščani po znani bližnjici iz Zaborja domú. Še najmanj zadovoljen, pa najbolj glasen je bil poljski čuvaj. Jezilo ga je, da ni on sam mogel Belčevki dokazati sleparstva. Skoro žal mu je bilo, da so jo ujeli tako na lahko.

Burja je pihala od notranjske strani, zvezda za zvezdo je upirala oko na mrzlotno zemljo. Podvizati so se morali zaradi bližajoče se noči. Zato je včasi zastajala beseda celó zgovornemu Matiji, ki je snoval proti današnji premagalki uničujoč načrt, da se mu je smejal celó resnobni Petrin.

Nastala je kmalu noč, in slovesni mir je potém objemal zemljo.

A te tihote niso nocoj uživali v Dolenji vasi.

Belčevka je še pred mrakom pridrobnela za drugimi k studencu po vodo za večerjo in pomagala premlevati naj-novejšo novico, da ni mogel Petrin sam opraviti v Zaborju.

»Mora biti že nekaj resnice, mislim, šil!« potrdi Belčevka in zadene škaf na glavo. A tovarišica jo zavrne:

»Jaz pa ne verjamem; staro žito, star fižol in staro za-belo imajo še sedaj, pa bi jemali na upanje?«

»Jaz tudi ne morem misliti kaj takega,« potrjuje druga. »Kaj hoče jemati v štacuni, ko ima brez soli in kofeta vse domá?«

»Le molčitel! Mož je bil pri vojakih, ona se mu je pa hotela s tem prikupiti, da bo rekel, ko se vrne, kako je dobra gospodinja. Digo mi!«

»Pa bi šla zato delat dolgove! Ha, ha! — Pojdi no, Tinca, saj si pametna! — Pa res! — Pa res!« so se ji po-smehovale, a ugnale je niso.

»Ali ne poznate gospodinj tudi v naši vasi, ki po letu kupujejo maslo in sir, da jeseni pokažejo možu več izkupička?«

»Katera je taka, povejte! — Povej! — Iz jednega žepa jemati, pa v drugega devati, ni modro!«

»Kakor sedaj kaže, tudi res ni bilo modro, pravim tudi jaz.«

»Kako pa to ti veš, malopridnica?« se oglasi za njo čuvaj Matija tako grozovito, da so se ženske razmaknile, kakor čreda ovac, ko vržeš med nje svojo suktnjo. Tudi Tinca se je zganila in mu vrgla škaf z vodo pod noge: »Še veliko bolje vem, nego ti, ki si trdil, da sem jaz kradla Petrinove hruške.«

Matija se je vzdramil in čutil, kakor bi mu kdo z reso počtegetal pod nosom. Vendar se ni vdal.

»Počasi, počasi,« je rekel slovesno, »Belčevka, danes še ni vseh dnij konec.«

Zdaj se oglasi za čuvajem Petrinka:

»Prej ko jih bo konec, zvemo tudi tisto žensko iz naše vasi, ki je letos spomladi jemala na moje ime pri Mihiču v Zaborju.«

»O sosedal jaz jo že poznam.«

»A-a-a! Poznate? Poznaš? Katera pa?«

»I, Petrinka, digo mi!«

In zopet je zagodel vmes Petrin: »To ni res! Mihič sam je danes to potrdil.«

»Če je potrdil, pa naj išče drugo. Vsaka ne bo tako neumna, da plača tuje dolgove. Lahko noč! Meni se mudi. Addio!«

Pobrala je po sreči nerazbiti, le nekoliko oškrbljeni škaf, natočila vode in zbežala. Za slovo ji je še zaklical čuvaj:

»Mihič ti je sporočil pozdrav, hi, hi!«

Zdaj se je pa Belčevi Tinci hkrati nehalo muditi domú. In ona slovesna tihota, ki je sicer tako zložno kraljevala po vsej okolici, je preminila kar hipoma. Tinca je namreč vzkipela, pritekla izza ogla, reglala in klepetala, zmerjala in se rotila, razlivala vodo in zopet točila, da so ljudje na drugem koncu stali na vratih in ugibali, kaj mora vendar to biti!

»Če je to res,« je rekel Belec tisti večer mirno svoji preglasni ženici, »potém se pa le pripravil! Jaz sem iz poštene hiše! Prvič zaradi hrušek sem ti skoro napol verjel, da trpiš po krivici, a sedaj ti ne bom verjel ne tega, ne onega, poplašal pa za vse krati. Varuj se me! — Nekaj se mi dozdeva. — Pojdem in pogledam sam. A potém?«

Tinca je klepetala ter se opravičevala, in še le pozno v noč se je sklonil mir tudi na Dolenjo vas, a najkasneje na Belčevo hišo.

Naslednji dan popoldne je bila Tinca že iz Trsta, ko je prikrevsal k Belčevim prav ponižno in mirno, kakor da ne zna do pet šteti, poljski čuvaj Matija. Pred njo na ognjišče je položil nekaj v modrem zavitku, na čigar gornjem robu je bil tiskan naslov: Ludovik Mihič v Zaborju, pod naslovom pa z razločnimi, zanesljivimi potezami, kakor da velja vsaka krono: Katarina Petrač v Dolenjivasi, števil. 34.

Belec se je osuplo dvignil in odšel godrnjaje, da se ona ni upala niti žugniti. Vesel, da mu ni treba odgovarjati na različna sitna vprašanja, jo je čim prej odkuril tudi čuvaj gledat na bližnji hribec, kaj se bo godilo sedajle pri Belčevih.

Malo pozneje je z doma drobnela Tinca, napol praznično oblečena, s cekrom na roki, morda še nekoliko preveč zavita okoli glave. Glasno in preglasno se je pomikala proti Zaborju:

»Jaz mu že pokažem, kdo sem. Vsem moram pokazati, koga sumijo! — Boste že videli! Maledetti...«

Od vzadi pa ji je krilo mogočno odletavalo na desno in na levo.

»Ajte, ajte!« si je mislil Matija, »kakor da ji res ne moremo priti do živega! Vendar ne verjamem, da ji bo nazaj gredoči tudi tako odletavalo krilo.«

In varno, škodoželjno, kakor mačka za mastnim plenom, je stopal v primerni daljavi za njo v Zaborje.

IV.

Toliko, da se nista srečala na pragu Mihičeve prodajalnice Belec in njegova žena. On je odšel naglo, grdo je gledal in grdo klel, kar ni bila njegova vsakdanja navada. Tudi ni krenil po bližnjici domú, marveč po cesti v bližnji trg.

Ona je prišumela v prodajalnico k Mihiču vsa zasopla, srepo gledajoča in zavita v razna ogrinjala, da je Mihič videl samo konec njenega nosú. Belčevka je govorila tiho in hripavo, kakor da jo je med potom pozdravil medved.

»Za grošek olja, prosim!« In segla je v ceker, Mihiču že nekako znan, po steklenico, katere se je — menda po nesreči — držalo Mihičevo dopoldansko vabilo in padlo na tla.

Hlastno ga je pobrala in stlačila v ceker.

Prodajalničar je odložil pipo in si mislil: »Aha! Vabilo je sprejela! Zdaj bo morala priznati.« Od veselja je skočil in raztegnil ustnice, in vznemirjen je ženski nameril olja — za dva groška.

Ona je pogledala olje in potém Mihiča, čigar oči so vedno razodevale zadovoljen smeh: »Kaj gledate? Meni se zdi, da sem vam že meril olje v tisto-le steklenico.«

»Ni, ni — mogoče!«

»Saj ste vi Katarina Petrač.«

»Kaj pa da sem, ali me poznate?«

»No, poznam? — — Ali niste prejeli vabila?«

»Seveda; pa jaz vam nisem nič dolžna. To je morala biti druga.«

»Druga, druga — je samo zapisana v moji dolžni knjigi. Petrinka ni meni nič dolžna. Vi ste lagali; pa ne zamerite, da vam povém.«

Še tesneje si je popravila Belčevka ruto na usta in na oči in se začudila:

»Jaz lagala? Še nikoli!«

»Pri meni vselej. Saj vas imam že v pesteh. — Tukaj, tukaj pri meni!«

»To mora biti druga!«

»Nobena druga ko tista, ki prodaja grah v Trst, pa krompir in fižol — vsak dan mleko in smetano in kaj vem še kaj.«

»Petrinka prodaja, jaz ne!«

»Petrinka vam, vi drugim v Trstu. Mari mi utajite! Kaj pa s čuvajem Matijem?«

Mihič jo je gledal in se ji smehljal.

Čutila je, da se ji izpodmlevajo tla pod nogami. Nos in čelo se ji je skremžilo, kakor bi jo pičil gad, ob zavesti: Tukaj so me ujeli. Ali res?

Montari pomagaj!

»Petrinka nisem bila še nikdar.«

»A Belčevka pa — Katarina Petrač vsak dan.«

»Tako je!«

»Samo spomladi ni bilo tako — v moji štacuni — in v moji dolžni knjigi, ko ste jemali —.«

«Jaz nikdar. Pa me tožite! Prisežem —!«

Mihič je mirno zapalil tobak in se ji zopet smehljal, misleč si: Prešmentana reč! Ta je pa res trdovratna. Jo li uženem ali ne?

»Kaj? Vi — vi prisežete? Le pomislite, kaj se pravi priseči! Vaš mož je bil ravnokar pri meni in sam priznal, da ste bili spomladi v stiski za živež, da je vedel, da jemlje žena nekje na upanje, pa je vam verjel, da jemljete drugod. Prosil me je, naj počakam, in šel vprašat tja, kjer ste doslej jemali za denar in na upanje. Ne vem, kje. V trgu ali kje?«

»Pa on je to rekel?«

»On sam; saj se mu pozna, da je pošten.«

»Kaj pa on vé? Zaradi njega kupujem lahko tudi v Benetkah! To je morala biti druga!«

Zadnjo trditev je izgovorila že bolj mirno, manj samosvestno, zakaj mislila si je: Ti neumni dedec, ti si me pokopal. Plačati bo treba! Ne bo drugače.

Ceker je postavljala na prodajalno mizo, pa zopet z mize, zavijala si nos, oči in usta ter se zagovarjala, kakor bi se bil jedva — sam Montari.

»Čakajte, pošljem po svojo ženo!«

Tinci je zasvetil žarek upanja: »A, me vendar še ne pozna! Njo uženem še laže. E, Montari!«

Začel se je prav nestrpen molk, ki je pa kmalu minil, ker ni bilo treba Mihičke čakati.

»Kaj pa tako hudega?« vpraša, ko je še zvonec brnel nad vrati.

»Nič posebnega; ta-le žena bi se rada nekaj pomenila s tabo.« Belčevka zavije nos še bolj v ogrinjalo. Mihič pa zopet pogleda ženo in ji reče v tujem jeziku: »Saj veš, kako sva se menila sinoči.«

»Kaj takega, mamica?«

»I — nič, gospa,« hohnja Belčevka skoz ogrinjalo.

»Pa odgrnite se vendar! Tukaj imamo toplo!«

Potém se je izgovarjala, da jo bolé zobje, a Mihička je zahtevala, da se razgrne, ker je ne pozna in ne razume. In Belčevka si je nekoliko razgalila oči ter se ozrla po prodajalnici.

»O, Petrinka, vi ste zopet tukaj! Kaj ste nam prinesli? Kmalu bi vas ne poznala!«

»Saj me tudi sedaj ne, gospa! Nisem Petrinka, sem Petračevka.«

»Morda res prav ne vidim, ali zdi se mi, da ste vi zapisani tam-le v grešnih bukvah za nekaj malega. O, ste, ste!«

Tinca je molčé odkimavala in se branila z obema rokama, zakaj Mihička je trdila zdržema: »Vi ste Petrinka, in vas poznam za Petrinko, pa bodite zastran mene tudi ne vem kdo. Saj ni tako dolgo, kar sem vas videla, in ne samo enkrat...«

»Še nobenkrat, verjemite mi!«

»Tudi to je kaznivo, da si je izbrala drugo ime,« začne počasi trgovec.

»Pa res! Prava ptica mora biti,« mu pomaga ona bolj záse; »zakaj tako nas ni ociganila že davno nobena... Ali bi jo morda vi poznali! Iz Dolenje vasi je; pa naj bo katerakoli.«

»Jaz bi nekaj plačal, da jo najdem.«

»Montari zmaguješ! Tudi plačati ne bo treba! Oba sem ugnala,« si je mislila zdaj Tinca.

In ta srečna misel jo je tako omotila, da je čutila v glavi neko pijanost, kaj pa še le zavest, da pokaže domá vsem obrekovalcem in obrekovalkam — figo.

»Pa čujte, Belčevka — ali kaj ste, ko trdite, da niste Petrinka — ali pije Petrinka rada žganje? Ko sem jo jaz videla poslednjič, se ga je našla do živega?«

Z gotovo zmago v pesti odgovori Tinca, ne marajoč za ves svet in pozabivši vse ozire: »E, digo mi, da ga pije, pa še kako rada!«

Mihička je sicer težko zadrževala smeh, Mihič ga pa ni mogel. »Saj sem pravil, da nobena druga ni, kakor ta!« je rekel nató ženi. Obrnjen proti tujki, pa nadaljuje:

»Sedaj ne morete več tajiti. Jezik vas je razodel. Digo, digo! Kaj se pravi: digo, digo? Ali se ne spomnite, kdaj ste pri nas godli: digo, digo, in praznili »šilce«? He, he!«

O — — —! Ah! — — —« Sramotno je povabila oči in začela ihteti. Temelji Montarijevih nauk so se omajali.

Dolgo je ihtela in vzdihovala: »Ah! Ti moj Bog! —« Dvakrat je zaporedoma dvignila glavo, da bi odgovorila; toda kaj? Ali hoče zopet tajiti? Kaj bi pomagalo?

Cin, cin, cin! zabrni zvonček, in kakor bi padel z neba, prihrumi noter poljski čuvaj Matija: »Ali je niste še izročili orožnikom, ajte? Ta vas še namaže, da ste vi njej dolžni, ne ona vam. Še danes zjutraj so mi pripovedovale naše poštene sosede v Dolenji vasi, da so jo večkrat videle, ko je letos spomladi nesla cecker, vrečo in tudi jerbas iz Zaborja po bližnjici. Odkod drugod je nosila olje, moko in take reči? — Prifrigana škarjica, he-he! Sedaj sem te ujel, he! Čakaj, drevi ti pokažejo!«

Belčevka je pogledala čuvaja, kakor bi pogledala samo živega vruga; solz pa ni mogla ustaviti.

»Ah, prosim, ne zamerite! Vse poplašam! Samo sodišču ne naznanite, da sem jemala na Petrinkino ime.«

»Pa jaz naznanim, Tinca!« se hudomušno ponudi čuvaj.

»Nekaj lončene posode bi rada izbrala,« reče jokaje in tišči Mihiča v sosednjo zalogo. Nevoljno se je pomikal tja. To videč, se podviza tudi Matija za njima, da izbere, kakor je trdil nalašč, dve skledi za — Petrinko.

Belčevka ga menda ni videla, zakaj prišedši v zalogo, se je takoj zgrudila pred trgovca na kolena, dvignila obe roki proti njemu in ječala: »Kakor resnično je Bog svet — vas prosim, gospod, prosim, potrpite, da —.«

»Potrpeti ne morem. Vidite, to so velike sitnosti in pota záme, za mojo ženo in za Petrinove. Ne gre gladko. Kaj takega ne sme pripustiti noben trgovec. Kam pa pridemo?«

»Nič, nič! Ajte, to je res. Zakaj je pa goljufala. Le v luknjo z njo!«

Vzela je brez pomisleka dve kozici in hitela nazaj v prodajalnico.

»Ali ste jo dobili, gospod!«

»Zvita ptica to; ni šlo rado. Ali na svetu pride vse na dan. Vsekako jo naznanim sodišču zaradi zamenjave imena.«

Tinca je odšla jokaje k Mihički prosit, naj pregovori svojega moža, da ne bo tožil. Jokaje se je tudi vrnila, prosila in moledovala.

»Naj bo!« se slednjič omaje tudi Mihič, da se reši njene nadlege; »ako vas ne bo tožila Petrinka, vam prizanesem tudi jaz zaradi goljufije; denar mi pa pripravite v štirinajstih dneh.«

»Oh! — Ah, ko bi ga imela kje vzeti!«

»To je vaša skrb. Tudi Petrinko prosite sami. Če vam ona ne prizanese, boste imeli z nama obema opravila pri sodišču.«

Trde so bile te besede, a Belčevki se je dozdevalo, da bi utegnil biti še trši njen mož; zato je obljubila vse in odšla ne posebno težko brez — »šilca«.

Toda težko je stopala proti domu, dasi ni bila toliko naložila kakor drugekrati. Veličastna večerna zarja se je dvigala iznad daljnih gor. V gori je dolgočasno bavskal lisjak, in brinjevka v goščavi je, preletavajoč z veje na vejo, iskala toplejšega prenočišča. Tudi to noč je bilo mrzlo, a Belčevkino čelo je rosil obilen pot; zbirala je besede, da z njimi omeči Petrinko. Hoteč ji objasniti ves položaj, kamor je došla, in potožiti svoje resnično trpljenje, se je njej sami dozdevalo vedno bolj očitno, da ni vredna milosti, ker je vse zakrivila sama.

V duhu je videla dolgo vrsto iznenadenj, katerih je bil začetnik tisti Montari s svojim naukom. O, gotovo je tudi njega že srečala roka pravice! — In jaz reva sem mu verjela!

»Vsega tega ni bilo treba!« je ponavljala in za nekaj časa pristavila: »Vsega tega mora biti konec!«

Kolikor bliže je bila Dolenja vas, toliko trdnejši ji je postajal ta sklep.

»Pa še s kako zvijačo so me ujeli!«

Spoznavala je, da je sama sebi preveč zaupala; in kolikor bolj se je bližala domu, toliko bolj ji je bilo vroče. Ko je došla v vas, se ji je zdelo, da sliši, kako razbija in razgraja njen mož po hiši, otroci jokajo, kravici se oglašata v hlevu. »O, ti uboga, uboga hiša! Niti luči nimajo!«

Hitela je k Petrinki. Tema je bila, in nihče je ni opazil. Plašno in s pritajenim glasom jo je poklicala na pragu. Petrinski so bili že izmolili rožni venec in še nekoliko časa molčé strmeli v ugašajoči pepel na ognjišču. Petrinka, radovedna, kdo jo išče tako pozno, hiti k vratom in ostrmi. Belčevka!

»Lepo vas prosim, Franca, odpustite mi! Sam vrag me je zmotil. Lepo vas prosim, za pet ran božjih! Mene mož

ubije domá, ako me bosta tožila z Mihičem. Franca, pa saj ne boste, Francka?»

Zbrane se Petrinki niso zdele te besede, pa govorila jih je tako milo in prepričevalno, kakor še nikdar.

»Ne morem, ne morem; saj veš, plačati ne morem záte. Ali odpustiti, to pa hočem, to je krščansko.«

Petrin je tudi proti svoji navadi ta večer po molitvi natičil še jedno pipo, se približal k vratom, hoteč nekaj ugovarjati, pa žena ga je potegnila za rokav in mu šepnila: »Tiho! Mogoče, da se res poboljša!«

Vendar bi bil rad Petrin še nekaj govoril zastran poti v Zaborje, ali Tinca ga je prehitela:

»Bog povrni, Franca! Saj sem vedela, da ne boste taki! Lahko noč!«

Lahno je odbrzela nekaj korakov, pa takoj obstala: »Joj, joj! Kaj je pa to?«

Tudi Petrin in Petrinka sta prihitela na prag, za njima otroci in dekla. Pred Belčevo hišo so bobnali kotli, ponve, pokrivače; ropotali so škafi, kositraste škatle od petroleja in vaškega črednika rog; vmes pa so odmevali mogočni kriki iz mnogih grl: »Kdor zna, pa zna! Kdor ne zna, naj bo domá! Ha, ha, ha! Belčevka zna! Belčevka zna!«

Prav lahko je vsakdo spoznal med množico Matija čuvaja grlo, ker je rjul najhuje: »Ha, ha, ha! Belčevka zna, kakor oni, ki je s svedrom kravo drl!«

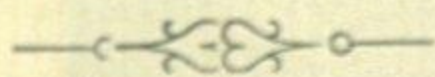
Tako so razgrajale vaške ženske pred Belčevo hišo, da pokažejo svojo nevoljo nad sosedo, v hiši pa je rohnel Belec, da je bilo joj.

* * *

Petrin sam je šel tolažit razžaljene vašcanke z novico, da Belčevke še ni domá; naj torej ne vznemirjajo vasi z mačjo godbo.

Belčevka je ostala tisto noč pri Petrinu. Tudi so ji Petrinovi po mnogih prošnjah in obetih posodili toliko denarja, da je poravnala dolg v Zaborju. Ko je Mihič prejel novce, je odložil pipo dolgocevko, se pogladil po bradi in rekel samemu sebi: Dandanes se pač ne sme verjeti vsakemu rokovnjaču, ki pravi, da hoče osrečevati ljudi.

V nekoliko dneh sta se poravnala tudi Belec in Tinca, seveda ne prav zlepa. Naposled se je pomiril celó čuvaj Matija, ko je slišal, da vašcanke ne tožijo več o tatvini na polju. Rad se je ponašal, rekoč: »Vendar sem jo ugnal, ajte! Takrat se mi je posrečilo. Kdor zna, pa zna!«

Kazalo.

	Stran
Bog ga je uslišal. (Resnična dogodba. Spisal Fr. J. Milovršnik)	3
Kes. (Pesem. Fr. Neubauer)	32
Ne vdajmo se! (Kratkočasnica v enem dejanju. Spisal dr. Jos. Vošnjak)	33
Spet domá. (Pesem. Fr. Neubauer)	46
Oskrbnikov sin. (Povest. J. M. Dovič).	47
Odlok. (Pesem. Anton Medved)	61
Najvažnejše določbe o novem davku. (Spisal Anton Janežič).	62
Kakor na kup, tako s kupa. (Povest. Spisal I. P.)	110
Ob zibelki, ob jami. (Pesem. Anton Medved)	129
Dva nesrečna človeka. (Spisal Fr. Rant)	130
Kdor zna, pa zna! (Povest. Spisal Ivo Trošt).	139

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIJNICA

00000465410

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

26 085₅₃

395700714

COBISS ©

594